

SALA
DE
LECTURĂ

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

28

Joi 11 iulie 1991
(Anul XXIV)

L'ART DE PEINDRE.

POÈME,
AVEC DES RÉFLEXIONS
SUR LES DIFFÉRENTES PARTIES
DE LA PEINTURE.

Par Mr. WATELET, Associé libre de l'Académie Royale de Peinture & de Sculpture.

NOUVELLE ÉDITION,

Augmentée de deux Poèmes sur l'Art de peindre,
de Mr. C. A. DU FRESNOY & de
Mr. l'Abbé DE MARSY.

A AMSTERDAM,
AUX DÉPENS DE LA COMPAGNIE

ARTA DE A PICTA — poem de Watelet, Amsterdam, 1761. Ilustrăm acest număr cu lucrări din expoziția Salomon Gessner și opera sa deschisă recent la Muzeul Brankenthal (Fotografia de Alexandru Olănescu)

Lumea e în așteptare

NU SE POATE governa sub presiunea străzii, spunea mai acum un an președintele țării. Astăzi poate fi mulțumit: strada spălată zilnic de ploi torențiale bălțește în liniștea ei, scutierii se odihnesc, nimeni nu mai ocupă carosabilul și nu mai împiedică aprovizionarea. Pe esplanada din fața Arhitecturii fintina își aruncă jeturile în ploaie și cițiva rățăciți cu umbrele mai comentează evenimentele trecute, își pun aceleași întrebări fără răspuns.

Populația pare apatică, somnolentă. Pe zidul Universității se preling strofele din **Deșteaptă-te române**. Chiar discuțiile despre remanierea guvernului ori luptele fracționiste între conservatorii și radicalii partidului dominant se diluează sub apa de ploaie a vorbelor scurse la canalul 1 de televiziune, între două „manifestări de suflet”, și de acolo pe apa simbetei (realizatorii TV sînt, mai nou, tot tim-

pul cu sufletul în gură, au abandonat cugetul și simțirile).

Pletiseala verii ploioase cu teii păliți care nu reușesc să acopere mirosul de gunoi: un fel de narcotă. Pină și sindicatele, ultima și cea mai gravă amenințare pentru regim, se arată mai puțin ferme. Grevele s-au redus, convorbirile protocolare cu puterea s-au înmulțit, tot fără rezultate concrete.

Turbulenta pătură a studenților, Jilavă, dezamăgită de adulți și politicieni, a descoperit cu amărăciune că, după luarea licenței, singurele perspective reale ce i se deschid sînt „dincolo”.

Prin această baltă de liniște, încrețită la suprafață de curenți reci de stînga și de dreapta, tîrș-grăpiș zilele trec. Descurcările, afaceriștii cu practică în minuirea banilor murdari își fac interesele pe lingă guvern, delatorii își oferă iar serviciile Serviciului, curajoșii care nu s-au blazat se ceartă între ei și prețurile se pregătesc să decolzeze din nou, pe tăcute.

Și totuși, „lumea e în așteptare”. Ce așteaptă? Parlamentarii — vacanța, slujbașii frustrați de concediu (cîți își pot permite să cheltuiască în două săptămîni leafa de patru luni?) — salariile negociate doar pe hirtie, particularii așteaptă cumpărători, întreprinderile — întreprinzători (preferabil din afară), deși nici cumpărătorii nici întreprinzătorii nu se grăbesc. Toți așteaptă și își epuizează

energia în așteptare, vîndu-și după așteptare. E un climat ideal pentru puterea emanată și legalizată, o mare realizare: a reușit să implementeze liniștea stetei cu stomacul gol, și acum se bucură de ea, sîcilită doar, ca de țînțari, de o anumită parte a presei, ale cărei dezvăluiri și proteste nici nu se mai obesește să le blameze. Comuniștii au știut întotdeauna să fie insensibili la ce nu le convine, să se facă, așa, ca ploaia și să „înainteze neclintîți”.

Cred însă că apatia e doar aparentă, că „în știindu-se”, societatea a înțeles că trebuie să acționeze altfel: să se organizeze și să se regrupeze, să-și clarifice metodele de acțiune, acoperind orizontul problematic al actualității, să prevadă și să preafatimpne diversivunile, demontindu-le pe baza tristetelor experiențe trăite.

O mare parte a populației e conștientă de această necesitate, problema fiind acum modul ei de concretizare și de punere în lucrare.

Altfel, „lin ștea noastră” va exploda iarăși haotic, fără direcție, permițînd unor grupucule să devină emanații și să confiste în f lașul lor puterea, să promită demagogic ceea ce nu pot îndeplini și să pună cazanului alt capac, mai etans, pentru fierțura națională în suc propriu.

Adriana Bittel

NE SCRIU CITITORII...

Stimate domnule N. Manolescu,

REUȘESC cu mare întârziere să-mi procur Nr. 23 din „România literară” și să iau astfel cunoștință de comentariile d-lui M. Stoian cu privire la observațiile mele asupra unora din afirmațiile conținute în fragmentul din cartea „Autopsia unei duble lovitură de stat”, publicat în nr. 19 al revistei dvs. Fac apel, deci, la bunăvoința dvs., rugându-vă să-mi acordați posibilitatea de a nu păstra tăcerea „asupra scasului” cărții d-lui M. Stoian: „...au dat (comuniștii) o dublă lovitură de stat? Una — la 23 august 1944, a doua — la 30 decembrie 1947?”

În ce privește abdicarea regelui Mihai, nu poate exista nici o îndoielă: ea a fost realizată de conducerea PCR care, după încetarea colaborării cu fracțiunea Partidului Național-Liberal condusă de Gh. Tătăreanu, deținea în exclusivitate puterea în stat.

A atribui Partidului Comunist din România meritul principal sau exclusivitatea răspunderii pentru „lovitura de stat de la 23 august 1944”, nu corespunde cituși de puțin adevărului istoric. Căea reușitei acestei lovituri de stat și instrumentării realizării ei, adică al încheierii războiului împotriva Națiunilor Unite și al întocmirii armelor împotriva Germaniei hitleriste era Armata Română. Ca să nu dau impresia că înmăvezesc pentru circumstanțe o părere asupra unei chestiuni așa de importante, transcriu aici un pasaj dintr-un capitol al amintirilor mele, a căror redacție am încheiat-o, după circa zece ani de trudă, la 24 martie 1989; și al cărui text a fost predat editurii „Humanitas” la data de 14 septembrie 1990. Se știe care erau aprecierile asupra acestui eveniment la data respectivă. Părerea mea se deosebea atunci de cea oficială, așa cum se deosebește azi de cea a d-lui M. Stoian.

„La 23 August 1944, Armata Română ascultase porunca Regelui. Porunca aceea era conformă cu interesele fundamentale ale țării și poporului nostru. La porunca Regelui, Armata oprișe lupta nerodă alături de hoardele hitleriste. La porunca Regelui și în prezența lui, un grup de subofițeri, comandat de un adjutant regal arestat pe Mareșalul Antonescu și pe principalii lui colaboratori, convocă la palat și luați de acolo ca din oală, seara, de o echipă de temniceri ai PCR. Bine sfătuit de generalul Sănătescu, șeful Casei Militare și de Mocșony-Stircea, foarte tânărul Mareșal al Palatului, Regele hotărâse să avanseze data stabilită cu reprezentanții partidelor politice din opoziție — inclusiv cu cei al Partidului Comunist din România — pentru arestarea lui Antonescu și să preîntâmpine astfel plecarea acestuia la Marele Cartier General, instalat pe atunci, pare-se, la Birlad. (...) Dinastia își juca existența pe o singură carte. Cartea era pierzătoare, dar care e jucătorul să se scoale de la masa de joc înainte de a-și încerca toate șansele? Căile revoluției socialiste din țara noastră și din altele, care păreau foarte întortochiate și fără capăt deslușit, în perspectiva istorică imediată, numai cu câțiva ani în urmă, se scurtașeră brusc și căpătaseră contur definit, în mod oarecum paradoxal, în acea zi sumbră de sfârșit de ianuarie 1933, când Hitler fusese instalat Cancelar al noului Reich german.”

Cu forța celor „câteva sute de aderenți ai săi”, cum scrie dl. M. Stoian, la 23 august 1944, Partidul Comunist din România nu era în stare să săvârșească o lovitură de stat și, cu atât mai puțin, să comande Armata Română încetarea luptei și întoarcerea armelor împotriva aliaților hitleriști de ieri. În intervalul dintre 23 august 1944 și 30 decembrie 1947, cind Armata a ascultat ordinea PCR, aproape întreaga structură de comandă fusese schimbată, cu înlăturarea cadrelor fidele monarhiei și înlocuirea lor cu altele improvizate sau dispuse să colaboreze și să îndeplinească ordinele noii puteri comuniste.

În ce privește chestiunea predării Mareșalului Antonescu comandamentului sovietic, textul din nr. 19 (pg. 12) spune: „La 31 august orele 17, grupul de areștați a fost transportat la punctul de comandă al Armatei 53 (s.m.) unde a stat sub paza noastră o noapte, iar în dimineața zilei de 1 septembrie a ajuns la punctul de comandă al Frontului...” Punctul de comandă al Frontului II Ucrainean, comandat de generalul R. Malinovsky, se afla instalat în conacul Negroponte din comuna Afumați, jud. Ilfov, câțiva km de la bariera Colentina. Data transferului prizonierilor la Moscova rămâne nedocumentată.

* Cursiv în original.

Iar dacă tot e vorba de „a ne mai descreți frunțile”, cum spune dl. M. Stoian, trebuie să confirm că am învățat să merg pe bicicletă în 1973, cind intrasem deja în vîrstă a treia. Faptul nu a trecut neobservat de un membru marcant al conducerii PCR, care a încercat să mă ia în ris pentru această abatere de la disciplina limuzinelor. Înaltul personaj nu a fost de loc satisfăcut de replica mea: „În 1973, cind s-a declanșat criza mondială a țiteiului, eu am învățat să merg pe bicicletă, iar dv. ați început să dezvoltați industria petrochimică. Cine s-a orientat?” Retinând rîse episoade de care nu-mi mai amintesc, dl. M. Stoian are aerul să-mi reproșeze pină și lipsa mea de aroganță, la vremea cind eram Ministru al Arterelor și Informațiilor; care putea face pe portar să-mi bazeze intrarea în sediul instituției pe care o conduceam. Ceea ce depășește chiar viziunea despre democrație a fostei nomenclaturi.

Cu deosebită stimă și mulțumiri pentru ospitalitate,

EDUARD MEZINCESCU

Stimată redacție,

ARE DREPTATE dl. Ioan Lăcustă, redactor al prestigioasei „reviste de cultură istorică” *Mezuzis istoric*, atunci cind identicele texte reproduse de mine în cartea „Autopsia dublei lovituri de stat”, aflată în pregătire la Editura Gutenberg — Casa cărții (din care am publicat un fragment în „România literară”). Dar absența „sursei” nu are absolut nimic de-a face cu „arta preluării”. Confuzia e destul de frecventă: comentarii pe care eu le-am creată ca poezii „serice” cu pelicanul, foarfecă și un pic de har. Deci, colaj! Subiectul nu sînt istoric de profesie și nu scriu cărți științifice care să aibă nevoie (pentru lectura de specialitate) de un „aparatură ajustată”; eu nu respect, în colajele mele, nici măcar cronologia strictă a evenimentelor, reorchestrînd într-o ordine înedită, proprie, a semnificațiilor; prin urmare, dac-aș încerca lectura cu permanență „trimiteri”, de pămînt n-aș avea eu, cu destinatarul cărții, cititorul (fragmentîndu-i-se lectura, obligîndu-l la un „salom” fără rost). Oricum, nimeni nu crede, sper, după cite avertismente am griji, întotdeauna, să introduc în cărțile mele, că am „îmbătrînit” stînd după colț, la pîndă, lăsîndu-i pe alții să „muncească”, iar eu obosindu-mă doar să... preiau. Se poate și altfel. Louis Aragon, în lucrarea sa dedicată acestui gen (în plastică, în literatură, în cinematografie etc.), explică: „Istoricul colajelor nu este, bineînțeles, cel al realismului, însă istoricul realismului nu va putea fi scris, miine, fără istoricul colajelor”. Dealtmînteri, același autor pare să fi „compus” cel dintîi text privitor la istoricul noului gen, în 1930: prefața la catalogul expoziției de colaje și hîrtii lipite semnate de: Arp, Braque, Dalí, Duchamp, Ernst, Gris, Magritte, Man-Ray, Miró, Picabia, Picasso, Tanguy... Firește, atunci cind unul dintre aceștia folosește, într-o lucrare, un frontispiciu de ziar, el omite să indice numărul, ziua, luna și anul apariției, pentru că aceste precizări, pentru privitor, ar fi de prisos... Ceva asemănător se întîmplă (păstrînd proporțiile cuvenite) și cu colajul tipărit. Și, pentru o mai deplină clarificare, să ne reamintim și de celebrul colaj al lui Duchamp, „Gioconda impodobită cu mustăți”: s-ar părea că mustățile reprezintă „citatul” din realitate, Gioconda fiind partea creatoare a operei; Aragon răstoarnă însă lucrurile și precizează că, de fapt, mustățile fiind făcute de mină, colajul e reprezentat de citarea în întregime a lui da Vinci...

Prin urmare: „arta preluării” nu-i totuna cu „arta prealării”. Atenție la nuanțe!

MIHAI STOIAN

Stimate domnule Manolescu,

MĂ NUMESC Bogdan Radu, am 23 de ani și sînt student la Facultatea de Istorie din cadrul Universității Bucureștene. Citesc revista dvs. din anul 1983 și întotdeauna v-am considerat unul din marii oameni de cultură români (nu protestați! Valorile veritabile n-au nevoie de modestie!) Motivul pentru care v-am scris (și aș dori să-mi publicați scrisoarea, poate găsim, toți cititorii fideli ai revistei, vreo soluție, împreună) este destul de trist.

În luna aprilie am văzut, la cinema, filmul „Licenții Rock'n'Roll”, iar acum, în iunie, „Miss Litoral”. Ce ne facem, oameni buni? Cum să stăvilim ofensiva prostului gust, strivitoarea ofensivă a prostului gust? Cum să-l salvăm de la prostituție pe acești tineri care ar putea fi chiar simpatici (Oana Sirbu, Ștefan Bănică jr., Anca Turcașiu)? Cine dintre noi să le aducă aminte că ființa omească este creată de Dumnezeu cu demnitate și dragoste pentru frumos? Ce ne facem domnule Manolescu? Personal, n-am încredere în concepte de genul

„școală națională de cinema”. Esențial este omul, ca atare. Regizorul, actorul, scenaristul. Cineaștii noștri n-au dat, pină acum, nici o capodoperă veritabilă. Cîteva filme ceva mai interesante (Pădurea Spinuzărilor, Reconstituirea, Glissando, Morometii — Rebreanu, Horia Pătrașcu, Cezar Petrescu, Marin Preda). Restul, zero barat. Veți ride oare de mine, dacă vă spun că scenele care-mi plăceau cel mai mult, în filmele românești, erau cele în care siguranța „burghezo-moșierească” îi tortura pe comuniști? Și-i tot bombăneam pe agenții din film: „Mama voastră de prosti! Pe toți trebuia să-i lichidați! Să nu mai rămînă nici de sămînță!” (În realitate nu sînt în stare să ucid nici o muscă...). Într-adevăr, exasperantă era viața în comunism.

Dar acum, cî sîntem „liberi”, tot cu porcăriile să continuăm? De ce? E dezgustător să dai rețete de viață, să faci programe pentru alții, să-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala. Și totuși... Cu persoanele care sînt abia la început trebuie să fii ceva mai ferm. Pentru că, pe tărîmul culturii veritabile, sînt niște nou-născuți. Nimeni, în prezent, nu mai poate pretinde cu seriozitate că este sau urmărește să fie... „cult”. Să fim, deci, ceva mai modeste. Tinerii ai patriei însorite și democratice, să încercăm, cit om putea, să devenim cultivați! Nu „culti”, ci cultivați. Sesizați, cred, nuanța.

Dragă Oana Sirbu, fată frumoasă cu sîni rotunzi! Eu citesc Biblia, Cervantes, Cehov, August Strindberg, Stendhal, Moliere, Céline, Eugen Ionescu, Emil Cioran, I. L. Caragiale, Sorin Titel și Don Quijote în fiecare an. Pe cîstite. Ți-am spus că nu vreau să-ți dau lecții, că totuși de ce nu vrei tu să citești, măcar o singură dată, Don Quijote? Sau Ecclesiastul? (Vezi afla de acolo că fiecare lucru are vremea lui și că, la o adică, toate sînt vinare de vînt... Și că Dumnezeu a pus în inimile lor (ale oamenilor) veșnicia... Este o carte frumoasă Biblia...). Te rog prietenește, cit de repede poți să citești „Domnișoara Julie” de Strindberg, „Călătorie la capătul nopții” de Céline, „Maimuța” (sau „Călătorie spre soare-apune”) de U-Cheng En, piesele lui Ionescu, eseurile lui Cioran, minunata carte „Pasărea și umbra” de Sorin Titel. Cărțile sînt prietene credincioase. După fiecare vezi lumea altfel și-ți spui că, totuși, viața merită trăită. Cind vezi un film ca „Licenții rock'n'Roll” viața pare de nesuportat. „Sursom corda”, Oana! (asta ca să „citez” din film).

Dragă Ștefan Bănică (jr.)! Mexicanule! Cît de drag îmi ești! Nici o porcărie cinematografică n-ar trebui să te mai răpească de pe drumul tău. Am o întrebare: ție îți place să te duci pe la Cinematecă? Si mie! Regizorii mei preferați: Chaplin (păi se putea altfel?), Bunuel, Fellini, Bergman, Tarkovski, Antonioni. „Half a dozen”, cum ar zice americanii. Lunile astea (iunie-iulie) rulează la Cinematecă citeva din filmele lor. Sînt filme, cum să zic eu, „săpate în piatră”. „A șaptea pecete” (Bergman), „Vîrstă de Aur” & „Cîinele andaluz” (Bunuel), „Dictatorul” & „Timpurii noi” (Chaplin), „Zabriskie Point” (Antonioni), „Amarcord” (Fellini). După ce vezi astfel de filme îți pierce cheful să mai joci în „Licenții rock'n'roll”. Și e spre binele tău. Sîntem (sper), la o vîrstă idealistă. Nu pot să cred că ai făcut-o pentru bani. Sînt sigur că ai fost sfătuit greșit. Utecistule!... (îartă-mă! citez din „Licenții” pur și simplu — și eu am fost utecist).

Scumpă Anca Turcașiu! Sireno în perioada de fierbințeli! Ce-al căutat tu în „Miss Litoral”? Orice om cu capul pe umeri îți va spune ceea ce-ți spun eu acum: acest film descreierat și-a făcut mai mult rău ție decît i-ai făcut tu lui. De ce nu ascuți tu ceva muzică bună? Mozart, Bach, Beethoven, Brahms, Ceikovski? Asta ție-ar permite s-o lași în pace pe Paula Abdul cu „Straight up” (Paula, în felul ei, are geniu. Tu ce ai cu ea?).

Nu fiți furioși pe mine, copii!
V-am scris toate astea pentru că, în fond, țin mult la voi toți. Vă iubesc.

Cu drag,
BOGDAN RADU
14 iunie 1991

Stimate domnule Nicolae Manolescu,

SUBSEMUNATUL Traian Cicoare, domiciliat în Piatra Neamț, Bul. Decebal, bloc 65, ap. 13, vechi cititor al prestigioasei reviste pe care o editați, vă propun ca la rubrica „Interesantă și utilă”, „Calendar” să inserați informația că la 5 iulie 1922 s-a născut Petre Hossu.

Justificarea propunerii: a publicat în *Luceafărul* în anii 1943—1945 numeroase eseuri dramatice (teatrul scurt). În 1944 a publicat două cărți (dună aprecierea mea) foarte valoroase: *Despre condiția umană și Spre o dialectică a tragediei*. I-au apărut în *Tribuna* și în *Echinox* (din Cluj) unele materiale despre D.D. Roșca și despre *Existența tragică* a acestuia — (al cărui asistent universitar a fost în anii 1948—1950). Basil Gruia l-a inserat, în lucrările de documente despre Blaga, două materiale. A tradus *Cartea celor o mie și una de nopți* în întregime. Vol. I a apărut în 1966 la Editura pentru Literatură, colecția B.P.T. nr. 356. Straniu, celelalte volume au apărut sub altă semnătură.

El trăiește acum la Cluj-Napoca, publicînd în unele periodice locale.

I s-ar face o modestă reparație pentru nedreptățile suportate. A fost înlăturat fără nici un motiv obiectiv din învățămîntul superior și i s-a interzis publicarea.

În speranța că veți înțelege situația, rămîn al Dumneavoastră.

TRAIAN CICOARE
25.VI.1991

Stimate Domnule Manolescu,

AM CITIT cu interes articolul dvs. publicat în „România literară” nr. 21 din 23 mai 1991 intitulat *Un an de la alegeri*. El duce mai departe prima dezbatere din țara noastră cu privire la sondajele de opinie, începută luna trecută. Cu acel prilej, cotidianul Azi a făcut unele referiri la activitatea Centrului Independent pentru Studii Sociale și Sondaje de Opinii constituit în decembrie 1990, al cărui director sînt. Prevalîndu-mă de dreptul la replică, am cerut respectivului ziar să însereze comentariul meu la acele referiri. Pentru motive care nu mi-au fost explicate, cererea mea nu a fost satisfăcută.

Printre numeroasele cursururi pe care redacția cotidianului FSN le putea găsi textului recuzat s-ar fi putut afla și încercarea mea de a extinde discuția de la rezultatele sondajelor la modul în care aceste rezultate sînt obținute, aspect pe care nici articolul dvs. nu își propune să-l examineze. Însemnătatea acestui aspect constă în faptul că actualul statut al sondajelor de opinie aparține acelei categorii de reglementări centrale care bazează drumul nostru către un stat de drept. Aș descrie această reglementare pornind de la un truism: guvernul are îndreptățirea legală de a produce acțiunea de guvernare — el nu are însă îndreptățirea legală de a produce reacția opiniei publice la această acțiune. Ignorarea acestei delimitări se materializa în faimoasele telegrame către dictator: puterea care adresa societății ordinele sale își adresa stieși presupusele aclamații cu care societatea întâmpina aceste ordine. Astfel de substituiți și simulări sînt însă incompatibile cu un stat de drept în care guvernul îi guvernează pe cetățeni, dar nu guvernează opiniile cetățenilor. În statul de drept opinia cetățenilor se exprimă cu regularitate prin sondaje, iar în statul nostru actual singurul institut național de sondare a opiniei publice este o verigă a aparatului guvernamental.

Făcînd această constatare nu am în vedere nici un fel de eventuale intenții, ci o evidentă stare de fapt, care nu se pare și una de drept, descriuți prin cîteva repere:

1. sondarea sistematică a opiniei publice reprezintă un mecanism inerent al democrației moderne.

2. revoluția din '89 a creat la noi necesitatea politică, dar nu și posibilitatea economică a asimilării acestui mecanism. Pentru moment nu există o piață a sondajelor pe teme politice, partidele politice, alte instituții, mijloacele comunicării de masă, nu au fie suficiente resurse, fie suficient interes, pentru a achiziționa acest tip de informații.

3. pe fondul acestei desincronizări guvernul a hotărît să constituie IRSOP ca instituție bugetară inclusă în aparatul guvernamental. Guvernul a transformat astfel bugetul de stat într-un substitut al pieței făcînd sondaje posibile din punct de vedere economic, dar plasîndu-le sub controlul său politic.

4. iată cîteva dintre principalele neajunsuri ale acestui procedeu:
a. organismele de cercetare a opiniei publice nu își pot exercita funcția democratică, de revelare a curentelor de opinie, decît cu condiția de a fi pe deplin independente atît față de putere cît și față de opoziție. Nu există țară democratică în care principalul organism de studiere a opiniei publice să se subordoneze guvernului.

b. În absența pieței, și deci a altor resurse financiare decît cele de stat, guvernul a creat de fapt un monopol al cercetărilor de opinie.

Acest monopol este de două ori inadmisibil: o dată pentru că, prin însăși natura lui domeniul sondajelor de opinie exclude monopolul, și a doua oară pentru că este un monopol al guvernului, entitatea socială cea mai direct interesată în rezultatele acestor sondaje. Înainte de a dezetațiza industria, guvernul etatează și monopolizează cercetările de opinie.

c. alocînd acestui institut, în exclusivitate, un buget de milioane, guvernul cheltuește fondurile acumulate de la cetățeni pentru a le prezenta despre sine o imagine a cărei conturare se efectuează sub controlul său.

d. pentru a mări impactul acestei prezentări, IRSOP nu are numai monopolul remunerării de la bugetul de stat, ci și pe acela al publicității gratuite la Televiziune. Folosînd o Televiziune în criză de credibilitate pentru a recupera credibilitatea în declin a guvernului, IRSOP nu periclitează numai propria sa credibilitate, ci și pe aceea a sondajelor de opinie ca mecanism al democrației.

Țin să subliniez că exprimînd aceste rezerve nu mă refer la profesionalitatea sau moralitatea echipei IRSOP, ci la modalitatea integrării ei în actualul context social, politic și științific, adică la absorbirea ei formală în aparatul puterii.

Datorită acestei modalități de integrare, care este una de subordonare formală și de înregimentare potențială, s-a creat o situație dăunătoare, căreia i se poate pune capăt prin:

1. dizolvarea IRSOP ca organism de stat;
2. trecerea bugetului alocat IRSOP din administrarea guvernului în aceea a Parlamentului, eventual Comisia pentru cultură și comunicare de masă;
3. utilizarea acestui buget pentru încheierea de contracte cu diferite organisme independente, specializate în astfel de investigații.

Cu mulțumiri,
PAVEL CÂMPEANU

28 mai 1991

Pedepsirea eroilor

DOMNILOR, țineți aproape!

Din păcate colectivul meu de muncă n-a participat la Revoluție. Eu am văzut și am trăit Revoluția făcută de alții. Acești „alții” au fost și cei de Uzina de avioane Băneasa. I-am văzut plecând în Revoluție și m-am simțit copleșit în neputința mea, dar și mândru de curajul lor. Ce vedeam atunci era deasupra puterii mele de înțelegere. Oricând ei puteau fi interceptați de țevile de foc ale lui Postelnicu, Gușe, Stănculescu, Iulian Vlad, Milea, întâmpinați cu moarte la primul colț de stradă. Adică secerăți, răniți, ucși. „Țineți aproape!”

„Da, așa a strigat careva din puhoiul de oameni și-n demnul lui m-a răscolit. Printre cei ce se aflau în marș spre Centrul Capitalei era și secretarul de partid de la Uzina de avioane. Paradoxul acelei situații extraordinare e că a mers și secretarul în Revoluție. A ținut „aproape”. Ce s-a petrecut în acel om, ce proces de conștiință l-a determinat să „participe” la marșele spre libertate — rămâne să le analizeze-n pagini de roman prozatorii cînd vor avea timp să scrie despre ceea ce s-a petrecut. Tot atunci la chemarea insistență a celor de la avioane, „veniti cu noi”, s-a atașat un alt colectiv — dar mic, mic, de-al „nostru” — pe care eu l-aș numi cu simpatie un colectiv de „harnici ciubucari ai muncii”. Cei de la Ciclop Băneasa. De-aici, de la Ciclop s-au înrolat toți în afara unei singure persoane: secretarul de partid! Și despre acest secretar de partid, rămas la „datorie” — la datoria lui, iarăși cred că s-ar impune un capitol de roman. Despre el pot să spun doar atât: cînd s-a anunțat la radio că generalul Milea s-a sinucis, a rostit cu glas tremurînd: „De-acum totul e pierdut...” (Între noi fie vorba, nu s-a pierdut nimic. La Centrala PECO București toți cei care au participat în Revoluție sau cei care n-au fost membri PCR au fost trecuți automat pe lista șomerilor. Necomunismul privatizat de la Centrala PECO e strigător la cer, dar despre acest caz deosebit, cu alt prilej.)

„Alte capitole de roman s-ar putea scrie despre cei ce-au înțeles în acele clipe de foc să fie-n linia întâi, cei care-și riscău pur și simplu viața. Să fim sinceri cu noi înșine și să judecăm la rece stările de-atunci așa cum s-au derulat. Apăruseră deci la televiziune un Mircea Dinescu, un Caramitru, care anunțau VICTORIA. Lingă ei slujitori ai televiziunii, crainici care-l preamăriseră în vorbe pe Ceaușescu, idelle lui planetare etc., etc. Și ei anunțau Victoria. Dar tot atunci, pe lingă ei, exista și-un Lupoi care avea la piept un pușcociu cu 72 gloanțe. Dacă Lupoi sau un altul ca el ar fi avut tot atunci o „criză” de-un anume gen de „conștiință” (conștiința de clasă socialistă) și ar fi început să seceră pe toți cei care vorbeau ce vorbeau, anunțînd la rîndu-i o altfel de „victorie”... nu zău, ce-ar fi fost? În acele momente totul era posibil. Dacă un Ceaușescu scăpat din Palat cu sprijinul direct al generalului Stănculescu s-ar fi întors și-ar fi preluat din nou puterea-n mîini, ce-ar fi urmat? Ce s-ar fi întimplat cu toți acei îndrăzneți ai momentului dat?

DOMNILOR, să judecăm din aproape

în aproape și să ne mai întrebăm și altfel: ce-am fi gândit astăzi despre un Mircea Dinescu, un Caramitru dacă tot ce-au încercat ei ar fi eșuat? Ar mai fi fost azi în viață? Ce-ar fi scris oare *Scinteia*? Și cine i-ar fi „înflerat”? Și-n ce „termeni”?

I-am fi etichetat tot așa cu titlul de „măscărici” care nu știe ce-i aia „poezie”... (bine c-o știu alții!), de așa-ziși „artiști” cărora li se împleticește limba-n gură sau am mai fi afirmat că vocea lui Hamlet al nostru e una de „pitigăiat” cum s-a scris într-o gazetă?

Domnilor, privind faptele lor de departe, eu zic că toți aceia care și-au asumat acel risc extraordinar, de-a ne anunța libertatea, cînd încă mai trăia Ceaușescu, au fost niște eroi. Au fost cei mai frumoși nebuni pe care i-a avut România în acele clipe! Domnilor, să ne scoatem pălăria în fața acestor frumoși nebuni, în fața acelor curajoși ai Libertății anunțate! Riscul pe care și l-au asumat a fost imens. Azi ei sînt huliți, terfelici ca la usa cortului, denigrați, batjocoriți, minimalizați, trasi pe roata infamiei dacă s-ar putea, eliminați din conștiința publică.

Domnilor, țineți aproape!
Vă voi povesti de soarta unui alt luptător pentru libertate. A unui anume soi de libertate intrucit, în cite creiere, atîtea teorii; noțiunea asta de libertate e interpretată în mil de feluri.

Cel despre care scriu aceste rânduri a fost un evadat. Cu toată opoziția unora dintre dumneavoastră, cred totuși că-n gîndul unui evadat s-a infiripat mai exploziv decît la teoreticienii ideea de-a fi liber. El a reușit să evadeze dintr-un lagăr!

„După terminarea lucrului, deținuții care săpau o ecluză-n piatră au fost chemați la obișnuita „numărătoare”; cea de dinaintea întoarcerii în lagăr. Detașamentul 1, 2, 3, ... 30. Patruzeci de rînduri a cite 5 osîndiți dau o cifră: 200. La detașamentul „6” au fost la numărătoarele cele 40 de rînduri, dar într-un șir n-au mai fost 5 bandiți, ci numai 4. Și nu se știe cum s-a întimplat poate mohorala, dar și amurgul pronunțat al acelei zile, poate neglijența celor ce ne numărău sau toate la un loc au dus la pierderea unui bandit. Detașamentul „6” nu mai avea 200 de bandiți, ci 199. As vrea să vă mai spun că-n drumul spre lagăr nouă nu ni se spunea „domnilor, țineți aproape”, ci altfel: „Bandiți, țineți aproape!”

Aceste îndemnuri drăgălașe erau repetate din minut în minut de feciori unul și unul, angajați ai trupelor de securitate. La kilometrul „4” Cernavoda existau aproape zece mii de astfel de bandiți care lucrau în două schimburi: unul de zi, altul de noapte. Fle vară, fie iarnă, douăsprezece ore din cele douăzeci și patru. Se aflau studenți, medici juristi, procurori, penitenți și liberali, scriitori și publiciști, profesori, dar și elevi, mulți elevi!, generali și caporali, muncitori și ingineri, aviatori, marinari, țărani, oh, foarte mulți țărani! — criminali contra umanității comuniste, agenți ai fostei siguranțe, chestori de poliție, avocați și filozofi, pianisti, violonști... mă rog, dușmani, duș-

mani! Toți eram dușmanii poporului român care altfel înainta victorios spre primăvara lumii comuniste! Vă place citatul? Citiți n-au crezut în el, citiți nu i-au delirat? Dar să revenim la evadat. Deci el s-a sustras numărătorii. S-a ascuns sub o cupă de vagonet răsturnat. A avut un curaj nebun. Soun asta intrucit, dacă i s-ar fi constatat lipsa la prima numărătoare, ar fi fost depistat imediat. N-avea cum să fugă din încercuarea cordoanelor de securitate care înconjură șantierul. Ei bine, s-a dat plecarea spre lagăr. Pe-o distanță de aproximativ doi kilometri pină-n lagăr, securiștii din grupul de pază, decare dintre ei cu pistol automat la piept, dar și cu cite un ciune lup ținut în lesă, strigau, dar parca nu ațit de dumănos pe cit aveau să strige după aceea: „Bandit, ține-aproape!”

Țineam într-adevăr aproape, bandit! lingă bandit, călcătura pe călcătură, toți oboși și decansați în gînduri, epuizați, uzați tirșindu-ne piepturile spre lagăr, unde ne aștepta o strachină de arpacas și unde cădeam pe noi mulți morți decit vii.

La intrarea-n lagăr a urmat a doua numărătoare. Eram „predați” de trupele de securitate și de prizonierii gardienii. Și astfel s-a descoperit lipsa banditului. Ceea urmas și ce-am pătit toti pentru acel evadat nu-i cazul a povesti aci: în primul rînd nu mi-ar ajunge toate paginile *Reviziei literare*. Voi aminti doar faptul că, DUPĂ descoperirea evadării solicităm din trupele de securitate care ne duceau spre șantier, dar ne și aduceam de-acasă, eu începui să ne injurăm atît de spurcat, încît și se începu să se mai existe. Cale de doi kilometri, auzeam astfel strigăt pină la asurzire: „Bandit, ține-aproape!”

Ține-aproape, mama, veterana, curva de muncă-n de bandit! Bandit! etc. etc. iar cînd rîndurile se mai dozlinau, atunci se asmuteau cîinii lupi asupra convolușului. Am văzut desigur în filme cum niște cîini dresau alcară oile inghesuindu-le unele într-altele! Cam așa ceva se întimpla și cu alde noi. Și feciorii aceia, tot români, rîdeau de marea lor ispravă... se distrau, se răzburau!

A fost una din cele mai grele săptămîni petrecute la kilometrul „4” Cernavoda.

Ca într-un film cu „pozne”, evadatul, după ce s-a asigurat că a rămas singur pe șantier, a săltat cupa de vagonet, s-a dus întins la gara Saligny, s-a așezat de-un tren și dus a fost. Ca-n filmul cu „pozne” evadatul s-a dus direct acasă. Din tren în tren pină-n Caransebeșul lui. S-a dus să-și vadă nevasta și copiii pe care nu-i mai văzuse de cinci ani. Nu mai primise pachet de-un an de zile. Supărat, s-a dus direct acasă să-ntrebe și să vadă ce se-ntimplă. Mă rog, omul cu pricina își căpătase libertatea lui. Circula. Acolo însă îl așteptau... copiii. Un grup de comando, care l-a și înhățat, înainte de-a-și vedea nevasta și copiii.

DOMNILOR, evadatul a fost readus

după exact o săptămîină la kilometrul „4” și nu trimis la Aiud sau la Jilava în vederea exterminării sale, cum se întimpla cu astfel de „indisciplinați”. Iată și pedeapsa hărăzită de conducerea lagărului. Evadatul a fost legat fedeleș de-un stîlp de lingă poarta ieșirii din lagăr. În acea zi, deținuții n-au mai ieșit la lucru în șiruri de cite „5”, ci s-a ieșit într-un singur rînd, în fapt un imens șir indian. Am ieșit unul cite unul ca fiecare dintre noi să-l putem scuipa pe evadat. Acesta a fost și ordinul comandantului de lagăr.

Să nu facem acum pe viteji! Să nu zicem acum că dumneata, cititor de astăzi al acestor rînduri, de-a fi fost în locul nostru, ți-ai fi propus: eu nu-l scuip! Nu, nu era posibil așa ceva. Lingă evadat erau postați zece gardieni feroși. Fiecare gardian cu bastonul de lemn în mînă. Ei observau trecerea tuturor deținuților prin fața „obiectivului”. Dacă unul dintre noi nu și-ar fi exercitat sarcina de-a scuipa ar fi fost pe loc ciomăgit și omorît în bătaie.

Așadar: zece mii de bandiți urmau să treacă prin fața evadatului. Unii l-au scuipat cu ură, intrucit cel ce-și căutase libertatea, acea libertate a sa, de-a-și vedea nevasta și copiii, a pricinuit întregului lagăr suferințe înimaginabile. Alții îl scuipau cu dispreț intrucit, dacă tot reușise să fugă, deci să-și cucerească libertatea, apoi apără-ți-o domnule, nu cădea ca prostul în lațul întins, ducîndu-te gînt acasă! Mulți îl scuipau în silă, alții din frică, din spaima de-a nu fi ciomăgiți, mulți din lașitate, nu puteam să nu-l scuipăm, găsindu-ne fiecare-n parte justificarea sa.

Spectacolul a fost înfiorător. Primul scuipat, al doilea, al 1000-lea scuipat, să zic că au mai „mers” cum au mai mers. Evadatul era legat cobză, nu se putea feri niciunul. Frecvența scuipaturilor era atît de intensă încît în fiecare minut se năpusteau asupra evadatului să zic peste 20 de „acțiuni”. Toți vizau fața. Gardienii urmăreau atenți nu numai frecvența, dar și precizia scuipaturilor. După trecerea a o mie de deținuți, urma a doua mie... și eram cu toții zece mii dispuși anume într-un șir indian ca să-l scuipăm cit mai direct și cit mai „precis”, mai la „obiect”! „Bandit, ține-aproape!”

Vrei să chiuiești? Ți-e rău? Ți-a venit greață? Și ciomegele se năpusteau peste cel mai „simandicosi”. Și-apoi mai intervenise ceva: scuipăturile astea sînt de mai multe feluri. Unele mai „apoase”, mai „nobile” sau mai „intelectuale”, alte scuipături erau de-a dreptul oribile: mai ales cele de la astmatici, Cele aplicate cu un anume zgomot ca să ridă gardienii. Kilograme, băltoace de salivă se prelingeau scirbos, scabros pe chipul de nerecunoscut, înecat în flegme, ale celui care, prin evadare, își alcăsese libertatea. „Bandit, ține-aproape, scuipă! Scuipă, mă, Dumnezeul care te-a făcut și care...”

Da, ne scuipăm „croul”. Zece mii de oameni! Printre ei și-un magistrat care se pretindea a fi și filozof. Se

Floare de vișin

Floare de vișin Paște al regelui fără țară
nu mai credeam în bunăvestire
uitasem de fauni și nimfe

Se botează cuprinderea cu fraged
și cu mistere
albe sînt corturile lumii
morții din nou sint o rană

Numai pe noi Dumnezeu ne-a lăsat
de izbeliște
fără durere
în rușine și ură

Poate ne spală obrazul o mină mai
caldă
poate ne aducem aminte și ne trezim
din iarna prea lungă
poate ne tăiem
ghiarele
cu puțină iubire acum

Se aud salve de cucu
21 de lovituri
splendoare în țara calicilor.

Ovidiu Genaru

numea G.M. Ne vorbise despre Kant, Voltaire și alții... ei bine, filozoful sau un simplu comentator în ale filozofiei a scuipat și el în băltoaca aceea de salivă încomensurabilă, cu neputință de evaluat cantitativ, greață infinită, greață reținută, vomă demnă, interiorizată da, da, am spus vomă „demnă”, intrucit oricîce om apartinînd indiferent cărei categorii de gîndire, înaltă, mijlocie, mică, era obligat să scuipe și el scuipa. Nu oricum, nu ca un golan, nu ca un bătăran, ca un bulevardier, ștengărește, nu atacai „bombele” unui pantof de domnișoară... ci trebuia să-ți exerciți obligația în așa fel încît să fii văzut, înregistrat. Trebuia să scuipi direct și fără menajamente. Ajuns în fața evadatului filozoful a scuipat „demn”, a scuipat „intelectual”, a scuipat „precis”, a scuipat exact în centrul prelingător al tuturor scuipărilor ce se scurgeau ca un visc peste-un chip de osîndit care nu se mai putea apăra sau șterge în nici un fel. Chipul evadatului nu se mai distingea. Posibil că și murise. Se sufocase în latrina acului scuipat gretos, libidinos, n-avea cum să mai respire, i se astupaseră nu numai ochii, dar și gura, nările, respirația. Dumnezeu știe ce s-a mai întimplat cu el.

Ieșiți din lagăr noi ne-am văzut apoi de „treabă”. Cei zece mii de deținuți s-au dus să-și îndeplinească „norma” de săpat în piatră, în bazalt, în cremene. Se adincea ecluza de la kilometrul „4” de pe Canalul Dunăre — Marea Neagră. Cei zece mii de deținuți se „răzbunaseră” pe evadat, pe cel ce-și căutase într-un mod atît de personal libertatea lui. Repet: libertatea lui.

Domnilor, scuipăți!

Anatolie Panis

Adevăruri ce se cuvin

LA 1 IULIE 1941 un comunicat oficial reprodus de principalele cotidene din România anunță că „Sovietele urmăresc pe toate căile să producă acte de sabotaj, de dezordine și de agresiune în spațiile frontului” și că „la Iași au fost executați 500 iudeo-comuniști, care trăseseră focuri de armă din case asupra soldaților germani și români”.

„Populația pașnică — adăuga comunicatul — are datoria de a divulga imediat autorităților locale pe toți cei suspecti și pe toți străinii apăruiți de curând în localitate”. Cei ce nu se conformau, urmau a fi „executați, împreună cu toată familia”.

Știri exacte despre evenimentele de la Iași răzbateau greu de tot. Presa era cenzurată, verificarea celor auzite din om în om era anevoie de făcut. Îmi amintesc cum abia în 1943 toamna târziu, am auzit pentru întâia oară de uciderea în masă a evreilor, în Europa ocupată de forțele naziste. Reacția mea inițială a fost de mirare și nedumerire. Ca la aflarea unui fapt neadevărat sau, oricum, greu de imaginat, incredibil.

A venit august 1944 și apoi încetarea războiului. Adevărul a început să fie spus. Pe începutul însă.

Eram în vara lui 1947, în Ungaria. Pe plaja am cunoscut un medic evreu, om tânăr încă. Vorbea puțin de tot. Mama mi-a spus atunci că medicul supraviețuise unei execuții sumare în Basarabia în 1941. Fusese pus să și sapsă singur groapa, când, în ultimul moment, a fost salvat de un ofițer din armata română. Aceasta a fost pentru mine prima știre directă asupra soartei evreilor basarabeni în 1941.

Este drept că în 1947 au apărut 3 volume de mărturii și documente.¹ În anii 1946—1948 au avut loc și procesele unor persoane acuzate de crime de război. Asemenea judecăți s-au desfășurat chiar în timpul când comunismul se instaura prin forță, în România. La crimele trecutului, aflate în fața tribunalelor, se adăugau acuma alte fărâdelegi și crime făptuite, de astă dată, în numele unei noi puteri ce se autodefinia „populară” și „revoluționară”.

Așa incit, în împrejurări atât de amestecate, opinia publică a înregistrat relativ puțin despre soarta evreilor basarabeni și bucovineni în 1941—1944. Mult timp, regimul comunist n-a revenit de fel asupra acestui capitol.

În 1978 a apărut la București un studiu sub titlul „Zile însingerate la Iași, 28—30 iunie 1941”.² Autorii conchideau că numărul total al victimelor a fost de 3233. Că uciderea s-au datorat formațiunilor naziste „Einsatzkommando” și că numărul celor uciși ar fi fost mai mare fără intervenția unor persoane din armata și administrația română, care au salvat în ultimul moment mai multe mii de evrei.

În 1985, prin grija Secției de documentare a Federației comunităților evrești din România, a apărut o succintă lucrare despre soarta comunităților evrești din nordul și estul Transilvaniei aflate sub administrație horthystă între septembrie 1940 și octombrie 1944. În mai-iunie 1944 au fost deportați către camerele de gazare 151 180 evrei în timp ce alți 14 381 se aflau în detașamente de muncă. Au fost asasi-

nati 130 292 evrei transilvăneni, au supraviețuit cca. 25 769.³

Dar despre soarta evreilor basarabeni nu se spunea ceva. Cunosce o referire într-un articol polemic apărut în 1987, care menționează că 70—80 000 evrei au pierit în lagărele de concentrare în Transnistria, în anii războiului. Altfel, fără alte comentarii.⁴

Se spunea, în schimb, că România fusese singurul stat din Europa nazistă, care nu a aplicat „Soluția finală”. Ca atare, cca. 350 000—400 000 evrei români au supraviețuit pînă la finele războiului.

Indiferent de ceea ce se știa și mai ales ce nu se spunea în România, lumea științifică și opinia publică din alte țări era de mult timp, informată asupra soartei evreilor basarabeni și bucovineni, începînd din 1941.

Referiri sau capitole anume se regăseseră în multe lucrări. La care s-au adăugat 12 volume de documente pregătite și publicate în 1986 la Ierusalim sub titlul „Documents concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust”.⁵

După evenimentele din decembrie 1989 a început să se scrie cîte ceva și asupra acestui capitol întunecat de istorie. S-au reprodus și comentat astfel concluziile unui studiu de uz intern întocmit în anul '80 care discuta mai ales numărul evreilor ce au pierit în Transnistria.

Nu s-a apărut însă pînă în prezent în istoriografia română nici un studiu documentat și nici nu s-a efectuat o verificare cuprinzătoare a arhivelor românești privind istoria comunităților evrești din România în 1940—1944. Abia acum se încearcă abordarea și deschiderea acestor arhive. Un început de drum îl constituie volumul tipărit în aceste zile, alcătuit de Centrul pentru studiul istoriei evreilor din România.⁶

În această lună s-au împlinit 50 de

¹ Remember, 40 de ani de la masacrarea evreilor din Ardealul de Nord sub ocupație horthystă, București, 1985, 72 p. Apărut prin grija Federației Comunităților evrești din Republica Socialistă România, Secția de documentare.

² Dr. Oliver Lustig, Depurtări și falsificări care jignesc și profanează memoria victimelor terorii horthyste. În „România literară”, XX, 1987, nr. 14, joi 2 aprilie, p. 14.

³ Colegerea se datorește cercetătorului Dr. Jean Ancel.

Dintre alte lucrări: Raul Hilberg, The destruction of the European Jews, apărută la W.H. Allen, London, 1961.

⁴ Martiriul evreilor din România, 1940—1944. Documente și mărturii — vezi nota nr. 1. Dr. Moses Rosen descrie atmosfera anilor 1938—1948 în „Primejdii, încercări miracole”, Editura Hasefer, București, 1990, pag. 56—65 (capitolele 6, 7 și 8).

ani de la tragi-cele evenimente din Iași — în iunie 1941 — continuate în Basarabia și Transnistria.

După atîția ani, unele îndatoriri devin tot mai stringente.

a) Mai întîi necesitatea de a afla și publica toate documentele din arhivele românești referitoare la amintitele desfașurări. Îmi exprim speranța că pe-sele esențiale doveditoare se mai află încă în dosare, la locul lor.

b) În al doilea rînd, nevoia de a reconstitui în amănunțime realitatea acestor ani, cu toată cumpanirea și fără partinire.

c) În sfîrșit, de a desluși și arata cum se împart răspunderile pentru acele fapte, cu aceeași dorință de a repune adevărul în drepturile sale, fără acușări, dar și fără ascunzîșuri. Desigur, răspunsurile cer timp.

DE PE ACUM ÎNSĂ, pe baza documentelor publicate, cîteva constatări pot fi formulate, chiar dacă ulterior vor interveni, firește, completări, nuanțări, rectificări. Anume:

1 — Internarea în lagăre și expulzarea evreilor din Basarabia și nordul Bucovinei a fost hotărîtă de conducătorul statului de atunci și transmisă organelor în subordine spre îndeplinire.

În discursul rostit la 3 iulie 1941 în Consiliul de miniștri, generalul Ion Antonescu a precizat: „Cu riscul de a nu fi înțelesi de unii tradiționaliști care mai pot fi între Dvs., eu sînt pentru migrațiunea forțată a întregului element evreiesc din Basarabia și Bucovina, care trebuie azvîrlit peste graniță. De asemenea, sînt pentru migrațiunea forțată a elementului ucrainian care nu are ce căuta aici în momentul de față.”⁷

2 — Evreii au fost adunați în cîteva lagăre în Basarabia și apoi trecuți în Transnistria. Numărul celor internați este încă supus dezbaterii: cifrele merg peste 110 000, fie 113 500⁸, fie 119 033⁹ sau 118 847¹⁰.

După toate probabilitățile, cel puțin

⁷ Documente, p. 140—141, nr. 58. Vezi și Mihaela Antonescu, Directive și îndrumări date inspectorilor administrativi și prețurilor trimise în Basarabia și Bucovina, la 3 iulie 1941. Documente, p. 139, nr. 56.

⁸ Raport al Centralei evreilor din România la 28 februarie. Documente, p. 191—193, nr. 90.

⁹ Referat al Ministerului afacerilor externe, Subsecretariatul de Stat al Poliției și Ordinei Publice. Referatul este nesemnlat și nedatat. Duos continuat pare a data din octombrie 1943. Documente, p. 231—232, nr. 119.

¹⁰ Sateză informativă a Inspectoratului de Jand-Inchierie Transnistrie din decembrie 1941. Idem, p. 232, nota.

jumătate din cei internați în Transnistria a murit de boala frig, lipsă de asistență medicală și atrocități comise împotriva lor.¹¹

3 — Deportările au fost însoțite de execuții sumare: cîteva exemple de asasinare: 210 evrei într-un convoi de 300, în județul Soroșeni, în noaptea de 4—5 august 1941; 411 din ghetoul Chișinău, lângă satul Visternicea, la 1 august 1941; alți 325 din același ghetou, la punctul de lucru Ghidighici, între 9 și 15 august 1941; alți 451, în lagărul Tătărești (Cetatea Albă) la 9 august; circa 500, pe traseul Securenii — Cosăuți etc.¹²

Instrucțiunile speciale transmise unităților ce organizau convoaiele precizau că „evreii care nu se vor putea fi încă de convoaie fie din neputință, fie de boală, să fie executați”.

S-au dat ordine ca pe traseul evacuării peste Nistru, să se sapsă, din 10 în 10 km, „cîte o groapă pentru circa 100 persoane, unde vor fi adunați cei rămași de coloane, împușcați și înhumati”.¹³

Localnicii — spune același raport de anchetă (vezi nota 14) — „așteptau pe la margine de drumuri prin porumburi și diferite ascunzîșuri, faptul executărilor, pentru a se arunca asupra cadavrelor spre a le jefui”.¹⁴

Raportul conchide laconic: „...operațiunea de pregătire și mai ales de executarea ordinelor date au înregistrat momente așa de dramatice încît eei ce au luat parte vor purta multă vreme impresiunile retinute în acele împrejurări”.¹⁵

Raportul citat a fost întocmit în decembrie 1941 de o Comisie de anchetă constituită din dispoziția marșalului Ion Antonescu. Documentul este semnat de un general, ca președinte al Comisiei; de doi generali magistrați; de un procuror general cu rangul de locotenent-colonel; de un președinte al Curții de Apel și de un inspector general din Banca Națională. Ca atare, faptele și metodele constatate de Comisia

¹¹ Același referat (vezi nota 10) datat probabil din noiembrie precizează: „...după o statistică făcută la 1 septembrie 1943, ar mai fi rămas un număr de 59 741 evrei...” (din 119 033). Documente, p. 232, nr. 119.

¹² Raportul nr. 121 011 din 11 august 1941 semnat de președintele armatei a 3-a, șeful II, Documente, p. 146, nr. 65.

¹³ „Raport de anchetă al Comisiunii instituite conform ordinului d-lui marșal Ion Antonescu conducătorul statului, pentru cercetarea neregulilor de la ghetoul din Chișinău (Decembrie 1941)”, în Documente, p. 194—196, nr. 36.

¹⁴ Idem, p. 185.

¹⁵ Idem, p. 136.

¹⁶ Idem, p. 136.

Iași: Așa a început...

¹ „Universul” nr. 175 din iulie 1941. Reprodus după „Martiriul evreilor din România 1940—1944. Documente și mărturii”. Cuvînt înainte de Dr. Moses Rosen. Volumul a fost pregătit de Centrul pentru studiul istoriei evreilor din România și publicat de editura Hasefer, București, 1991, XXXII+322 p. + ilustrații. Lucrarea a fost întocmită de J. Alexandru, L. Benjamin, D. Brumfeld, A. Florea, P. Litman, S. Stanciu (redactor responsabil).

Se va cita, în continuare, Documente... Citatele de la nota 1, la pag. 100 (nr. 37).

² Matatias Carp, Cartea Neagră. Suferințele evreilor din România, vol. I—III, București, 1947.

³ De Aurel Karetch și Maria Covaci, 129 p., în 8 mic

neapărat rostite

de anchetă, atunci, în decembrie 1941, nu pot fi în nici un fel contestate.¹⁸

4 — În ce privește pogromul de la Iași din 28—30 iunie 1941 dispunem astăzi de concluziile anchetei oficiale efectuată la fața locului de generalul de divizie Emanoil Leoveanu, directorul general al Poliției, Memoriul, datat 2 iulie 1941, este adresat conducătorului statului.¹⁹

Constatarea anchetei oficiale sunt următoarele:

a — în zilele de 28 și 29 iunie s-au tras focuri de armă asupra unor parturi românești în Iași. Nici un soldat român nu a fost ucis sau rănit. La perchezițiile „severe” efectuate în cartierele respective „nu s-a găsit nici o armă și nu s-a descoperit nici un trăgător străin.”²⁰

Comandantul german din Iași a afirmat că „ar avea circa 20 de morți și răniți.”²¹ Dar același comandant a refuzat verificarea afirmațiilor sale de către ofițerii români care au considerat, la urmă, că „nici germanii nu au avut morți și răniți.”²²

b — Mii de evrei din oraș au fost arestați și duși de-a valma la chestură. Parte din cei arestați au fost uciși de patrule germane chiar în timp ce erau duși. Evreii masați în curtea poliției au fost supuși în trei rânduri tirului unor unități germane. Un alt raport oficial folosește termenul de „masacr.”²³

c — Pe baza întregii anchete efectuate la fața locului, generalul de divizie Emanoil Leoveanu consideră: „...atacul a fost un simulacru executat cu arme de salon (s-au găsit pe teren tuburi trase de arme de această categorie) și cu un sistem de pocnitori, care au imitat focul armelor automate.”

„Socotesc că atacatorii au fost legionari și borfași care urmăreau să producă panică pentru a devasta... Ei au organizat atacul în cartierul evreilor instăriți.”²⁴

d — Comandantul diviziei 14 românești a dispus evacuarea din Iași a evreilor arestați.²⁵ Imbarcarea în vagoane de marfă și închiderea completă a vagoanelor s-a efectuat de o unitate germană.²⁶

— Evreii expulzați au fost imbarcați la 30 iunie 1941 în două trenuri cu destinația Călărași — Ialomița.

În primul tren, cu 35 vagoane de marfă erau înghesuiți 2530 evrei; în al doilea tren, 1900; în total 4430. Nici

¹⁸ Vezi și memoriul lui Traian Popovici, primarul orașului Cernăuți, către mareșalul Ion Antonescu, la 14 iulie 1942, Documente, p. 197—199, nr. 95.

¹⁹ Documente, p. 105—108, nr. 40.

²⁰ Idem, p. 106.

²¹ Idem, p. 107.

²² Idem, p. 108.

²³ Declarația lui Gheorghe V. Leahu, chestorul poliției municipiului Iași, la 2 iulie 1941, Documente, p. 103, nr. 39.

²⁴ Vezi nota 21, p. 108.

²⁵ Documente, p. 107.

²⁶ Ibidem.

un vagon nu avea apă, nici aer, întrucât ferestrele erau bătute în scinduri.

Distanța Iași — Călărași se parcurge cu trenul în 12 ore maximum, inclusiv opririle necesare schimbării direcției de călătorie. Pentru cele două trenuri cu evrei, drumul a durat de la 30 iunie la 6 iulie după-amiaza, adică 7 zile sau 168 ore: de 14 ori timpul maxim pentru o călătorie Iași — Călărași Ialomița!

Rezultatul: din primul tren cu 2530 persoane au murit 1544, din lipsă de apă, de mîncare și sufocați de căldură. Numai 986 sau 39% din total au mai ajuns la destinație.

Cifrele aparțin unui raport oficial întocmit la 9 iulie 1941.²⁷ Din al doilea tren cu 1900 persoane, 977 au murit pînă la oprirea în stația Mircești din județul Roman, la câteva ore de Iași. Nu știm cîți au mai rămas în stația de destinație.²⁸ Oricum, potrivit datelor oficiale, cel puțin 2521 evrei au murit în vagoanele ce i-au dus spre Călărași.

5 — O ultimă constatare privind istoria evreilor români în intervalul 1940—1944: cca 350 000—400 000 au supraviețuit războiului, aproape toți cei ce trăiau în România cu hotarele ei din 1 ianuarie 1941. N-au fost deportați, nici închiși în ghetouri. Hotărîrea aparține tot conducătorului de atunci al statului.

În toamna lui 1942, cu cel puțin două luni înainte de ofensiva sovietică de la cota Donului, mareșalul Ion Antonescu a hotărît să nu aplice în România planul nazist al „Soluției finale”. Această hotărîre a avut o însemnătate esențială, indiferent de motivări. Mai trebuie adăugat că în timpul războiului o sumă de persoane cu rosturi oficiale au apărut comunitatea evreilor români. În fruntea lor se află Traian Popovici, primarul Cernăuților, a cărui operă de salvare în 1941—1943 a fost similară cu aceea a diplomatului suedez Raul Valenberg în Budapesta, în 1944.

ÎN ÎNCHEIERE, două aspecte s-ar cuveni examinate: — Cum au „motivată” autoritățile române toate aceste deportări și ucideri?

— Reprezintă atari fapte un caz aparte, singular în istoria contemporană a acestei țări?

La prima întrebare aflăm unele răspunsuri într-o scrisoare a mareșalului Ion Antonescu, datată 19 octombrie 1941 și adresată Dr. W. Filderman, președintele Uniunii de comunități evreiești din România.

Conducătorul statului enumeră insultele aduse de unii evrei armatei române la retragerea din Basarabia, în iunie

²⁷ „Raport oficial asupra felului în care a decurs transportul evreilor din Tg. Frumos la Călărași — Ialomița”, Documente, p. 116—118, nr. 46.

²⁸ Raportul nr. 4157/1941, iulie 6. Inspectoratul de jandarmi Iași, Biroul III Poliție, către Inspectoratul general al Jandarmeriei, Documente, p. 113, nr. 43.

1940: ofițeri au fost scuipați, li s-au smuls epoleții, li s-au rupt uniforme. Aceiași evrei — mareșalul îi numește „ticăloși”, au întâmpinat cu flori armata sovietică și au denunțat autorităților sovietice pe unii români basarabeni. Scrisoarea citează și cazul unui soldat rănit din Piatra Neamț, îngropat de viu „din ordinul și sub ochii comisarilor sovietici jidani.”²⁹

Acestea sunt capetele de acuzare aduse întregii comunități evreiești.

În orice stat de drept, răspunderea pentru orice faptă rămîne individuală; tot astfel și pedepsele. Motivările invocate nu pot constitui de fel vreo justificare pentru ceea ce s-a făcut în 1941—1944, pentru a arunca anatema, deportarea și moartea asupra unei etnii întregi.

Desigur, într-o Europă controlată de Hitler, deportarea și uciderea evreilor era „la ordinea zilei”. Dar această realitate generală explică numai în parte politica urmată în Basarabia de guvernul de la București.

Un al doilea factor îl aflăm în desfășurările din România, în intervalul 26 iunie-septembrie 1940. Țara pierduse atunci, în vreo 10 săptămîni, 1/3 din teritoriul, populație, resurse. Factorii de decizie hotărîseră să cedeze fără luptă, pentru a păstra esențialul, adică statul român, cu alcătuirea sa socială, cu instituțiile și armata. O rezistență militară în vara anului 1940 ar fi dus, inevitabil, la împărțirea completă a României între vecinii ei și Germania, așa cum a fost în Polonia în septembrie 1939 sau cum va fi în Iugoslavia, în aprilie 1941.

Un sentiment de mare frustrare, revoltă, indignare și umilire cuprînesee opinia publică în 1940—1941, odată cu cedările teritoriale. Psihologic, terenul era pregătit: pentru tot ceea ce se abătuse asupra nației române răspunzătoare acum devenea etnia evreilor.

Dar evenimentele au avut și alte urmări. Păstrarea unui stat românesc în 1940 a îngăduit ulterior și supraviețuirea comunității evreiești din hotarele aceluși stat, după ce legionarii au fost eliminați de la putere, în ianuarie 1941. Cel ce a rămas la conducerea statului a socotit — în toamna lui 1942 — că viața evreilor se cuvine păstrată. Dacă statul român nu s-ar fi menținut în 1940—1944 în modalitățile cunoscute, este aproape sigur că drumul întregii comunități evreiești din România s-ar fi încheiat la Auschwitz sau în alte lagăre.

A doua întrebare: reprezintă uciderea și deportările începute în iunie 1941 un caz singular în istoria contemporană a României?

Ele se integrează într-un șir de manifestări de același fel avînd un numitor comun.

În vara lui 1940, după anexarea Basarabiei și a nordului Bucovinei, autoritățile sovietice au început deportarea a zeci de mii de români socotiți adver-

²⁹ Documente, p. 166—170, nr. 80.

sari ai regimului bolșevic. Atari deportări, spre Siberia, au continuat pînă în iunie 1941, la câteva zile înainte de începerea războiului. Au avut loc și execuții sumare la diferitele sedii ale NKVD-ului, precum și uciderea a sute de țărani care, cu orice preț, încercau să-și părăsască satele și să ajungă în România. Tragedia românilor basarabeni și bucovineni din 1940—1941 abia începe să fie cunoscută.

Dar a urmat mai mult. Odată cu instaurarea comunismului în România, începînd din 1943, noua putere a trimis în închisori și lagăre — de fapt centre de exterminare — multe sute de mii de cetățeni. Estimarea este minimală. Cei închiși erau de toate vîrstele și de toate profesiile, socotiți aprioric dușmani de clasă, adversari ai regimului democrat-popular. Din cei închiși, zeci de mii — cifra poate fi subminimală — au murit în închisori, în suferințe asemănătoare aceluia din lagărele naziste.

Cînd ființa umană este socotită o simplă componentă într-un mecanism, atunci ea este supusă oricăror experimente, oricît de aberante. Omul este ucis pentru apartenența sa fie la o etnie, fie la o clasă sau grup. Așa a fost și în România anilor 1940—1944 în Europa nazistă, cît și după 1945, odată cu instaurarea regimului comunist.

Aceste ucideri sunt fapte pe care trecerea timpului nu le prescrie.

Gîndul nostru, al celor de astăzi, se îndreaptă spre cei care au pierit atît de năpraznic. Față de patimile celor dispăruți, neazurile noastre cotidiene rămîn cu totul pierdute în uitare.

Tragediile ultimilor cincizeci de ani declamă însă imperios și altceva: de a recunoaște, a restabili și a spune deschis adevărul despre cele săvîrșite aici în România acum o jumătate de secol, ca și mai tîrziu. De a spune ceea ce a fost, fără ezitare și mărunte socoteli.

Adevărul acelor fapte impune ca ele să nu se mai repete vreodată așa cum ar dori adepții dictaturilor xenofobe, îmbrăcați în mantia unui pseudonaționalism agresiv.

Adevărul acelor fapte este astăzi parte alcătuitoare a libertății și demnității omului.

Dinu C. Giurescu

27 iunie 1991

Spălătul străzii

Așa s-a sfîrșit.

Carmen FIRAN

Înainte de a pleca

stăm față în față
și pentru prima oară ne privim
altfel
eu văd un copil într-un diavol
tu nu știi cum arată un diavol
și mă vezi pe mine

eu țin pe genunchi o carte
și în inima mea se răsucesc
oglinzi
cuvinte pe buze de moarte
tu nu știi să vezi cuvinte
și mă visezi pe mine

îți spun că tot universul există
pentru ca eu acum să adorm
tu crezi că moartea e somn
și mă legi de un clopot
să nu mori, mă implori, să nu
mori

mama mea te mîngîie blind
— ce faci de-atîta timp aici
nu mai aștepta
nu mai pot
a-o voi mai naște pe ea

ce ceva care îi place la mine

o, doamne, morții îi e frică de
mine

nă atinge abia
și copilăroasă zvîcnește înapoi
cu degetul pe buze
tremură
nu perfid cum ai crede
complice și tandru îmi zimbește

eu îi iau mina și o forțez
să-mi mîngîie somnul
așa cum stă el întins pe cearșaf

mina ei se strînge și fuge
nu pot, îmi șoptește,
somnul tău e prea rece

și totuși, și totuși
ce ceva care îmi place la tine
și poate că te-aș ține în brațe
și cite nu ți-aș povesti
ochiul tău mă atrage
mă văd, sint în el
învață-l să tacă
mi-e frică doar că vorbește
ori eu nu mă pot auzi

după întîlnirea cu îngerul

să fiu palidă, mi-am spus,
să-mi trag umerii unul cite unul
de sub zid
de sub iluzia zidului
în sus
să aștept și să privesc așteptînd
cum din creier o cimpie de
piatră
vor să-mi scoată
și alte cimpii vor sta la rînd
să fiu palidă, mi-a spus
nu mai e mult

și ne vom naște din nou
te vei naște și tu
iar de nu
de voi avea timp
te voi naște chiar eu

— ce tot trăiești ei acolo
așa, pe furie, să nu știm și noi?
— în ciuda noastră tot trăiești
ei acolo

dar lasă
tu fii palidă, mi-a spus,
prefă-te moartă
intinde-te pe cimpia de piatră
smulsă din creierul tău
și cimpie vei fi
iar de voi avea timp
voi fi și eu

a nins și atît

prin sufletul meu
coboară
el uneori
cum pămîntul ajunge mai greu
apăsător de cilciul lui
prin al meu

pe cerul acum mai ușor
o linie sigură
o sabie va cădea
gîtul meu mai lung și mai alb
se așază singur sub ea

cum într-o dimineață
omul a fost dat Cuvîntului
cel care singur stăpînea

cum într-o dimineață
ai da la o parte perdeaua
și ai descoperi că a nins
ce poți tu să faci mai mult
ce poți tu să mai faci
a nins și atît
perdeaua ți se înfășoară
pe gît

în martie sau altcîndva

pe vremea aceea
nu îmi ajungeam trupul
el mergea cu doi-trei pași
înaintea mea
frumos și singur
mergea liniștit
și tăcea

totul era neatîns
cum deodată descoperi
că peste rănile tale
cu rani străine a nins
îl vedeam blind strecurat prin
mulțime

întindeam mina
continua să se îndepărteze de
mine

atunci m-am privit prima oară
de-aproape
doar carne și sînge
și palma care mîngîie toate
prin aer brațul un cerc descria
piciorul tromura și pășea

forma, mi-am spus
și am fugit umilită
forma de sînge

carnea închipuită

înconjurat de cercuri

privit de sus
un om singur
se vede înconjurat de cercuri
ziduri roase, inecate
suprapuse cu mișcare
de moarte

așa s-ar putea desena libertatea
un om singur în mijlocul
discului rece perfect
care retează carnea în dreptul
inimii

pe care propria ta mină
o va smulge
pentru a o privi
de foarte aproape

întîlnire

pe marginea seriei

a venit pe seară
casei mele îi fugise pragul
inima ieșise afară

nu mi-e frică, i-am spus,
uite, singele meu crește ca un
copac

sparge tavanul
țîșnește în sus
eu stăpînesc cuvîntul, uite,
sint stăpînită de spus

și pentru că tot ești aici
privește
cum în oraș intră un munte
nu simți cum piatra lui ne
strivește?

nu simt nimic, mi-a răspuns
și cu palmele mele
mi-a smuls capul
și a aruncat în munte cu el

— așa, acum e bine
putem să ne privim în ochi
și spune-mi ceva despre tine

cum sînt cu tine

o, da, numai tu mă poți iubi
așa
privindu-mi creierul de foarte
aproape
trecîndu-ți unghia peste
emisfera mea

ascunsă mimoză
trufașă
și îmi spui că aș fi frumoasă
cum stau eu acolo cu moartea
la masă
cum urc eu muntele acela cînd
mă coboară
și țin neuroni în glastră

niciodată nu am fost atît de
singură

cum sint cu tine
plutesc hormonii, se lipesc de
ziduri

urlă obiectele de rușine
doar că tu mă iubești așa cum
sint
îmi iei capul în palme
și îmi spui că mă știi de
foarte de mult
și că de-atunci atîtea mări
au intrat în pămînt

doar că eu visez pe furie
să nu plîng
pe umărul tău
cu creierul sting

de la o duminică la alta

duminică mă simt, mă văd, mă
aud
trupul meu naște realitate
fără să creadă își cară moartea
în spate

demonstrativ și eu
sint atît de aproape
de ea

duminica îmi văd neputința
ca pe un miel zvîrcolind
sub grumazul de fier

e frig
deși orașul se impute de soare
tremură carnea
asudă peștii în mare
mă simt, mă aud
realitatea m-ar putea birui
o văd zvîcînd și mi-e greață
chipul mă lovește în față

orașul de boală mi-l trag pînă
sub bărbie
îmi umblu prin vene cu
soarele alb
innebunînd de vie

dintr-un colț bănuită

moartea s-a tras într-un colț
ghemuită
obosită de supt și de ros

și nu e decît o femeie bătrînă
dojenindu-mă cu blindețe
vrei să plec
și o rog să rămînă

uite, voi încerca pentru tine
să-mi schimb gîtul cu al
păsării

așa îți va fi mai ușor
știi că miinile noduroase te
dor

ride bătrîna
crezînd că vreau să zbor nu
să mor

pune-ți gîtul de piatră la loc
nu vezi că vreau doar să mă
joc

Paul Zarifopol în textele cenzurate

ÎN VARA lui 1988, cind citeam corecturile ediției de Eseuri ale lui Paul Zarifopol, o doamnă care mă ajuta la această muncă migăloasă își manifesta surprinderea față de actualitatea ideilor politice ale eseistului și mirarea că respectivele texte, ce i se păreau adesea dinamitarde, puteau vedea lumina tiparului. Sigur că ea făcea o observație de bun simț și că numai printr-o simplă schimbare de semn, a unui singur cuvânt (stinga în loc de dreapta), aplicabilitatea lor la totalitarismul sub care trăiam era perfectă. Dar pentru cine avea urechi de auzit... Inseși temele recurente, pe care le punctam și eu în prefață, birocratismul, setea de autoritate, lichelismul, incompetența și lipsa de răspundere, cu atât mai mari, cu cât urcai spre vârful piramidei, parvenitismul, abuzul de putere, corupția, fanatismul, caracterul polițist al statului, falsa democrație și moralitate, dogmatismul, stagnarea, chiar dacă se refereau în genere la dictaturile de dreapta, era greu să nu-ți sugereze pe aceea pe care o cunoașteam prea bine în acea clipă. Cititorul obișnuit cu lectura printre rinduri, nu mai vorbim de cel avizat, își dădea seama că un spirit european, raționalist și liberal, admirator al valorilor de cultură și civilizație occidentală, cum era Zarifopol, nu putea să respingă doar totalitarismul de tip fascist, ignorându-l pe de-a-ntregul, răsăritean. Numai că edițiile seșușilor sale, și cea din 1971 și cea din 1988, nu conțineau nici un text mai explicit în acest sens decât în... bibliografie. Și în condițiile unei cenzuri, care aceea care ne-a terorizat citeva bune decenii, firește, că n-ar fi fost posibil. Istoricul literar, editorul, aveau de timpuriu mari dificultăți, trebuind să efectueze un adevărat slalom, încercând să „explice” aspectele „delicate” în prefață și în note, nu fără a face unele surdoase compromisuri. Scopul era să se ofere cititorului un text integral, ceea ce, din păcate, nu se întâmpla decât rarori. În ciuda „blindajului” din note, azi inutile, dacă nu înduioșătoare, faimoasele croșete apăreau în ultimul moment, încit autorul ediției era pus, nefericit, în fața unui fapt împlinit. La carentele de sumar (texte eliminate în întregime de la bun început, ca inacceptabile), se adăugau paginile mutilate pe parcurs, ceea ce era de natură să oculteze o dată mai mult adevărul, să-l deformeze. Așa se face că Zarifopol s-a înfățișat în edițiile amintite doar ca inamic al totalitarismului fascist, și nu și al celui comunist, detestat poate cu o și mai multă înverșunare, că raționalismul său era oarecum absolutizat, ignorându-se unele nuanțe, unele deschideri semnificative, ca de pildă, spre creștinism, în forma lui originară, și spre un filosof mistic precum Berdiaev. Escurile ce au putut intra în sumarul celor două ediții amintite au, din acest punct de vedere, o relevanță profundă.

Paul Zarifopol a meditat, cum se știe, desena, asupra temei intelectualului, dar nu mai puțin asupra forțelor ce-l presează, ce-l pun într-o stare de spăimânt, împingându-l, ca pe ceva fatal și chiar dușmănos, undeva la marginea societății. Comunismul rusesc, atins această performanță poate în cea mai înaltă măsură, întrecând celelalte forme de totalitarism, prin utilitatea față de știință și filosofie, prin modul de reprimare brutală a inteligenței. Lenin echivala, după titlul tipar vulgarizator, filosofia lui Kant cu ideologia partidului cadet rusesc. Pueril în materie, ca și Mehanov, el s-ar fi putut foarte bine lăsa de lectura cugetătorilor occidentali, pentru că, oricum, n-avea de gând să renunțe la ideile sale fixe. (Marxism amuzant). Comuniștii, observă

Zarifopol, vorbesc de sus, cu mare superioritate, despre intelectuali, ignorând că înșiși creatorii socialismului (Marx, Engels) făceau parte din această categorie. Una dintre cauze era că „intelectualii formează cel mai indisciplinabil, cel mai capricios și neprevăzut material cetățenesc” (Abstracție și egalizare), că ei sînt foarte greu, dacă nu cumva imposibil de manipulat. Disprețul noilor conducători se unește cu o gândire primară, care consideră că „știința e un fel de ceva care se face fără muncă”, „o anexă de lux și un bagaj reacționar”. Un singur lucru nu-l uită comuniștii: „că munca intelectuală are prestigiu decorativ” și tocmai pe acesta îl speculează la ocazii festive (Muncitorii decorativi). Altfel, intelectualul e un dușman de clasă, un parazit, potrivit sloganului „Noi muncim, noi nu gândim”, strigat cu atita ireponsabilitate și la noi, în confruntările sociale de anul trecut. Dar intelectualii — prezicem că escistul în altă parte, în procesul intelectualilor — au creat tehnica și ideile, religia și politica. Numai că, foarte diferențiat, datorită nivelului lor economic inegal, ei nu formează o clasă, cum va susține Camil Petrescu în doctrina sa noocratică. Zarifopol îi împarte pe intelectuali în două categorii: cinștii și lichele, adică cei dispuși să facă jocul puterii, fie la dreapta, fie la stînga. Apolitismul eseistului e numai aparent, pentru că opțiunea lui aparține unui democrat, care detestă extremismele, spiritul dictatorial, individualismul anarhic, violența, mijloacele de luptă ilegală, specifice la noi atât legionarilor, cit și comuniștilor (v. Ciomagul candid). Analiza fenomenului e urmărită în *Revolta contra istoriei*, unde autorul condamnă dictaturile, dar le și caracterizează memorabil, de pe pozițiile științei, în care vede un arbitru imparțial: „Dreapta trăiește în utopia trecutului, stînga în utopia viitorului”. „Cei doi vrăjmași, deopotrivă răzvrățiți contra necesităților istorice, unul cu deznădejde, celălalt cu nerăbdare, se zbat în convulsiile unui profetism imbecil și popular. Aristocrația autentică e singură știință”.

Se știe cit a fulminat Zarifopol împotriva sentimentalismului în literatură, ca expresie a unei subiectivități exacerbate, a unei atitudini strict-emotionale, sfidînd legile artei. În planul vieții practice (politice), sentimentalismul ajunge să ignore și realitatea și știința. Este cam ceea ce a realizat comunismul în Rusia: „...s-a aruncat încoala... tot bagajul ce postulate științifice și s-au adoptat procedurile drastice-populare ale răpirii sumare, garnisite cu vechile și veșnice tinerele uzanțe sentimentale”. (Sentimentalii). Sau: „comuniștii rasi au făcut un stat comunist, fără să le pese de realitățile economice”, adică și-au impus voiața prin violență, mizînd pe reacția strict emoțională a multimilor din Răsăritul Europei, răbdătoare, eroice și idealiste. (Despre niște ciorapi rusești și șanșele extremismului). Aceasta îl conduce pe autor la formula definitivă că sentimentalismul în politică echivalează cu tehnica ciomagului. Ar fi putut să adauge foarte bine, a deportării, a puscării. O și face în alte locuri, vorbind de atrocitățile războiului civil (Darwinism rural), de ura de clasă, cu succes (sentimental) în rindurile maselor lipsite de cea mai elementară cultură politică (Analogii penibile), de comunismul din Rusia, văzut fie ca o „superbă gambadă”, care „topăie pe muzica lui Karl Marx, transpusă rusește de Lenin și alți maestri naționali” (Concurentul — Notă despre Gandhi), fie ca o „strașnică scoală de supunere” (Supunere și anonimat). Și încă mai pot fi citate alte și alte eseuri pe aceeași temă a comunismului mos-

covit ce dorea să-și impună hegemonia, deocamdată în Asia (De la Confucius la Karl Marx), care era pătruns de același spirit cazon, ca și nazismul (Convertiri) și care apărea tuturor, inclusiv unor vechi revoluționari antițariști, drept o dictatură dintre cele mai crude (Zamfir Arbore).

LUCIDULUI Zarifopol nu i-a scăpat aproape nici una din trăsăturile comunismului sovietic, nici potenținziadele, cu vechi tradiție rusească, și nici nomenclatura, subiect ce continuă să rămînă și la noi, vai, atât de fierbinte. Eseistul refina fizionomiile sumbre ale unor inși împovărați mai mult de gentile doidora de hirtii decit de idei benefice pentru popor, grăbiți, incuiați, incapabili să privească drept în față pe omul de rînd, preocupat parcă numai de gîndul că sînt paznicii unui regim polițienesc: „Niște domni totdeauna posomorîți, purtînd sub braț genți grele de hirtii, scurți la vorbă cu toți cei care formează simplul public, cu pasul tare și grăbit, cu privirea încărcată de gînduri grele” (Aristocrație sovietică).

Comentator politic atit de asiduu, să mai amintim, printre altele, eseul *Gînduri sub coroane*, unde își afirmă credința în vitalitatea monarhiei constituționale. Zarifopol nu poate renunța la aluzia politică nici atunci cînd abordează un subiect prin excelență apolitic, precum „toleranță muzicală”. Ironia țintește ideea de presupusă unitate a gustului, dar nu numai. Ea mi se pare că bate cu mult mai departe: „Muzica populară este ea muzică de dreapta? — de stînga? Am zice îndată: de dreapta. Este în ea mult element de muzică foarte veche. Însă e muzica poporului. Poporul cum este? De dreapta? De stînga? Se răsunde în grabă: poporul rural e de dreapta, este doar tradiția în perfecție. Dar în popor trăiesc, cînd mai infundat, cînd mai aparent, niște revendicări ce răsună, pare că destul de lămurit, a stînga. În realitate, poporul e un mare izvor al neprevăzutului: el face cînd la dreapta, cînd la stînga”. (Toleranță muzicală).

Față de masa, putem spune, a eseurilor anticomuniste, articolul-scri-soare către T. Argezei *Blindul Baruch*... și recenzia la cartea lui N. Berdiaev „*Spiritul lui Dostoievski*”, fac o notă aparte. Primul, pentru că Zarifopol, antixenofob convins, căsătorit cu fiica unui evreu (C.Dobrogeanu-Gherea), acuzat de către o publicație izraelită de antisemitism, își permite să vorbească despre trăsăturile negative ale evreilor pe care le au și ei, ca orice alte națiuni, și în același timp, să combată naționalismul evreiesc, spiritul prea susceptibil, descoperind uneori tocmai de aceea și un antisemitism... imaginar. Cu recenzia despre cartea lui N.Berdiaev, comentată pentru prima dată de Al.Paleologu, înțelegem încă o dată, și poate că mai clar decit oriunde, că Zarifopol n-a fost un raționalist rigid și că atitudinea lui antimistică și antireligioasă e cu mult mai selectivă și mai nuanțată. Spunea el despre creștinism, dissociînd între doctrina creștină și denaturările ei, duse pînă la vulgarizare: „De dragul contrastului măcar, ar trebui recomandate stăruitor cetitorului actual *Imitația Domnului nostru Isus Hristos*, predicile jezuitului Bourdaloue, maximele lui La Rochefoucauld, *Fundamentele metafizicii moravurilor* ale lui Kant. În ele se găsește, gîndită eminent, învățătura creștină pentru omul de astăzi. — înțeleg: pentru omul cu vigoare și delicatețe de spirit, capabil să încarcă spațiile neocreștinismului cotidian de foileton și de cefnea, de *boudoir* și *de dansant*”. (Creștinism de actualitate).

Cu un paralelism asemănător, pe alt plan, începe și recenzia la cartea lui

Berdiaev, filosof mistic, dar cu „o minte foarte clară”. Parcă știindu-se rău înțeles pentru ideile profesate pînă atunci (combătuse nu o dată diversele misticisme), eseistul izbucnește: „Ah! Doamne! nu misticismul e răul — departe de asta — ci misticismul de carieră, de foileton!” Cititorului i se atrage deci luarea aminte asupra valorii efective a lucrării pe care o prezintă și, totodată, asupra misticismului, ca doctrină, pe care nu-l respinge, ca atare, cu atît mai mult, cînd el este expus coerent și de „o minte foarte clară”. Autorul recenziei, cum rar i se întîmplă, face un minuoș rezumat al cărții, abia corectînd o afirmație absolutizantă a autorului în definiția poporului rus, ca fiind pentru eternitate apocaliptic și nihilist. În rest, el subscrisie la ideile filosofului, cu lag ecou în epocă, mai ales în cercurile tradiționalist-ortodoxiste, și incheie cu o aluzie tot de natură politică, privitoare la perioada N.E.P.-ului pe care o caracterizează drept „o strașnică încercare de disciplinare economică într-un spirit de cea mai teribilă esență burgheză” — cum și era. Această recenzie este în măsură să ne sugereze o nouă lectură, mai productivă, a eseurilor lui Zarifopol, sub raport filosofic, să temperereze, sau în orice caz să-i nuanțeze raționalismul, care n-a fost cituși de puțin incomprehensiv față de alte numeroase orientări ale spiritului.

Cit privește majoritatea textelor cenzurate, ea reușește să scoată la lumină, în întregime, antitotalitarismul lui Zarifopol, în primul rînd de esență anticomunistă, paginile efectiv antifasciste rămînînd, comparativ, mai reduse numeric. Autorul *Registrului ideilor gingașe* a fost printre marii intelectuali români care au descifrat de la bun început pericolul comunismului pentru umanitate, în general și pentru cultură, în special. El denunță printre primii nomenclatura, spiritul dogmatic și vulgarizator al ideologilor (Lenin), caracterul mincinos, polițienesc și criminal al sistemului, tendința lui de expansiune și de hegemonie. Și toate acestea în primul deceniu după revoluție, cînd Stalin abia se antrenă pentru genocidul în masă, de proporții nemaîntîlnite. Paul Zarifopol, scriitorul anticomunist, iată dimensiunea majoră pe care ne-o relevă textele ce, firește, că n-au putut fi publicate în timpul regimului comunist. „Estetul”, „scepticul”, „raționalistul”, „spiritul antitotalitar”, iată ideal ce trebuiesc reîndite și, în orice caz completate. Publicistul politic este cu mult mai actual decit s-ar putea crede. Unele dintre tîntele de atac și din argumentele lui, de acum șase-sapte decenii, continuă să fie și ale noastre. Stîuse perspicacele eseist să pună degetul pe rană. O rană, vai, nici după atîta timp vindecată.

Al. Săndulescu

SCRISOARE DESCHISĂ

CĂTRE ION DRUȚĂ

Iubite și măiestre frate Ioane,

IERI SAU ALALTĂIERI mi-a spus un prieten de la București că Academia Română ne-a acordat un premiu pentru dictionarul la care ne-am cămînt zece ani de zile. M-am întrebant oare trebuie să mă bucur? Ce este această academie și cit și-a spălat din înjosirea prin care a trecut sub vremurile celor doi morți? Și mi-am adus aminte de cele ce am vorbit noi și că matala ai fost numit membru al acestei instituții mîrîndu-î astfel cinstea și îmbogățindu-î menirea. Și am zis: — trebuie să mă bucur pentru că acolo unde este Ion Druță e bine, e curat și e drept. Și m-am mai gîndit: — uite că acestui înțelept i-a fost dat de Dumnezeu să se afle în istoria neamului său, acolo unde a fost nevoie de a vindeca, de a lumina. „Cine a stîns lumina” au fost vorbele de foc

care au topit multora slăbiciunea, teama, umilințele. Aceste vorbe au fost purtate ca un drapel de tinerii ce erau gata de moarte în revoluția din decembrie 1989. Și m-am gîndit din nou: — cel ce le-a rostit și-a luat o mare răspundere față de cer și față de oameni. Nu era prima oară cî el își lua grave răspunderi. An de an cu pana lui binecuvîntată a deșteptat pe ai săi din somnul cel de moarte: i-a deșteptat, i-a scoș din întuneric, i-a adus în lume, iar numele său a crescut în chip de îndreptar. Cine îl rostește, cine se orînduiește sub flamura lui capătă o pondere morală, dobîndeste o legitimitate care îi permite să se petreacă teafăr prin meandrele istoriei. Deci m-am bucurat de premiul făgăduit că m-a întîrit gîndul: — răsplată asta vine și de la Ion. Iată că de la București s-a pornit o mare pacește: din nesocotință sau cu diavolească socotință s-a înființat

acea 'contra-uniune' a scriitorilor care își spune, pare-mi-se 'frăție' sau 'înfrățire' și în care s-au înregimentat toți curtenii ceaușescului. Se plinae public moartea lui și chiar și a soatei, se plîng vremurile în care copiii și bătrînii mureau de foame și de frig, cînd bieții creștini erau alungați din casele lor, cînd cetele se prăpădeau istorice în grajd, cînd bisericile erau dărîmate, iar cetățenii făcuți o turmă ce-și urla fercirea, dar era 'ordine' și scriitorii curții aveau dreptul la hirtie și băuturi tari. O mulțime de oameni curați se miră nu de faptul că mulți autori basarabeni au qderat la acest cuib al restaurației — candoarea sentimentală drept patriotism e cunoscută la unii dintre ei — ci de acela, că numele matala flutură deasupra noii întreprinderi. Cu alte cuvinte, numele matala, chiar dacă a fost înscris cu generozitatea colonialistului față de indigenul

din tufiș, pentru marel public el rămîne cheazăia seriozității și buneicajității. Tocmai pentru aceasta îndrăznesc să te tulbur astăzi și să mă amestec în treburi care s-ar părea că nu mă privesc. Rangul pe care providența îi l-a dăruit, nu te lasă să taci, nu te lasă să te îngropi numai în delectările propriei opere; la urma urmelor, mai simțem și noi cei care credem în destinul și în integritatea matala. De la Ion Druță lumea așteaptă un cuvînt de lămurire. Dacă vei voi să taci, sau dacă vei voi să necetihiești cărdășia cu acești strigoii din nomenclatura despotului mort, nu te vom înțelege și vom inchide cu tristete cărțile care ne-au învățat — „las” că-i bine, Ioane!” Oricum, împreună cu Elsa, îți trimitem dragostea noastră. Paul Miron La Sf. Gheorghe 1991

Morometii

INAINTE de a spune ce cred despre filmul lui Stere Gulea, să spun ceva despre ideea de a face un film după o capodoperă literară. Încep prin a repeta ceea ce au observat mulți și anume că rareori iese un film mare după o carte mare. De regulă apare un film dezamăgitor după un roman celebru. De ce? Sînt multe cauze, inutil să le discutăm acum. Notez una singură, mai rar invocată: exigența cititorului de literatură. Acesta citește și recitește un roman și-și face o idee despre complexitatea personajelor și finețea analizei. Vede, apoi, filmul tras după romanul care i-a tulburat atât de mult spiritul și ce constată? Că scenariul cinematografic sacrifică în chip fatal complexitatea personajului și reduce, iarăși inevitabil, amplitudinea lui umană. Ceva esențial se pierde, știm bine, întrebarea este ce câștigă o carte transpusă pe ecran? Preda, care era preocupat de relația dintre literatură și cinematografie, nu arăta nici un entuziasm față de ideea de a ecraniza *Morometii*. Întrebat în 1974 de Valerian Sava dacă s-a gândit sau nu la un film după romanul lui cel mai cunoscut, prozatorul răspunde fără ezitare: „Da, m-am gândit și refuz categoric această ecranizare”. Argumentul lui este că un erou de carte are un substrat mitologic „cu totul specific literaturii” și substratul se pierde cînd este tradus în limbajul cinematografiei: „de pildă, Moromete, în universul lui, este un om descurt. Și, cînd ar apărea pe pînă, seînd descurt din carte, ideea de sărăcie ar sări prea mult în ochi”. Reia ideea în 1978 (cînd un interviu dat lui Constantin Barbu): „pot apărea filme extraordinare după cărți slabe; Salariul groazei e făcut după o năvălă ilizibilă. Invers: Străinul, carte genială, (este vorba de romanul lui Camus), filmul a ieșit prost. În cazul *Morometilor* e greu să faci un film bun... Mi s-a propus un serial după *Morometii*, dar am refuzat”.

I se poate răspunde lui Preda că, totuși, au ieșit filme bune după romanele lui Balzac și nici acestea după povestirile lui Dostoievski nu sînt de ignorat. Și, dacă a fost posibilă o bună ecranizare într-un caz, de ce n-ar fi posibilă în altul?... Am citit cu cîțiva ani în urmă scenariul pregătit de Stere Gulea și l-am sfătuit pe regizor să renunțe la intenția lui. N-a renunțat și, cînd a apărut filmul *Morometii*, am ezitat multă vreme să-l văd. Eram, ca să zic așa, superstițios. L-am văzut zilele trecute

și am înțeles că rezistența mea era îndreptățită. Nu discut, aici, priceperea regizorului (am văzut filmul său după un scenariu de Sorin Titel și mi-a plăcut mult), nici talentul actorilor (Victor Rebengiuc are personalitate și are o expresie elocventă a personalității sale), dar filmul ca atare sacrifică tocmai ceea ce este esențial în *Morometii* și ceea ce Marin Preda n-ar fi vrut să fie sacrificat: substratul mitologic al eroului. Este, poate, nedrept să judecăm un film în raport cu romanul care l-a inspirat. În definitiv, un roman este un roman (un limbaj, o tipologie, un tip de analiză și un tip de lectură), iar un film este un film, adică o creație care folosește alte mijloace de comunicare. Adevărat, dar cînd ai descoperit finețea unei cărți nu poți să renunți, cînd te așezi în fața ecranului, la ceea ce știi. Confruntarea este inevitabilă. Aștepti o capodoperă și apare altceva.

Dar să revin la filmul lui Stere Gulea. Judecat în sine, ca film, are coerență și un anumit grad de expresivitate. I-aș reproșa două lucruri: 1) imaginea mizerabilă a țărănimii române și 2) dispariția misterului, a substratului mitologic, a misterului și a metafizicului din structura personajului central. Prevederile lui Preda s-au împlinit, din nefericire: eroul său nu-i descurt, dar impresia generală pe care o lasă filmul despre lumea din Cîmpia Dunării. Romanul vorbește despre niște seniori ai Cîmpiei. Iile Moromete are acces la contemplație, este un spirit superior ironic, discuția din poiana lui Ioan este foarte subtilă și arată că în existența țărănească este un strat puternic de spiritualitate veche. Preda era iritat de ideea că țărănul român este a cincea roată la căruță, o vită de povară, și că viața lui interioară nu trece dincolo de sudalmă și bătaie. Filmul apasă, din nefericire, repet, tocmai pe aceste elemente: o sărăcie mizerabilă, o existență aproape tribală, o lipsă totală de spirit în actele și replicile personajelor... Un Iile Moromete fără acces la contemplație și o tragedie familială fără tragic... Iată ce se vede pe ecran. Nu zic că-i puțin, zic doar că nu-i esențialul din capodopera lui Marin Preda.

P.S. Acest articol a fost scris în 1990 la invitația revistei *Cinema*, unde n-a apărut.

ACTUALITATEA

Cei care știu și cei care nu știu

OBSERVĂM cum surizătorul Caragiale a „cîtit” în forul interior al politicienilor din vremea lui (și dintotdeauna) ca nimeni altul și le-a ridicat nărușurile. O singură dată, mi se pare, surisul îi îngheață pe buze și e înlocuit de un fel de nedumerire — atunci cînd încearcă să sugereze cum anume se creează opinia publică. Cum apar, reacțiile multămintii, uneori inaplicabile, sau greu de înțeles. Am recitat de curînd schița Ion structurată ca un basm — dar nu ca unul tradițional cu happy-end. Cine e acest Ion? E omul sincer și de bun-simț care crede că în societate valearea morală trebuie să primeze. Că numai adevărul merită a fi slujit, cu orice preț!

Ion are, însă, o soră sireată și, mai ales, minciunoasă cu care nu s-a înțeles de mic copil. Soră-sa, prin șmecherie și linguașeală, și-a cîștigat un loc de seamă alături de scaunul împăratesc. În timp ce bietul Ion a schimbat mereu stăpînii și nu prea are ce minca. Poposînd la un han el le povestește oamenilor din jur necazul lui. Și nedumerirea și marea lui perplexitate: cum nu numai că nu s-a putut împăca niciodată cu minciunoasa, dar cum ea a fost totdeauna crezută, ascultată. Linguașoară, ipocrită, sora lui Ion devine mare cucoană la curte și organizează o serbare la care cîntăse un „vestit măgar de prăsilă”, nici mai mult nici mai puțin decît... „Carnavalul de Venezia... cu variațiuni”. Ca un om de bun-simț ce este, Ion nu numai că n-a aplaudat zberetele măgarului (împurtat de mare chehtuială la școli înalte de tinuturi) dar, cum era și firesc, l-a fluierat. Reacția sinceră a lui Ion e însă aspru pedepsită. El este luat la bătaie la îndemnul lui aleste ale ticăloșiei lui surorii.

Ion povestește pătania lui unor oameni

simpli de la hanul unde poposise. Iată, însă, că, în loc să aibă (cum se aștepta în naivitatea-i) aprobarea oamenilor de la han, el întîmpină din partea acestora o ciudată adversitate. Ba, după sosirea surioarei în facon de gală și împoțonată în mătăsuri, Ion este ciomăgit chiar de oamenii simpli de la han.

Așadar deși avea dreptate — „Cine-a mai văzut măgar să știe cîntă?” — Ion e bătut... Cu alte cuvinte n-ajunge firescul să fie firesc, bunul-simț să se revolte împotriva imposturii ca impostura să cadă iar firescul să le sară în ochi tuturor! Nu! Mai trebuie ceva. Oare de ce-ar mai fi nevoie ca să se întîmple minunea?

Că Ion nu izbuteste să-și impună părea la curte, unde domină aceea a surorii prefăcute și linguașoară, nu-i nici o mirare. Ea dă tonul aplauzelor și-l pupă pe scollitul măgar, decretîndu-l, în ciuda evidențelor (a răgetelor) cîntăreț genial. Într-un asemenea loc sora își impune opinia și opinia ei trebuie să flateze prostia împăratului. Ion, ca om onest, nu poate accepta minciuna, și mîncîncă bătaie fiindcă perfida soră nu vrea și nu poate să renunțe la supremație, la profitabila minciună.

Iată, însă, că urmează scena de la han. Aici nu mai e vorba de curteni slugarnici, care să se supună de bună-voie, automat, opiniei oficiale, ci de oameni obișnuiți, presupunînd a poseda același bun-simț ca și Ion. Cînd se iscă însă, cearta între cei doi, frate și soră, curios e că nu Ion, purtătorul adevărului izbuteste să-i atragă de partea sa pe auditorii, să-i facă să înțeleagă adevărul, ci tot conformista, ticăloasă lui surioară. Succesul e de partea îndrîjitei apărătoare a măgarului-cîntăreț. Minciuna oficială triumfă, adevărul — a cita oară? — este refuzat iar cel ce-l rostește, bătut.

Oare de ce? pare a se întreba Caragiale.

Cînd le-a povestit Ion celor de la han întimplarea cu măgarul care vroia să cîntă „Carnavalul de Venezia” marele scriitor notează: „Dar de unde să știe ascultătorii aceia din lumea de rînd ce însemnează *Carnavalul de Venezia*...? Așadar neștiința, nepregătirea omului de rînd au fost și sînt mereu exploatare de preaputernicii zilei.

Minciuna, în basmul lui Caragiale (și nu numai) apare împoțonată. Pe cită vreme Adevărul are înfățișare simplă și poartă haine obișnuite. Cum să fie crezut unul ca Ion cînd proverbul zice că „haina face pe om”?

Ce îi reproșează sora, de față cu lumea, lui Ion? Că „vine să strice petrecerea și mulțumirea la o lume-ntreagă”. Destul ca inerta stare de credulitate a unor neștiutori, nevoia lor de „liniștea noastră” cum am zice azi, să se simtă clințită, jenată.

„Ia, ascultă mă, băiete, — a zis unul de la masă, are dreptate dumneai: dacă place la toată lumea ce te amesteci tu?... Ce-ți pasă ție?” (subl. n.) Altul „mai dirz” zice: „Dacă ne-o plăcea și nouă, ăstora de aici?” Iar altul îi întreabă pe Ion: „Cine ești tu?” (subl. n.).

Iată, în cele trei fraze cheia întregii povești caragealești!

Bazîndu-se pe ignoranța celor mulți („de unde să știe ascultătorii aceia...”) se poate exploata buna-credință a multămintii, se pot manipula și impune opinii celor mulți care pot fi ușor cîștigați de partea minciunii oficiale, a minciunii cu ștaif, a neadevărului ascuns cu dibăcie și prezentat drept... adevăr.

Mai întii trebuie remarcat faptul că marile scriitori sesizează exact o anumită rezistență a omului simplu la tot ce contravine unei anume poziții a oficialității,

confundată, nu de puține ori, cu ideea de ordine, pe care o respectă din instinct social: „dacă place la toată lumea, ce te amesteci tu?... Ce-ți pasă ție?”. Acest „Ce-ți pasă ție” conține în germene explicația indiferenței multora — de ieri și de azi — sau, dacă vrem, „înțelepciunea” (sic!) aceluia mod de a gândi lenes, pasiv, ori numai prudent sau prudentabil al lui „n-ai să schimbi tu lumea!”

Mulți nu pricep zburciunilor celor ce, din respect pentru bunul-simț și pentru valorile morale luptă pentru adevăr. Nu înțeleg repulsia față de minciuna oficială în slujba cărcia s-au înjugat, azi, alțiia profesori! Pe termen scurt, sperăm!

De aici, de la respectul necondiționat al omului din multime față de opiniile „autorizate”, față de părerea oficială, pornind din comoditate sau din prudentă pînă la sloganul: „noi muncim, nu gîndim” nu e decît un pas.

Dar dacă în cazul omului de pe stradă al celui care, de pildă, aparent om pașnic și cumsecade, ca vecina cu care am stat ani în șir la coadă dar pe care am auzit-o cum tuna și fulgera împotriva celor din „Piața Universității” fiindcă nu pricepe nimic, dacă în cazul omului care nu poate ieși din strimtoarea opiniei oficiale și răspunde la sondajul de opinie (al fostului tovarăș Dăculescu) că F.S.N.-ul e O.K. sau zice simplu (și trist): „Nu știu” există o explicație, problema nu se mă pune la fel în cazul unor oameni avizați intelectual cu pretenții, scriitori, care fac politica struțului sau acceptă (nu fără harțag, cînd îi se atrage atenția) opiniile purerii sau jocul conformismului păgubitor, sfătîndu-ne doctorial să trecem la „estetic” și să mai lăsăm „politicul” ca nu-i de noi... Pentru aceștia nu există nici o scuză! Ei știu ce e adevăr și cită minciună sau contrafacere există în jocul politic al puterii. Ei știu „ce însemnează Carnavalul de Venezia” și că măgarul nu e în stare să-l cînte. Și, totuși, se comportă asemenea surorii lui Ion...

Eugenia Tudor Anton

Mănuși pentru aproapele tău

ÎN 1980, fiicele lui Mircea Vulcănescu — Sandra de Hillerin și Măriuca Vulcănescu — m-au rugat să pun pe hirtie amintirile pe care le am despre tatăl lor. Este ceea ce am încercat să fac în scrisoarea ce urmează: cu această precizare deschide Ștefan Fay conștient și încântător cartea despre Mircea Vulcănescu apărută la Humanitas. O consider un preludiviu potrivit, dar și un mod de a trezi interesul, la o eventuală ediție din operele celui mai nefericit dintre toți membrii strălucitei generații a anilor 30. Dacă Eliade, Cioran, Comarnescu, Noica, Sebastian, Cioculescu, Streinu și alții sînt astăzi bine cunoscuți publicului românesc, Vulcănescu pare să fi fost ocolit de editori. Lucrul se explică, desigur, prin dificultatea stringerilor textelor, ca și prin diversitatea lor, menită a ridica probleme de clasificare sau orinduire. Dar mai este ceva: abia în anii din urmă a reînceput a se vorbi despre Vulcănescu. Mort în închisoare, după un proces care ar trebui el însuși dat la iveală din arhive (cuvîntul final, pe care inculpatul l-a rostit la proces, l-am putut asculta cu toții, întovărășit de comentariul lui Virgil Ierunca, la Europa Liberă, acum cîțiva ani), Vulcănescu a traversat și purgatoriul cenzurii. Așa că n-a avut nici măcar șansa altor congeneri, pe care, după ce i-a marginalizat sau ocolit în primii ani, regimul comunist i-a „iertat” (pe unii, post-mortem) și i-a repus în circulație. A rămas, pentru marea public, un necunoscut.

Cartea pictorului Ștefan Fay este așezînd o hagiografie în formă epistolară, scrisă cu un talent indiscutabil de evocator și de portretist. Genul ca atare nu se mai practică la noi. Cartea are parfumul desuetudinii și este fermecătoare prin finețe, inteligență și naturalitate. Autorul știe să profite de orice spre a-și picta eroul: fotografii și epistole de familie, amintiri personale, mărturiile altora, texte de tot soiul, științifice ori literare, și altele. O excelentă memorie îl ajută să reconstituie locuri, case, interioare, piese de mobilier, tablouri. Cele două case bucureștene de care leagă imaginea lui Vulcănescu — aceea a Margritei din Calea Victoriei și aceea din Popa Soare — îi prilejuiesc descrieri minuoase, agreabile, de roman de epocă. Biblioteca (pe care Fay a fișat-o, pe cînd era tînar și fusese eliminat din liceul militar pentru o corijență la... latină) este o bună introducere în cultura lui Vulcănescu. Fay ne revelă, cu această ocazie, plăcerea lecturii și a interpretării pe care o avea Vulcănescu, gata în orice moment să explice altora, pedagog charismatic. Perplex la lectura primei strofe din *Jocul secund* al lui Barbu, Fay apelează la luminile amfizionului: „Mircea a ris mîrat (de neînțelegerea mărturisită de Fay — N.M.) și a reluat cititul, vers cu vers, dînd rolul precis — de exem-

Ștefan Fay, *Sokrateion*, Editura Humanitas, 1991

plu — fiecărei punctuații. Ești ispitit să citești: „Din ceas dedus — cu virgulă după dedus — dar, imi atrase el atenția: Nu! „Din ceas — cu virgulă după ceas, după care urmează: „dedus adinec — acestei calme crește” — și făcea gestul: creasta sus, linia dealului profilat pe cer, imaginea privită în apă, răsturnată, un-duind în adînc, prin oglindă, în oglindă, în mîntuit azur — acolo unde cirezile agreste lunecă de-a-ndoaselea, într-un joc secund, în al doilea joc, în jocul imaginii a ceea ce se petrece sus, mai neclar decît în apă, unde jocul devine clar și pur!”

Firește, n-aveam cum să știm această scenă de hermeneutică gestuală prin anii 60, cînd am început să analizez poezia lui Ion Barbu la seminar cu studenții mei. Dacă aș fi știut-o, aș fi aplicat-o. Țin minte că citeam cu studenții textul bucății de citeva ori și încercam să le-o fac inteligibilă, într-o primă etapă, prin jocul intonației și al pauzelor. Virgula aceea pe care cititorul neprevenit dă s-o pună după *dedus*, rupînd logica versului, care cere ca ea să se afle după *ceas*, încercam de fiecare dată s-o sugerez. În speranța că enigmaticele versuri se vor lumina astfel pentru tinerii mei ascultători. Nu citisem nicî *Prodrom pentru o metafizică a oglinzii* — ca răspuns la eseul lui Al. Drăganir (alt uitat dintre intelectualii epocii interbelice!), care, imi dau seama acum, arată că interpretarea lui Vulcănescu la *Joc secund* avea un solid background filosofic. Am citit în schimb (și încă, de curînd) articolul într-o anărare a lui Nu de Eugen Ionescu (publicarea lui e greșit datată în *Familia* din februarie 1933, în loc de septembrie-octombrie 1934, și, la aceeași pagină 106 a cărții lui Fay, s-a mai strecurat o eroare, în lista de critici care au protestat în presă contra lui Ionescu figurînd, între Cioculescu și Pomoliu Constantin, *Kalende*, care e titlul revistei cunoscută și a fost probabil un pseudonim redacțional al lui Streinu). Articolul este admirabil prin stringența demonstrării unui paradox, relevat și de Fay, care face ca E. Ionescu să aibă, în oricare dintre alternative, dreptate contra judecătorilor săi.

Utile sînt, în cartea lui Fay, considerațiile despre poeziile (și, în genere, despre beletristica) lui Vulcănescu, absolut necunoscute și, în parte, pierdute astăzi. Scrise fără intenția tipăririi, unele poezii au fost totuși finite (scrupulele autorului erau imense, și el „lucra” îndelung la fiecare cuvînt): *Trei*, *Alean*, *Atol*, *Asemănare*, *Cîntecul lui Lyuceus* și traducerea lui Villon și Rilke. Ștefan Fay citează doar din poezia *Trei*, care evocă o lume, spune el, ca din *Craii* lui Mateiu Caragiale. Versurile sînt însă net barbiene. *Balada pentru Rommel*, scrisă în timpul războiului, s-a pierdut, cu excepția a două versuri care rostogolesc dure sonorități consonantice: „Zburdă-n burbiu de bube imbrobodit Dante, / Dînd în fandang dangul ca-n Amsterdam pe dam...” Fay intuiește aici sugestia bom-

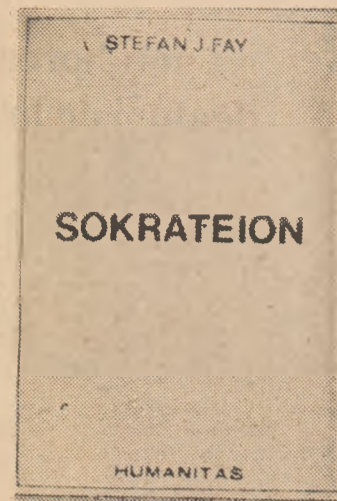
bardamentului. Literar vorbind, a doua influență decisivă asupra poetului „amator” Vulcănescu este aceea a lui Dan Botta (pe care-l prețuia în mod declarat). În formă crudă au rămas *Litanii pentru trei stări*, un triptic amplu, de aproape trei sute de versuri pe tema apeii-gheții-aburilor. Poetul descrie — în stilul lui exhaustiv — șaptezeci de ipostaze ale gheții, șaptezeci și cinci ale aburilor și o sută douăzeci și cinci ale apei. Tot așa, poemul *Rochiile* (161 de versuri de 10—12 silabe, alternate cu versuri de 5—6 silabe) conține un inventar al nesfîrșitei varietăți de rochii, în fond, luîndu-mă după extrasele oferite de Fay, o metaforizare inventivă, în duh simbolist, a înfățișărilor obiectului de vestimentație cu pricina, comparat cu valurile, steagurile, lanurile și fumul... Ultima variantă este aceea a prafului. Cred că ideea poeziei s-ar putea traduce prin referirea la Ecleziașt: toate splendorile acestor rochii nu sînt, la urma urmelor, decît deșertăciune. M-am gîndit, citînd versuri precum aceea despre scoaterea rochiilor din scrin, la *Rochia de moar* a lui Călinescu, poezie scrisă tot prin anii 30, cum presupun a fi și aceasta, a lui Vulcănescu.

Traducerile par la fel de interesante. Întreaga, s-ar fi păstrat doar *Balada răstălmășirilor* de Villon, din care Fay reia o strofă în adevăr splendidă:

Sunt sigur doar de ce-i nehotărît
Și tulburat numai de limpezime
Nu mă doimesc decît de ce știu bine
Și tot ce știu, știu din nimicit

Lui Vulcănescu îi aparține și probabil cea mai frumoasă echivalare a faimosului vers din Villon: „Dar unde-i neșua de mătase?” în care eufonia lui Dan Botta se simte. „Cred că ar trebui — scrie Fay — să se facă mai mult efort ca să aflăm unde a publicat Barbu Brezianu analiza acestui vers...” Chiar: unde? Și la traducerea din Rilke a lucrat mult Vulcănescu, în special la *Cartea a treia despre sărăcie și despre moarte*, cu versul: „Dă fiecareia, Deamne, moartea lui”. În închisoarea de la Aiud, a tradus *Ruga Fecioarei* a lui Charles Peguy, pe care o știa probabil pe dinafară, și a citit traducerea la „proces, redată de Fay și care” e foarte frumoasă.

ULTIMUL capitol din cartea lui Fay, mai degrabă doar schițat, îi lămuirește și titlul. Iată ce spune autorul: „Imi propusese să vă mai scriu o secvență în care să trec prin amintirea noastră pe acel Mircea prins în capcana forțelor oarbe ale istoriei. Sînt însă foarte obosit și vă cer iertare că deocamdată nu duc treaba pînă la capăt. Vă rămîn dator cu o a doua scrisoare în care am să încerc să vă arăt că Socrate n-a fost condamnat de geniul Atenei, ci de imediatul interes al cetății înfrînte și nevoite a se salva plătindu-și înfrîngeră cu filii săi de frunte”. Ideea

lui Ștefan Fay este că în istorie, în politică, invinsul este totdeauna condamnat și că nu se putea ca Vulcănescu însuși să nu-și fi amintit de Ioana d'Arc și de Ludovic al XVI-lea, după cum nu e posibil ca el să nu fi reflectat la destinul burghejilor din Calais, predați pentru ca orașul să nu fie nimicit. Însă apărarea de la proces a lui Vulcănescu nu e deloc socratică. Nu este o lecție de dialectică, dar una de morală. „Eu cred în Adevăr și știu că nu e putere în lume mai mare decît Adevărul”, a încheiat Vulcănescu.

În închisoare, cînd nu mai putea scrie ori traduce, Vulcănescu și-a valorificat altfel dorința lui de perfecțiune, care, alături de aceea de exhaustiv, constituie o trăsătură a ființei sale intelectuale. Să adaug și altruismul, ca trăsătură a ființei sale morale. Redau, în vestire a lui Fay, care e minunată, o intimolare emoțională și instructivă ce ar merita titlul *Mănuși pentru aproapele tău*:

„Se afla printre deținuți un om, pe nume Moțaș, bolnav de miin, cu miinile reci și iarna degerate. Suferea de o gravă insuficiență de circulație. Omul nu avea mănuși. Și nimeni nu avea, sau nu avea în plus, să-i dea. Mircea avea niște ciorapi de lînă. S-a hotărît să-i tricoteze lui Moțaș, din lînă ciorapilor-lui, o pereche de mănuși. Dar Mircea nu știa să tricoteze. Nu-i rămînea decît să învețe. Există o singură metodă: să despletească încet ochiurile ciorapului și, făcînd raționamentul invers, să înțeleagă cum se împletește ele. E ca și cum ai vrea să înveți cuvintele dintr-o limbă străină citindu-le de-a-ndoaselea. Așa a făcut. A citit de la dreapta la stînga, pentru ca învățîndu-le, să poată scrie cuvintele corect, de la stînga la dreapta. Apoi, nu avea aoe de tricostat. Atunci a folosit bețe de chibrite și tot felul de inodături. Și pe măsură ce desfăcea un nod, îl refăcea invers, pe chibrite, împletindu-l. Tricotatul s-a făcut pe ascuns de priviri indiscrete. A durat probabil foarte mult. Nu știu cît. Știu însă că de sărbătorile aceluia Crăciun, Mircea i-a putut dărui deținuților bolnav de miin o pereche de mănuși, tricotate de el, cu bețe de chibrite!”

PREPELEAC TREI

Președinte sau rege

DISCUȚIILE despre forma de guvernămînt a țării noastre sînt în toi. Cel mai înfocat regalist, *Baroreu*, pledează cu multă abilitate înaintea adunării, ajungînd la concluzia — bazată și pe istorie și pe scriptură, — ...

**Cumea stăpînirea monarhică
Este dintre toate mai harnică.**

Urmează elogiul acestei instituții, neîntrerupt de republicani, care îl ascultă în spirit democratic. Așa cum trupul omeneș are un cap — susține deputatul regalist — de care ascultă toate mădulele, potrivit legilor naturii, așa și societatea trebuie a fi condusă de un singur ins excepțional, situat deasupra intereselor de grup ce se cuvîne a se subordona intragului.

Baroreu perorează:

**Fiind puterea obladuitoare
Într-un singur punct împreună
Mai deplin lucrează și mai tare:
Printr-însa toată partea-i legată
Către totul și către sine
Iar domnia mai sigur să ține.**

Caș abscons. Asta remarcă și *Idiot-seanul*: „Eu nu-l înțeleg (pe domnul deputat) am impresia că vorbește în altă limbă.” *Onochealos*: „Nici eu nu-l înțeleg, vere, desi vorbește româneste.” Regaliștii au fost totdeauna cam de-

modați în felul lor de a se exprima, avînd în vedere distanța față de masele republicane, care ele, vulgare cum sunt, făuresc și întretin limba curentă pe înțelesul tuturor. Și azi, în parlamentul nostru, cînd auzim vreun octogenar liberal vorbind (atît de frumos) ne mirăm că mai e pe lume și că, în general, ceilalți deputați, ai puterii, mai dau semne că-l înțeleg... *Baroreu* vorbește clar. Dar în alt stil, — de epocă. Cej doi intelectuali citați sunt sigur că se fac că nu pricep: s-ar putea să fie și ei republicani.

Baroreu expune în fața adunării motivele pentru care organizarea republicană nu-i bună. Ea este un prilej pentru intriganți, aventurieri și alții de teapa lor de a se îmbogați, de a înșela mulțimea, de a o amăgi cu promisiuni demagogice, pentru ca apoi, punînd mîna pe putere, să jecmănească, să impileze poporul. Niste mitocani. Niste parveniti. Niste mațe-fripte. Ei să conducă țara?...
Mitră Perea întervine lămuritor: a-trăgînd mulțimile de partea lor prin minciuni și fel de fel de făgăduieli, cite unul din acești intriganți ajunge să pună mîna pe putere. „Atuncea gloata învățată cu silnicia, știînd că ea stăpînește, nu păzește nici o măsură și strică toate, încă și cele, mai bune toamele.”

Democrația republicană, adică, ar fi la un pas de anarhie. Nu mai spunem că între acești intriganți setoși de ră-

rire se dă totdeauna o luptă acerbă pentru întîietate. Pe cînd regole e unul singur. Fără rival.

Mitră Perea comentează mai departe expozeul inflăcăratului *Baroreu*: „Deci mai bună este monarhia unde nu pot fi acest fel de gîlcevi... De aristocrație (zice el) nu-i teamă, căci nimeni nu este așa neput, ca să vrea mai mulți domni asupra sa.”

Deputatul regalist își termină astfel lungul și pateticul său discurs:

**„Deci mai mult ca și nu mă lătesc.
Închei cuvîntul și vă zic iară
Monarhia-i cea mai bună în țară.”**

ARE cuvîntul *Slobozan*, Deputat republican. Bun, subtil vorbitor... Dînd-o pe limba noastră de azi, la a cărei desăvîrșire a contribuit și *Caragiale* (născut încă în momentul în care se ridică la cuvînt *Slobozan*) republicanul începe astfel:

Domnilor deputați, dacă eu aș cunoaște un om perfect care să nu fie nici viclean și nici ipocrit: și dacă a-cuost om, onest în totul și plin de toate calitățile posibile, ar mai avea și însușirea de a fi nemuritor, — **nemuritor!** vă repet, domnilor și vă rog să rețineți bine acest amănunt, — și dacă un asemenea ins ar ajunge într-o zi Rege, un rege absolut, — **singur lui și eu m-aș supune din pricinile care vă vou spune...** În primul rînd, a-avea convicțiunea că este cel mai bun dintre toți, de unde urmează că ne va conduce ca un adevărat părinte grijuliu de soarta fiilor săi. În al doilea rînd, domnilor, fapt esențial din care se derulează o consecință cu totul și cu totul fundamentală: **...fiind el nemuritor, nu m-aș teme de al lui următor...** (Aplauze și chiote de surprî-

ză! Fîndea, domnilor mei, dacă noi ne-am temut vreodată de ceva și ne temem și azi, — ne temem mereu de ceea ce urmează, și știți cum zice neamțul, **nimic bun nu urmează niciodată!** Da, domnilor, de necunoscut ne temem noi, de ceea ce urmează, — și cred că n-ar mai fi cazul să-l amintesc aici și de *Shakespeare*... (risete în sală). Deci acest rege fiind nemuritor, eu nu m-aș teme de al său următor. Dar cine e nemuritor exceptînd zeii? Cine poate să spună, avînd mîntea întreagă, că el nu va înceta din viață niciodată?... Dar să admitem, domnilor, că e nemuritor. Să-i facem acest hatir persoanei în cauză și să-i atribuim însușirea aceasta neobișnuită a nemuririi (rumoare în sală)... Știu, domnilor, că exagerez că admit însuși absurdul, și vă înțeleg reacția. Si-apoi, dacă el (sau ea) ar fi nemuritor, nemuritoare, de ce n-am fi și noi, aștilaltii, vă întreb? (aplauze lungi pline de satisfacție). Dar, să zicem că acest privilegiu l-ar avea doar presupusul monarh (aplauze răzlete, în sală)... Cine-mi garantează mie că într-o zi a-cuast rege, bun la început, nu începe să se plictisească de trebile domniei și, ca să scape de ele, nu le încredințează... cui credeți dumneavoastră?...
Voce din sală: ...unor escroci... unor fripturisti!... că lingusitorii ar fi cei mai aproape de tron!...

Așa, domnilor ați ghicit! Aici am vrut eu să ajung. M-ați înțeles prea bine și vă mulțumesc. Vasăzică, puterea fiindu-l la neîndemină, **cirna împărțirii el te-o dă în mînă!** (pro- teste viguroase)...
Ședința continuă.

Constantin Toiu

Demnitatea scrisului

ION POP reprezintă în momentul de față interesele culturii române la Paris și este unul dintre puținii oameni îndreptățiți să-o facă. Există (încă) în diferite țări ambasadori ai culturii noastre care nu știu decât să scrie note informative. Ion Pop este o personalitate, cu o prestigioasă carieră universitară și cu indiscutabile merite de scriitor. Totodată, se știe că nu s-a lăsat corupt spiritual de regimul comunist, căruia i-a opus de-a lungul anilor o cinste înăscută și o ținută intelectuală elevată, dobândită prin studiu și reflecție. Cu mijloacele specifice unui om de cultură, Ion Pop a „conspirat” împotriva dictaturii, contribuind la formarea grupării din jurul revistei *Echinox* — grupare refractară în mod ostentativ la estetica oficială.

Născut într-o comună din Maramureș, Mireșu Mare, la 1 iulie 1941, Ion Pop a urmat liceul și facultatea de filologie la Cluj, unde și-a început și cariera universitară, în cadrul catedrei de istoria literaturii române contemporane. O copilărie petrecută la țară și o vîrstă a studiului trăită într-un centru cultural cu tradiție — iată o combinație (bineînțeleasă, nu singura) care în România dă rezultate bune. Mulți dintre scriitorii noștri importanți au „rezultat” dintr-o astfel de trecere prin medii complementare.

Ion Pop a început prin a scrie poezie și este înainte de toate un poet. Primul poem l-a publicat la vîrstă de optsprezece ani, în *Steaua*. Au urmat volumele: **Propunere pentru o fîntină**, 1966 (în faimoasa, aproape legendara colecție „Luceafărul”), **Biata mea cumînțenie**, 1969, **Gramatică tîrzie**, 1977, **Soarele și uitarea**, 1985, **Aminarea generală**, 1990. În primele două volume predomină poezia „echinoxistă”, scrisă de un autor solitar, mai mult pentru sine sau, în orice caz, fără dorința de a cuceri publicul. Deși nu ni se dau informații în legătură cu spațiul în care se elaborează poemele, simțim că totul se petrece în bibliotecă. Cărțile din rafturi își aruncă reflexele asupra foii albe din fața poetului, transformînd scrisul într-o participare la misterioasa viață a literaturii. Ion Pop nu scrie ca un inaugurator, ci ca un cetățean vechi al lumii cărților. S-a vorbit despre caracterul „livresc” al

poeziei sale și caracterizarea nu poate fi contestată, dar la genul proximo trebuie să adăugăm diferența specifică. Caracterul „livresc” constă, în cazul acesta, tocmai în conștiința faptului că s-au mai scris, de-a lungul timpului, mii de cărți de versuri și că poetul nu face decât să le adauge încă una. De aici — un fel de resemnare în plan stilistic, o acceptare a imposibilității de a scrie cu totul și cu totul altfel.

Poezia este pentru Ion Pop o stare de reverie, trăită mai mult pentru ea însăși decît pentru impresionarea cititorilor. Totuși, începînd cu volumul **Gramatică tîrzie**, ceea ce poetul numea „biata (sa) cumînțenie” se evaporă și lasă loc unei exuberante lingvistice, este adevărat, bine temperate, dar, oricum, vizibile. Postmodernității ar putea găsi în textele din acest volum — ca și în cele din **Soarele și uitarea** — prefigurări ale propriilor lor descoperiri. Poetul își comentează poezia, dar nu prin intermediul unor eseuri, ci chiar în interiorul poemelor. Un bun cunoscător de poezie, Gheorghe Grigurecu explică astfel mecanismul poeziei-critică, aflat mereu în stare de funcțiune în activitatea literară a lui Ion Pop: „Personalitatea sa delicată, contemplativă aspiră la o soliditate a demersului care și susține comentariul prin lirism și lirismul prin comentariu.” Mai putem identifica, apoi, o înclinație ludică, pe care poetul nu și-o reprimă — mai exact: nu și-o mai reprimă — intrucît a descoperit, în urma investigațiilor sale de critic și istoric literar, că jocul face parte integrantă din creație. Cea mai recentă carte de versuri, comentată în revista noastră, cu finete, de Ștefan Borbely (articulul **Un sfert de veac de poezie**, publicat în nr. din 24 ianuarie 1991) are chiar în titlu un discret joc de cuvinte — **Aminarea generală** în loc de „adunarea generală” —, dar marchează, în mod surprinzător, trecerea la o poezie de atitudine. „Cîteva poeme — arată Ștefan Borbely — amintesc de o manieră lirică revoluționară, de un stil al reveriei, cumînți, enigmatice, dar tot restul volumului propune modele etice, o morală a rezistenței interioare și acțiunii, ce infirmă acut, cu pregnanța surprizei, poezia cu care Ion Pop ne obișnuise pînă acum”.

Jocul nu dispăre, ci este subordonat și el nevoii urgente de protest, față de o lume cu valorile răsturnate: „Ce s-a întimplat nu-mi dau seama. / O mie de capete p'ecate / au fost tăiate de sabie, / apa a trecut și n-a mai rămas nici o piatră, / Dumnezeu a fost văzut totuși bătînd cu bita, / m-am sculat de dimineață și n-am ajuns departe, / tot ce-am putut face azi am lăsat pe mîine”.

Poet pentru care scrisul nu reprezintă niciodată un „scandal”, Ion Pop, în ipostază de critic și istoric literar, se simte atras (în compensație?) de studierea literaturii de avangardă. Două sinteze de o remarcabilă densitate — **Avangardismul poetic românesc 1969 și Avangarda în literatura română, 1990** — dovedesc competența lui Ion Pop în domeniu și exprimă, poate, o nostalgie a aventurilor literare pline de riscuri. Ca exeget al literaturii avangardiste, criticul și istoricul literar clujean, oricît de sobru încearcă să rămîna, nu și poate ascunde o anumită simpatie față de terribilismele evocate. La fel se explică, probabil, și devotamentul manifestat față de opera unui fermecător „copil teribil” al poeziei noastre de după război, Nichita Stănescu. Monografia **Nichita Stănescu. Spațiul și măștile poeziei**, 1980 reprezintă o adevărată performanță de studiere comprehensivă, calmă, sistematică a unei opere eruptive, greu clasificabile.

Ion Pop și-a impus să nu se specializeze, să nu se consacre unui singur gen literar, să nu recurgă la o singură metodă critică. După ce a scris o carte despre generația de poeți din care făcea și el parte — **Poezia unei generații**, 1973 —, a consacrat o monografie unui mare poet interbelic: **Lucian Blaga. Universul liric**, 1981. După ce a studiat patetismul, vitalitatea sau tragismul unor poeți ca Voiculescu, Fundoianu sau Bacovia în **Transcrieri**, 1976, s-a lăsat captivat de observarea și înțelegerea spiritului ludic, în **Jocul poeziei**, 1985. Mobilitatea sa spirituală (ilustrată și de paginile critice din volumul **Lecturi fragmentare**, 1983) se manifestă însă numai în spațiul unei afinități — electivă și afective — față de operele literare luate în discuție. Ion Pop nu poate scrie, în mod mecanic, despre ceea ce nu-i place, despre ceea ce

Fotografie de Ion Cucu

rămîne străin sensibilității sale. Mircea Iorgulescu a pus, în această privință, punctul pe i: „Decisivă pentru eseistica lui Ion Pop este existența unui material favorabil proiectiei propriului spirit.”

MODELUL intelectual și moral declarat al lui Ion Pop este Mircea Zăciu (nu demult, și Ion Simuț mărturisese că începe să-l considere pe Mircea Zăciu un model). Acest sentiment al continuității, propriu ardelenismului, inspiră încredere. Însă trebuie imediat adăugat faptul că Ion Pop nu are nimic din fanatismul unora dintre adepții tradiției. Dimpotrivă, prin tot ceea ce scrie el tinde să realizeze o comunicare cu lumea. Am evidențiat deja rezonanța în care intră poezia sa cu poezia dintotdeauna și de prelutindeni, în atmosfera magică a bibliotecii. Dar Ion Pop dialoghează și direct cu iluștrii reprezentanți ai spiritului european. Volumul **Ore franceze**, 1979 cuprinde convorbiri ale sale cu Roland Barthes, Roger Caillois, Pierre Emmanuel, Gérard Genette, Julia Kristeva, Gaetan Picon, Georges Poulet, Marcel Raymond, Jean-Pierre Richard, Jean Starobinski, Tzvetan Todorov, ca și cu numeroși alți lideri de opinie literară ai contemporaneității. Aflat la o vîrstă cînd un om începe să conteze mai mult prin ceea ce a făcut, decît prin ceea ce va face, deși are tot viitorul înainte, Ion Pop știe — iar dacă nu știe, merită și se spună — că și-a făcut datoria. Direct sau indirect, mulți dintre noi beneficiem de rezultatele efortului său creator discret, onest și fructuos.

Alex. Ștefănescu

CINDVA „zeis de poezie, / ades dormind prin anticariate”, Mircea Popovici revine foarte tîrziu după volumul de debut (**Izobare**, 1946) cu încă trei plachete de versuri: **Licențe emotive** (1987), **Poezii (Contrapunct, Tempera, Mișcare inocentă)** (1988) și **Paletă de amurg** (1991). La o recitare a tuturor volumelor, nota care se degajă este a unui imagism îndatorat pointilismului lexical, rezultat din plăcerea asocierii în retorta impresiilor a cuvintelor din sfere diferite ale artei. Poezia devine o artă totalizatoare a unui anume tip de sinestezie, produsă de impresii specifice diverselor condiții ale artei. Mircea Popovici nu se situează la nivelul perceptual, ci la acela al captării impresiilor traduse de forme artistice, care duc la sincretism poetic. Omogenizarea diferitelor impresii în pasta poemului pledează pentru o poezie ca artă totală, pe primul plan situîndu-se pastelul de nobilă boemă sentimentală și romanța ironică ușor intelectualizată, cu care sint abordate temele considerate a fi grave.

Inzestrat cu o fină percepție a imponderabililor care provoacă neliniștea spiritului, poetul ieșean nu se rezumă la farmecul unei pensule mai mult sau mai puțin personale, sau al unei senzații vizuale trăite. Asumîndu-și rolul de pictor, Mircea Popovici devine fascinat de acțiunea fecundă exercitată, într-o înaribilă armonie strictă, de către cei doi protagoniști ai vieții: omul și natura. Universul poeziei sale este polarizat de luminosități și transparență, contrapunctate de materialitatea opacă, producînd o estompare în care subiectele tablourilor se șterg și rămînie în cadru doar un decor palid. Ploaia însăși devine o incertitudine, o stare de ploaie și nu o ploaie propriu-zisă (**Declarație udă. Licențe emotive**). O lumină crepusculară, „ridicole apusuri de soare descoperite” luminează un univers incert: combuțiile sint lente, de unde și o aparență de calm, dar nu ecuatorial, ci temperat, cu o zonă geografică delimitată numai latitudinar, cu care poetul însuși se confundă („izobarele”, titlu al primului volum, unese pe o hartă meteorologică punctele de marcă ale presiunii atmosferice și se dovedesc a fi în final zăbrele geografice).

Materialitatea densă nu e nici dură, nici grea, ci doar întunecată; ea se „golește”, parcă, pe dinăuntru, își pierde substanța și devine, în ciuda formei pe care o mai

Contrapunct crepuscular

păstrează, inconsistentă ca umbra și aerul. Noaptea este îmbrăcată în cele mai adecvate haine lirice: „evantaiul” ei este căptușit cu o mantie, cu draperie, cu cămăși, cu flanelă sau cu rochie, dar nici o opacitate nu se opune privirii, care pare că poate să străbată vîl după vîl. Stampele au o irealitate tremurătoare, lumina se descompune în picături și vapori și, prin poarta acestei voluptăți a privirii, se strecoară, în vîlul diafan de splendori fugitive, un vag fir al neființei: ceva se ruinează chiar în intruchipările fără de consistență.

Impresia sonoră pe care o emite volumul **Licențe emotive** este aceea a unei sentimentalități lenese de falsă romanță, a unui univers instrumental dezacordat („cu n-am viole aceluși cu care să fac plin / asurzitorii tristeți de sub corzile frînte” — **Program de muzică ușoară**). Mandolina este „greșit acordată pe strune de sfoară însonoră”, patefoanele falsifică ritmul valsului preferat (**Dunarea albastră**) și „toacă o simfonie pastorală”, asemenea poetului, care îi „toacă” iubitei o sonată la pian. Se ascultă, în spiritul recitativelor minulesceniene, falsul unui cînt monocord, minore liederuri în sunet atonal și acorduri burlești, însăși vocea iubitei fiind percepută în alte registre. Epilogul volumului este semnificativ: „Ce poate să-ți placă dintr-un concert tăiat: / anpluze teatrale sau sfichiul de arcus, / cînd muzica s-oprește pe-o notă, poate falsă / și lemnele orchestrei sint pumn de rumeguș?” (**Epilog**).

În volumul **Paletă de amurg**, poetul se simte impersurat de voci de lagot și de acordoonul scîrilor rulante („Am golit viața de secunde / duse cu locomotiva la depou / și din armonică, ultimul tramvai / sfișie-o muzică fără ecou” — **Ruzina**), în timp ce partitura volumului **Poezii (Contrapunct, Tempera, Mișcare inocentă)** ar putea fi definită cu o parafrază la subtilul culegerii: mișcare inocentă temperată contrapunctiv. Desigur, Mircea Popovici nu rămîne străin de un anume energetism, dinamism al viziunii: el este sedus de senzualitatea dansantă, de mlădie-

rea formelor, dansul printre fenomene îmbrăcîndu-se într-o lumină fosforescentă: „Aș vrea să prind parfulum tău din jur / în tema unui cînt ce vreau să fie cast; / cînd pleci la dans, profilele-n contur / în camere golițe dau forme și contrast” (**Sonet tainic**). Poetul fixează cîteva mici scene erotice, atent mereu să nu deplaseze accentul grav de pe fondul emoției; erosul îl surprindem în scurte poeme muzicale cu acorduri vechi și neînsemnate prețiozități. Sinceritatea confesiunii, năpădită de acorduri teatrale și de secvențe voit profane, este trecută prin filtrul inteligenței avizate, iar subiectivitatea se pierde în notație vagă, întreruptă de reflecțiile unui spirit cultivat: „Oare te-am privit de-ajuns în ochi / să văd dincolo de ei, coloanele dorice / ale unei desfrunzite păduri de piatră / unde gîndul meu rătăcit a rămas / prizonier al ecoului?” (**Amiaza la tîrm**).

Poetul se situează cu o egală obișnuiță a contopirii undeva, necăutat, pe linia redusă la unitate a înțelgerii cosmice. „Din îngimfare ne construim o clădire cu multe etaje, / căci savanții-au legat în uzine, cu moartea un pact” (**Progres, Izobare**). Dimensiunea poeziei pe verticală e redusă; nimic peste sau sub un flux neîntrerupt de sensibilitate certă: „Am văzut civilizația noastră cătărată pe culme / dar n-am aflat: ce se-ascunde-napoia altor minuni” (**Arhitectură, Izobare**). Citădin supus stenahoriei aglomerărilor urbane, Mircea Popovici se simte claustrat și exorcizează această obsesie prin prezentarea diferitelor accesorii din domeniul artei. Culegerea **Poezii (Contrapunct, Tempera, Mișcare inocentă)** abundă în cutii plusate, cataloaguri, atlasuri, albume, rame, spații muzeale, cutii pentru instrumente muzicale, expozate vindute la licitație iar „în hol împachetate stau vrafuri sentimente / și nimeni nu le fură și nici nu le ascunde” (**Remember**). În volumul **Izobare** este halucinatorie fotografierea mecanică a arhitecturii unui oraș, secolul nostru fiind văzut în maniera constructivismului în pictură. Poetul este sensibil la echerul străzii: „Sunt străzi ce ples-

nesc la-ncrușiare / ca tendoanele, smucite de goana camioanelor. / ...Sunt străzi liniare ce curg pe antene / ...Sunt străzi care duc maidane bizare” (**Obsesii**) sau: „Pe străzile liniare ca faniile fixe din noi, / dintr-un cartier spre altul, tramvaiele circulă prin scinteie / Într-o încrușiare de coborîșuri și suișuri la semn: / Civilizatori coceam sub meninge cantități de idei” (**Arhitectură**). Singurele locuri de refugiu par a fi spațiile estetizante („Cînd se întoarce orașul pe dos, / mă văd în ceaiul ochelarilor de soare / și de m-a-lungă basculante camioane, / fug spre stațiile supranumerare” — **La piață, Paletă de amurg**), deși peisajele citadine dezolante sint vaporizate, fără tragism existențial. Spațiile sint organizate riguros, după legile irizării lumini și umbrei de către cuvînt, cu știința montării într-un context întotdeauna de suflet, fără să atingă însă fondul uman adînc.

Cu toate că versul suferă rigori precise și se fixează în forma imuabilă a firii poetului, nimic nu-l conturbă, nici măcar vreo rimă dificilă sau barbiană. Tot atît de bine poți să apreciezi cantabilitatea minoră (în sens melodic), imagisica spontană, sau să judeci inconsistența gestului confesiv, care deși uezază uneori de verbul suferinței, nu reușește să te impresioneze. Pastelistul, gravorul delicat al unor stări efuzive, melancolicul de un modernism temperat dar savant echilibrat produce un baroc rutinier și mecanic al unei poezii ce nu se sufocă în propria armură stilistică. Pornim de la emoția figurativă, în care poezia se apropie mai mult de pictură, poetul avansează spre emoția pur sugestivă. Mircea Popovici proclamă necesitatea compensatorie supremă de a se regăsi în tot ce scrie și, chiar dacă afirmația apare banală, ea aduce pe primul plan necesitatea de a se exprima în sfera muzicală a lucrurilor și imaginilor — aceea de a se simți și defini pe el însuși.

Vasile Spiridon

Bernard-Henri Lévy

LES AVENTURES DE LA LIBERTÉ

se întâmplă: sînt mai puțini la-sfîrșit decît la început. Dar de aici și pînă la a spune că acel preot, vechi prieten, era practic singurul, și că pe el îl consulta în chestiuni religioase — dînd curs unei mai vechi înclinații a lui —, ei bine, nu! Și apoi, această însă impresia — însă și aspectul cel mai lamentabil al întregii istorii —, aceasta însă impresia că preotul era acolo ca o instanță ultimă. Ca și cum s-ar fi profitat de o mare suferință. Pentru că era o mare suferință. Iar eu resping mereu mult și libertatea credinței, și filosofia pentru a grăbi de nenorocirea oamenilor. Este ceea ce m-a rănit. Este ceea ce m-a făcut să pretind o rectificare.

— Deci, Guillon...

— Guillon este foarte coerent. Existau exagerările din ordinul Foucault. Și existau, apoi, scrierile, scrierile pe care Louis le transmitea altădată, în tinerețea sa etc. Deci, misticismul era un destin, o vocație; iar aceasta nu se putea termina altfel. Iar lucrul cel mai frumos este că și Hélène ar fi fost implicată! (Ride.) Nu, sincer.

— Despre Hélène vă vorbea?

— Hélène? Desigur, Hélène... Imi vorbea uneori. Dar din ce în ce mai puțin.

— Și cam ce vă spunea?

— Avea câteva amintiri... Cîteva amintiri... Apoi, pe neașteptate, mă întreba: „Ai cunoscut-o pe Hélène?” Ii spuneam: „Da, știu, acolo...”

— Pentru că ați cunoscut-o, bineînțeles?

— Bineînțeles. La școală... Și apoi la Clamart, unde locuim pe atunci. Ea îmi pune întrebări, de obicei asupra congregațiilor romane... O metodă de a se informa... Cred chiar că avea un jurnal.

— Tinea un jurnal?

— Da, da, cred...

— El vă vorbea de moartea ei?

— Nu, Știa, bineînțeles. Știa că el o omorise pe Hélène. Nu trebuie să se creadă că știa cînd amuse...

— Fident...

— Totul s-a petrecut probabil într-un moment de nebunie, dar știa. Știa bine că el fusese acela care o strangulase. Dar îi era rușine să vorbească de aceasta. Oricum, spunea mult mai puțin decît simțea. Am să vă spun: eram destul de discret în această privință. Și cînd îl lăsa totuși să se înțeleagă ceva, eu schimbam destul de repede subiectul.

— Și totuși, ajungea pînă la urmă să vorbească despre ce se întîmplase?

— Amintiri... Un fel de erupții, adeseori... Afirmată că se întîmpla frecvent, nu cred. Dar din cînd în cînd, da. Hélène revenea în conversații. Cînd mă plimbam cu el, la începutul perioadei, prin '82-'83,

cînd era la Eaux Vives, la Choisy. Este vremea în care venea să-l vadă Foucault.

— Foucault?

— Da. Era destul de impresionant. Așa l-am întâlnit pe Foucault. Am admirat dezvoltamentul lui. Adeseori, Louis îmi spunea, cînd era foarte angoasat: „Cheamă-l pe Foucault!”

— Este spunea în care...

— Da, era o mulțime de lucruri pe care el și le amintea. Pentru că avea o memorie fantastică. Își amintea de dumnea-voastră de exemplu. Ii spuneam: „Lévy... Bernard-Henri Lévy... Nu l-am citit niciodată...” Iar îmi vorbea de dumnea-voastră. Vorbea cu destulă simpatie. Eu n-aș fi vrut s-o spun, dar, în sfîrșit, este adevărat... (Ride.)

— Vă spunea, deci, „chemați-l pe Foucault”?

— Așa e. O dată Foucault mi-a spus: „Ascultați-mă. Părinte, aș vrea să vă dau un număr special, la care să mă găsiți oricînd.” Am păstrat acel număr în carnetul meu, pentru a mi-l aminti. Nu știu ce este. Un număr pe care mi l-am notat. Probabil internațional, nu știu. Oricum, puteam să-l găsec pe Foucault chiar dacă se găsea în America sau în altă parte. Și el îi dădea nouăți lui Louis.

— Venea adeseori?

— Venea să-l vadă pe Louis. L-am mai văzut cu cineva, pe care l-ați cunoscut: Adler... Alexandru Adler... Un specialist din Uniunea Sovietică... Știți?

— Știu foarte bine.

— Venea uneori să-l vadă pe Louis... Dar munca... ocupațiile de ficare...

— Și conversațiile cu Foucault?

— Mi-aduc aminte una dintre ele. Era la Choisy. Se găsea acolo și Adler. Mai era deci Louis. Și eu. Stăteam pe o bancă. Un fel de spațiu... un vast spațiu verde între două păduri. Foucault mă descosea în legătură cu amintirile mele monastice. Eu povesteam. La un moment dat, el mi-a spus: „Părinte, creștinismul a vorbit mult despre dragoste; el n-a înțeles niciodată prietenia.” Această conversație a durat cel puțin două ore.

— Louis a intererent?

— Era perioada în care suferea mult. Totuși, putea încă să urmărească o conversație. Această conversație asupra prieteniei, asupra creștinismului a urmărit-o. Ii spusese lui Foucault: „După cum știți, omul din minăstiri este o descoperire foarte recentă.” Această remarcă l-a făcut pe Althusser să ridă.

Prezentare și traduceri de
Alex. Ștefănescu

BERTĂȚII

— Da, am scris un text, pe care Louis l-a corectat, asupra teologiei eliberării. I-am spus că nu cunoșteam doctrina, dar dacă ea ar trebui să existe, iată cum aș concepe-o. Deci, un text scurt, dictat lui Louis, la care el a modificat cite ceva; un text care era evident politic. Din acest punct de vedere îl interesa. Asta n-a fost niciodată, dacă vreți, o problemă religioasă, în sensul esențial al termenului.

— A existat totuși o apropiere între el și Guillon...

— Da, este adevărat, Louis îl iubea. Așa este. Și cred că sentimentul era reciproc. În sfîrșit! Așa s-a ajuns să se spună că el a încercat să evite lucrul cel mai rău care i se putea întîmpla nefericitului Louis — închisoarea. Psihiatrii erau, bineînțeles, formali: totul se petrecuse într-un moment de nebunie și articoiul 64 putea fi aplicat. De acolo, decizia luată de judecători și, bineînțeles, punerea sub tutelă. Știți că s-a aflat mult timp sub tutelă? Guillon, deci, vorbește cam fără sens.

— Dar...

— Este foarte plin de el. V-am pus în gardă, știți... Știți că îl spovedea pe Papa Paul al VI-lea? Și că era inclinat să-i sufle întrebările și răspunsurile? Papa avea aerul unui imbecil... Este foarte plin de el. Este un egoist ic. În teologie, aceasta se numește egoteologie. În aceste condiții, deci, eu l-am pus în gardă pe fratele papii, care îmi vorbea despre el. Am pus-o, la fel, în gardă, pe cumnata papii, Camille.

— Și această istorie, a surorilor din strada Thuillier — ce credeți despre ea?

— Nu știu nimic.

— L-ați văzut în ultimele lui momente de viață?

— Știți că el n-a murit nici la Paris, nici la Marcel Rivière, ci la La Verrière, la Donis Forest, care aparținea încă de institutul Marcel Rivière. L-am vizitat, deci, în ultimele lui momente de viață. Și era chiar atunci cînd ceva în mod vizibil se agravasese. Am să vă dau un exemplu. Îmi spunea: „Nu mai pot să-mi inghit saliva.” Insista: „Dacă-mi inghit saliva, mina mi se stringe.” Ii spuneam: „Ce vorbești?” Ii răspunde: „Da. Există o legătură constantă: dacă-mi inghit saliva, mina mi se stringe.”

— Ce conversație a mai existat în această ultimă perioadă?

— N-a mai existat nici o conversație. Mă lăsa să vorbesc pe mine. El vorbea foarte greu. Despre Golf, puțin. Despre criza din Golf. A avut și o conversație cu Derrida, înainte ca acesta să plece într-o călătorie... Cam asta ar fi tot.

— Lucra încă?

— Ultimele, cu referință la teologie, erau cu iluziile sale pe care le-a murmurat erau pe tema convergenței din teologie și eliberare — fenomenul din Africa de Nord, Africa etc. Totul i se părea o discuție în sensul unei convergențe. Era o discuție globală, mondială, pe care filosoful, numit el, trebuia să o elucideze.

— Și cînd era așezat? Cu un an înainte de moarte sa?

— O, nu, cu trei ani. Pentru că apoi... Il cîtea pe Michaux, de exemplu. Se regăsea, acolo, din punctul de vedere al anumitor experiențe. Dar acesta e tot. Foarte puțin. Conversația se reducea de la o zi la alta.

— Cîtea presa?

— Foarte puțin.

— Spuneți ceva de Golf...

— Da, s-a interesat, în treacăt. Am văzut la el „Le Monde” o dată, în ultima vreme. Avea totuși și un televizor, dar nu-l lăsa prea multă vreme deschis. Ii plăcea muzica. L-am văzut notrecînd ore întregi așa, pierdut, la Rivière.

— Cum era din punct de vedere psihic?

— Avea mari dificultăți cu mersul, independente de psihic. Și apoi era un om care reușea să inghită numai cu mari chinuri. Știți că a fost operat: i s-a scos esofagul. N-a avut cancer, dar a fost operat. Chiar dacă în ultimul timp o ducea mai bine cu hrana — inghițea dintr-un pahar preparate bogate în vitamine —, era foarte slăbit. Ultima mea amintire... Eram cu Etienne Balibar... Acesta venise, în același timp cu mine, să-l vadă la spitalul Saint-Louis. În acel moment vocea îi redevenise puțin mai clară și privirea puțin mai împede. Este într-adevăr ultima amintire... Acea voce... Acea privire... L-am mai văzut după aceea, dar în cu totul altă stare.

— Cînd îl vedeți...

— Era întins în pat. Mă așezam alături. Nu vorbea mult. Se stîngea. Acest colos se uzase. Ce de medicamente a mai putut să ia! Am impresia că în ultima vreme era obsedat de suferința lui. Închis în propriul lui corp.

— Cîtea? Mă refer din nou la ultimii ani, bineînțeles, nu la perioada imediat anterioară sfîrșitului...

— Mergea citeodată la bibliotecă. În cele mai bune momente de la Marcel Rivière — asta era cu trei ani înainte de moarte — se ducea din cînd în cînd la bibliotecă. Era acolo o sală de lectură unde răsfoia zărele.

— Cărți, nu?

— Nu, nu cărți. Avea cîteva cărți cu el. Sponville, de pildă. Știți cine este? Unul dintre ultimii. Tînăr, îi păstra cartea. Totuși, nici n-o deschidea. Incepuse, încet-încet, să nu mai manifeste interes.

— Moulter mi-a arătat în această dimineață o carte a unui american care se numește Elliott. A apărut cu doi ani în urmă în Statele Unite. Este o carte despre Althusser. Se poate vedea că Louis a citit a treia parte din ea, există adnotări făcute de mina lui, pe margine...

— Ce an, ziceți?

— '87.

— Pe marginea cărții? În '87?

— Da. Cartea are titlul „Althusser”. Este din '87 și se vede clar că a fost citită doar prima treime. Subiectivă cu maro și cu adnotări. La un moment dat apare un „H” pe margine, cu o săgeată către exteriorul paginii. Altădată el nota: „tot pe margine: „noi filosofi”. Și așa mai departe.

— Mă uimți. Ultimele corecturi pe care le-am văzut au fost făcute în apartamentul său. Asta a fost atunci cînd Foucault, o știți, mexicanca, a convorsat cu el. Atunci, după cum îmi amintesc, Louis a modificat anumite lucruri și a făcut aceste observații. Dar episodul se petrecuse cu cel puțin cinci ani în urmă.

— Era încă suficient de pasionat, pe atunci, de propria filosofie?

— Atunci, da. Dar era cu cel puțin cinci ani în urmă. A susținut și diverse discuții. Chiar a și scris puțin...

— Da?

— O meditație asupra lui, asupra vieții lui. Un text destul de lung.

— O autobiografie?

— Într-un fel.

— Unde se află acest text?

— Din păcate, nu pot să vă spun. L-am avut în mîini. Dar nu știu ce s-a întîmplat cu el. În sfîrșit, vom vedea...

— Anzi scrieri de la el?

— Am o scrisoare foarte frumoasă de la el. Am căutat-o acum două luni, cînd a murit și cînd se pune problema să se hotărască unde să fie îngropat. Am, deci, o foarte frumoasă scrisoare pe care mi-a trimis-o cînd a murit tatăl lui. În '75. Ii mi vorbea despre deosul tatălui său. Și îmi spunea că îi place mult acel loc din Liège-Francea unde este înmormîntată și mama lui.

— În anii '84-'85, cînd se simțea încă bine, ce știra? Să-și revadă cărțile? Să reînsoască...

— Știți, în timpul bolii avea momente de exaltare. Își făcea diferite planuri. Mi-a vorbit, de exemplu, de o lucrare despre Machiavelli.

— Deci, lucra?

— Atunci, înainte de '85, da, după cum v-am mai spus. A fost ultima perioadă bună pentru el. Apoi, Michèle Loi, nepotul său, Derrida au socotit că trebuia dus la Marcel Rivière.

— Derrida s-a ocupat mult de aceste probleme?

— Derrida a fost magnific. Lipsea deoseori. Dar a fost magnific.

— Deci numai pînă în '85...

— Așa e. Ulterior, au mai fost cîteva discuții despre Michaux, cite ceva despre Gorbuciov... Erau însă conversații de scurtă durată. Obosă repede. Proceda ca peripateticii, plimbîndu-se alene pe aleile lui Marcel Rivière, dar nu discuta decît lucruri pe care le cunoșteam dinainte.

— Mai avea pe atunci conștiință că este Althusser? Cu opera lui... Cu influența lui...

— Nu. În ultimul timp nu-l mai interesa gloria lui. Au fost colcvii despre el în Germania, în Statele-Unite. N-am avut impresia că...

— ...avea cunoștință de ele?

— Nu se poate spune așa. Dar nu-l mai impresiona.

— Guillon spune că el a început să manifeste interes pentru teologie, să aibă preocupări religioase...

— Da. Și eu tocmai aceasta contest. Pentru că, înțelegeți, a însănuia că exista un preot, adică eu, care era aproape singurul la... E fals. Exista Michèle Loi... Apoi Moulter-Boutang... Alții... Etienne... Și cîți alții! Erau mulți... Ceva mai puțini decît la început, evident. Pentru că din '80 în '90 sînt, totuși, zece ani! Știți cum

Gheorghe SCHWARTZ

Întoarcerea învingătorului

Personajele :

MAJORDOMUL
MAESTRUL DE CEREMONII
INVINGĂTORUL

(La ridicarea cortinei se aud urale și aplauze puternice. Se poate distinge „Trăiască Învingătorul” etc.).

MAESTRUL DE CEREMONII (Foarte agitat) : Sosește ! Sosește !

MAJORDOMUL : Vine ! Vine !
(Pe zgomotul tot mai puternic al aclamațiilor intră în fugă Învingătorul. Uralele mai continuă multă vreme și revin din cînd în cînd pe tot timpul piesei).

MAESTRUL DE CEREMONII : A sosit ! (Îl oprește pe Învingător, care era pe punctul de a fugi mai departe) Ai sosit !

INVINGĂTORUL : Unde ? (Vrea să fugă mai departe).

MAESTRUL DE CEREMONII : Cum unde ? Ai sosit acasă ! Acum trebuie să te odihnești, să guști roadele izbînzii tale nemaipomenite !

MAJORDOMUL (Îl scutură puternic mîna) : Felicitări ! Felicitările mele cele mai sincere ! Și mîi de mulțumiri !

MAESTRUL DE CEREMONII : Fapta ta, Învingătorule, va rămîne înscrisă cu litere uriașe în istorie !

MAJORDOMUL : Cu litere de foc !

INVINGĂTORUL : De ce cu litere de foc ?

MAJORDOMUL : Asta-i doar o figură de stil.

MAESTRUL DE CEREMONII : Un cuvînt poetic !

INVINGĂTORUL : Un cuvînt poetic ?

MAJORDOMUL : Bineînțeles ! Ascultă : „Litere de foc” ! Ei ? Pot să spun că reprezintă chiar trei cuvînte poetice.

MAESTRUL DE CEREMONII : Dar nu-i nimic ! Nimic nu-l prea mult pentru tine, dragul nostru Învingător !

MAJORDOMUL : Cînd am auzit că tu, tocmai tu, ești cel care a reușit să învingă... ei bine, pot să spun că m-a cuprins o fericire...

INVINGĂTORUL : Știi de mine ?

MAESTRUL DE CEREMONII : De unde ? De unde voiai să fi auzit de tine pînă atunci ?

INVINGĂTORUL : Atunci de ce s-a bucurat atît de tare că tocmai eu...

MAESTRUL DE CEREMONII : O fi avînd și el preferințe... S-o fi bucurat omul că n-au ajuns alții la o asemenea cînsie mare, alții pe care-i cunoștea... L-ar fi durut prea mult dacă ar fi reușit ei și nu ei !

MAJORDOMUL : Da, dar uite că a reușit tocmai marea noastră Învingător !

MAESTRUL DE CEREMONII : Lasă, că am mai fost și alții capabili...

(Învingătorul vrea să fugă mai departe)

MAESTRUL DE CEREMONII : Dar unde fugi ? Ți-am spus că acum trebuie să te pregătești să culgi laurii pentru marea ta ispravă !

INVINGĂTORUL : Păi, dacă tot nu vă bucurați cu mine...

MAJORDOMUL : Cum nu ne bucurăm ? ! Tot timpul numai asta facem !

MAESTRUL DE CEREMONII : Să nu te iei cumva după cele ce ți-am spus adineauri ! Toți ne bucurăm teribil cu tine ! Cu altul, cu unul pe care l-am fi cunoscut mai bine înainte, poate că nu ne-am fi bucurat atît, dar cu tine...

MAJORDOMUL : Tu nici nu ești cîneva. Tu ești pur și simplu Învingătorul ! Cu tine e cu totul altceva.

MAESTRUL DE CEREMONII : Și cînd mai pui că ai luptat ca un martir pentru noi ! Auzi uralele ? Auzi cum te mai aclamă !

MAJORDOMUL : Ia povestește-ne și nouă cum a fost !

MAESTRUL DE CEREMONII : Spune-ne să avem ce le povestim și noi, la rîndul nostru, copiilor acasă !

MAJORDOMUL : Auzi cum te aclamă ? Și asta încă de mult, cu mult înainte de a te întoarce tu ! Cînd au văzut din nou soarele pe cer, au știut imediat că după un timp, va trebui să vină și Învingătorul.

MAESTRUL DE CEREMONII : Sigur, mai era și posibilitatea că în lupta năprasnică punea și Învingătorul să fie ucis.

INVINGĂTORUL : Sigur că da.

MAJORDOMUL : Vezi ? Și totuși oamenii nu au încetat să sperie nici o clipă că te vei întoarce. De cum au văzut soarele abia așoptau să vii !

MAESTRUL DE CEREMONII : Hai povestește ! Povestește-ne minunatele tale fapte !

INVINGĂTORUL : Lupta a fost grea, să știi !

MAJORDOMUL : Dar nici nu ne îndoim de asta. (confidențial) Știi, eu pe lângă Majordom mai sînt și Bibliotecar. Adică scriu cărți. Faptele tale sînt un minunat prilej pentru a le trece pe birnie. Să știi că, de fapt, eu am și scris deja cartea, rami rămînea doar să mai bag lei culo și acțiunea.

INVINGĂTORUL : Care acțiune ?

MAJORDOMUL : Păi, cea pe care ne-o vei povesti tu. Învingătorule ! Faptele ! Nu înțelegi ? Model în care, l-ai înfrînt pe zmeu...

INVINGĂTORUL : Adică faptele cum l-am învins eu pe zmeu ?

MAJORDOMUL : Bineînțeles că tu, pentru asta te și aclamă atît de frumos lumea.

MAESTRUL DE CEREMONII : Poate că n-a fost atît de grozav și te-am mai putea ajuta și noi puțin...

MAJORDOMUL : Ți-am spus doar că eu am și scris cartea.

INVINGĂTORUL : Da, ai spus că mai trebuie să mai bagi doar faptele.

MAJORDOMUL : O nimic toată...

INVINGĂTORUL : Uitați cum a fost : noi am pornit mulți să căutăm soarele...

MAESTRUL DE CEREMONII : Dar numai tu ai reușit să-l găsești !

MAJORDOMUL (Care ia notițe) : St ! Lasă-l să povestească !

INVINGĂTORUL : Și cum vă spuneam, am pornit mulți să căutăm soarele, l-a ascuns zmeul, știți ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Bineînțeles. Că de aia ați și pornit cu toții...

MAJORDOMUL : Și după aceea ?

INVINGĂTORUL : După aceea l-am găsit.

MAESTRUL DE CEREMONII : Și zmeul ?

MAJORDOMUL : St ! Lasă-l să vorbească ! Și zmeul ?

INVINGĂTORUL : Noi am pornit mulți să căutăm soarele, dar l-a luat zmeul. Și cînd am găsit soarele l-am pus înapoi pe cer.

MAESTRUL DE CEREMONII : Formidabil !

MAJORDOMUL : De necrezut ! (Notează) Dar zmeul ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Exact ! Cu zmeul ce ai făcut ?

INVINGĂTORUL : Pe zmeu l-am omorît !

(Maestrul de ceremonii și Majordomul îl sîrută în tîcere).

MAESTRUL DE CEREMONII : Bravo !

MAJORDOMUL : S'ncerc să fiu, am redat aproape fidel lucrurile în carte. Mai trebuie să bag și treaba aceea cu zmeul și cu soarele și atunci pot să spun că e chiar fără greșală. O carte cu adevărat realistă.

MAESTRUL DE CEREMONII : Realistă cu zmei și cu soare răpît ? Să fim serioși !

MAJORDOMUL : Atunci... atunci să le scoți ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Lasă-le acolo ! Astea-s metafore !

(Majordomul scrie preocupat în carnetel, în timp ce Maestrul de ceremonii se plimbă gînditor de-a lungul și de-a latul scenei).

INVINGĂTORUL : Și eu ce fac ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Tu, bravule Învingător, va trebui să-ți iei răsplata mișcărilor tale fapte.

MAJORDOMUL (Citește din carnetel) : „Vezi gusta roadele crescute din truda sudorii frunții tale” ! Frumos, nu ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Foarte frumos ! Cu toate că... parcă nu-i prea original...

MAJORDOMUL : Să crîp aici dacă n-am creat eu acest d'stîh !

MAESTRUL DE CEREMONII : Hai, nu te supăra ! Ți-am spus că e foarte frumos !

(Majordomul notează în carnetel, în timp ce Maestrul de ceremonii se plimbă asiduu de-a lungul și de-a latul scenei).

INVINGĂTORUL : Și eu ce fac ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Uite, foarte bine că ai venit aici ! Aici, de altfel, și trebuia să vii...

MAJORDOMUL (Citind din carnetel) : ...pentru a gusta roadele crescute din sudoarea frunții tale !”

MAESTRUL DE CEREMONII : Domnul Majordom și cu mine ne vom îngriji din plin de aceasta.

MAJORDOMUL : În fond, aceasta ne și este meseria ! Dacă n-am fi noi, voi degaba atîi mai fi învingători...

MAESTRUL DE CEREMONII (Cu îngăduință) : Și ca să fim drepti, dacă n-ați fi voi, n-am mai avea nici noi ce organiza. Dar asta este o altă poveste. Căsa ce avem noi acum de făcut este să pregătim serbarea pentru tine.

MAJORDOMUL : Noi sîntem cei în sarcinată să nu lipsească nimic, ca totul să se poată așa cum trebuie, iar ceea ce este cel mai important, noi veghem ca fiecare să fie pus la locul care i se cuvine.

MAESTRUL DE CEREMONII : Incepuse să scrie și va fi format dintr-un alai în care te vei arăta tu multumii. Acum noi trebuie să punem la punct acest alai. Să nu erori că asta este o treabă atît de simplă. Uite, eu de exemplu, am fost ani de zile ucenic de Maestrul de ceremonii, apoi ajutor de Maestrul de ceremonii pe urmă adjunct, locțiitor, vice...

Ehei mult mi-a trebuit !

MAJORDOMUL : Așadar, acum cred că putem să formăm acest alai, mai ales că nici eu nu sînt de feră de alaltăieri, unde mai pui că pe lângă funcția de Majordom mai îndeplinesc și rolul de bibliotecar, pivnicier, liftier, bucătar șef și intendent al grajdurilor. Cred că sîntem cu toții.

MAESTRUL DE CEREMONII : Noi ne-am tot gîndit cum să formăm alaiul și am găsit pînă la urmă o soluție originală și de efect : fanfara nu va fi în față ci la mijloc !

MAJORDOMUL : Exact ! Ce zici ? În felul acesta vom evita situația neplăcută în care se ajunge de obicei, cînd alaiurile se fac auzite înainte de a fi văzute, iar cînd sînt văzute nu se mai aude nimic.

MAESTRUL DE CEREMONII : Într-adevăr, foarte neplăcut. Dar noi am rezolvat această problemă. În frunte va merge un grup format din mulți tineri, toți îmbrăcați în costume vișinii.

MAJORDOMUL : Nu știu dacă sesizezi ce efect fantastic va avea această culoare vișinie. În primul rînd că se va vedea nu brusc, ci treptat. N-ai studiat niciodată proprietățile culorilor ?

INVINGĂTORUL : N-am prea avut cînd. Eu eram tot cu zmeul, cu soarele, ba cu una, ba cu alta...

MAJORDOMUL : Lasă... nu-i nimic... se mai întîmplă. Să-ți spun eu : dacă, de exemplu, prima coloană este îmbrăcată în culori stridente, o vezi de la început și nu mai ai timp să te miri și să faci tot felul de presupuneri. Vezi pur și simplu un grup de siluete galbene sau verzi sau portocalii apropiindu-se de tine. Dar dacă apare o coloană îmbrăcată în culori pastelate... ei, atunci e o altă poveste. La început vezi ceva ca o mare informație, habar n-ai ce este aia ce se apropie. Abia cînd oamenii sînt la cîțiva pași de tine îți dai seama că este vorba de o coloană de tineri îmbrăcați în frumoase costume vișinii.

MAESTRUL DE CEREMONII : Și nu vor fi orice tineri ! Uite, am aici listele cu numele lor. Toți sînt tineri unu și unu. Cei mai buni care se găsesc. Eu însumi l-am verificat pe toți. (Îi arată listele).

MAJORDOMUL (Care s-a uitat și el) : Dar asta parcă îmi e cunoscut după nume. De unde l-oi ști oare ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Este fiul meu.

MAJORDOMUL : E în primul rînd, chiar lângă... asta nu e cumva... ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Ba da, ba da ! E chiar frate-său !

MAJORDOMUL : Și pe băiatul meu de ce l-ai pus tocmai în rîndul trei ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Nu-i destul de înalt.

MAJORDOMUL : Dar ai tăi sînt șchiopi !

MAESTRUL DE CEREMONII : Te rog ! Numai unul ! La ec'ălat nici nu se observă ! Și, pe urmă, pe fiică-ta am pus-o în rîndul întâi al fetelor. Voi ai s-o pun printre flăcăi ? Adică sigur că asta voiai !

MAJORDOMUL (Către Învingător) : Trebuie să știi că după băieți va urma o coloană de fete. Ghici ce culori vor purta aceste fete ?

INVINGĂTORUL : De unde să știu ?

MAJORDOMUL : Ghici ! Hai, fă-mi mie plăcerea asta ! Pun pariu că nu vei ghici nici într-un an !

MAESTRUL DE CEREMONII : Aici am avut o imaginație de-a dreptul diabolică. În înțelesul bun al cuvîntului, bineînțeles.

INVINGĂTORUL : Păi, nu știu. Să zicem portocaliu.

MAJORDOMUL : Ți !

INVINGĂTORUL : Orange.

MAJORDOMUL : Ți !

INVINGĂTORUL : Albastru.

MAJORDOMUL : Ți !

MAESTRUL DE CEREMONII : Uite, ca să nu te mai chinui de pomana ! Că tot n-ai ghici niciodată... Vișiniu !

MAJORDOMUL : Vișiniu !

INVINGĂTORUL : Și ele ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Nu-ți dai seama ? La început nici n-o să se observe deosebirea !

MAJORDOMUL : Va fi un artificiu de cel mai mare efect. Și cînd te gîndești că toate acele femei, toate acele fete... sînt recrutate dintre cele mai frumoase fecioare...

MAESTRUL DE CEREMONII : Cu toate că, pentru ca să fie cinstit...

MAJORDOMUL : Ce ? Ce vrei să spui ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Păi, am băgat-o și pe nevastă-ta în rîndul șase...

MAJORDOMUL : Și ce-i cu asta ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Nimic. Mai ales că e undeva mai pe la mijlocul rîndului...

INVINGĂTORUL : Și p'ormă ? P'ormă cine urmează : fanfara sau eu ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Stai, băiete ! Răbdare !

MAJORDOMUL : Pînă la tine mai este !

MAESTRUL DE CEREMONII : Apoi va urma coloana cu bărbații cu cele mai multe merite.

INVINGĂTORUL : Dar ce ? Eu n-am merite ?

MAJORDOMUL : Cu tine este altceva. Tu nu ești decît Învingătorul ! Pe cînd noi... Uite, eu de exemplu : trebuie să știi că eu, pe lângă majordom, mai sînt și bibliotecar, pivnicier, liftier, bucătar șef și intendent al grajdurilor. Și pe lângă asta, pe lângă așa-mai sînt și cel care aprinde și stînge felinarele. Acum inchipuie-ți că dacă n-aș stînge în fiecare dimineață felinarele, nici nu s-ar mai vedea soarele pe care spui că l-ai eliberat. Cu asta nu vreau să-ți micșorez meritele. Nu spun, și soarele e bun, dar trebuie să recunoști că și felinarele...

INVINGĂTORUL : Recunosc, dar...

MAJORDOMUL : Vezi ? Deci în privința luminii, și, pot spune, chiar și în privința căldurii sîntem chit. Dar eu, trebuie să știi, în afară de faptul că aprind și sting felinarele, mai sînt și majordom, bibliotecar, pivnicier, bucătar șef și intendent al grajdurilor. Sînt deci de altele ori mai important. Și, pe urmă, ar ajunge să mă supăr doar o singură dată și să nu mai sting înapoi dimineață felinarele pentru ca soarele tău să nici nu se mai observe. Dar, fii liniștit, n-am s-o fac ! Am și eu inimă !

MAESTRUL DE CEREMONII : Habar n-ai cit am avut de furcă pînă ce am pus la punct lista cu cei care vor alcătui această coloană. Nu trebuia să avem numai grijă ca acei care, nefiind aleși, să nu se supere că i-am omis, dar în special era o problemă cu cei pe care nu i-am uitat, cei care trebuiau să alcătuiască această coloană a oamenilor importanți. În legătură cu aceștia am avut cele mai multe proteste : ori pe cine puneam pe listă se supărau alți zece. Nici nu-ți poți imagina cîtă bătaie de cap am avut...

INVINGĂTORUL : Ați vrut să mă puneți și pe mine și s-au supărat alții, nu ?

MAJORDOMUL : Ți-am mai spus că nu trebuie să te crezi chiar atît de important. Tu nici n-ai intrat încă la școală !

INVINGĂTORUL : Dar ați spus că toată serbarea asta se va ține în onoarea mea, că va trebui să mă bucur de un ștuf de sudoare...

MAESTRUL DE CEREMONII : Dar bineînțeles că în cinstea ta se va face totul. Pe tine te-au aclamat oamenii ! Vezi, însă, că tu ești încă mai nou în această situație, nu știi încă modul în care se procedează. Nu se poate să faci greșeli. Noi sîntem puși aici pentru a împiedica aceste eventuale greșeli.

MAJORDOMUL : (Care a tot căutat prin carnetelul său) „Pentru a gusta roadele crescute din sudoarea frunții tale !”, înțelegi ?

MAESTRUL DE CEREMONII : Și, cum îți spuneam, cu coloana oamenilor importanți am avut cele mai multe probleme. N-a fost deloc simplu. Dar am rezolvat și problema aceasta pînă la urmă.

MAJORDOMUL : Datorită experienței pe care am acumulat-o în acest domeniu...

MAESTRUL DE CEREMONII : Ei, și ca să nu mai luțăm inutil vorba, din coloana care va fi alcătuită din oamenii importanți vor face parte Majordomul și cu mine.

MAJORDOMUL : Ne-am gîndit că ajung doi oameni importanți.

MAESTRUL DE CEREMONII : Să nu crezi cumva că această soluție am ales-o pentru că a fost cea mai la îndemînă !

MAJORDOMUL : Nici nu știi cîți dusmani ne-am făcut pe chestia asta... Cîți invidioși, cîți pseudondreptățiți, cîți care se vor plînge cine știe unde împotriva noastră, cîți care vor încerca să ne facă rău chiar pe față !

MAESTRUL DE CEREMONII : Ei, nu chiar pe față...

MAJORDOMUL: Atunci, pe la spate!
MAESTRUL DE CEREMONII: Cu
asta, sincer să fim, cum sîntem obișnuiți,
așa că în această privință nu ne-am fă-
cut vreun rău suplimentar.

MAJORDOMUL: Mă rog, dar s-au pro-
dus alte nenumărate probleme.

MAESTRUL DE CEREMONII: Asta,
într-adevăr, așa este. Cea mai importantă
și totodată cea mai greu de rezolvat s-a
dovedit a fi problema tamburului ma-
jor al fanfărei.

MAJORDOMUL: Ei, pentru că am re-
zolvat și această problemă într-un mod
strălucit chiar că pușca e mindri.

MAESTRUL DE CEREMONII: Da. În
mod normal eu sînt cel care, îndeplinește
și funcția de tambur major, mai ales în
ocazii solemne. Îmi place să mă țin
vara în chioșcările din parcuri și să cântăm
acolo *Valurile Dunării* sau o uvertură
de Beethoven. Între timp, mai beau o
bere, băteji ciată... e frumos! Da, dar
în ocazii atât de solemne ca această nici
nu se mai pune problema să nu
fac eu pe tamburul major. Însă dacă eu
voi reprezenta o jumătate din coloana
oamenilor importanți, nu voi putea fi
tot eu și cel care să conducă fanfara!

MAJORDOMUL: Evident. În clipa cînd
ne-am dat seama de acest lucru, ni se
parea că nu mai există decât o singură
soluție: să fac eu pe tamburul major.

MAESTRUL DE CEREMONII: Să fim
serioși! Ce aplauze?
MAJORDOMUL: Dar cine credeți că
ar avea un interes să mă fluture după
ce am pus soarele la loc?

MAESTRUL DE CEREMONII: Ai făcut
foarte bine că ai venit la noi! Ești naiv
și lipsit de experiență! Se vede că ești
la prima ta izbîndă!

MAJORDOMUL: Că a doua nici nu
să mai ai ocazia s-o împlinești! În plus
una alta, soarele e iar pe cer! Așa că
să-i cuminte în banca ta!

MAESTRUL DE CEREMONII: A... și
mai e încă un avantaj: pentru a bate
toba nu e nici măcar nevoie de cine
știe ce aptitudini: o poate face oricine
și nici nu va mai fi nevoie de un tam-
bur major!

MAESTRUL DE CEREMONII: Bine, și după
coloana tobosărilor ce va mai urma? A
fost o coloană de tineri, una de tinere,
una de oameni importanți, apoi tobo-
șarii... și după aceea?

MAESTRUL DE CEREMONII: Fii li-
ber, ne-am gândit pînă la capăt.

MAJORDOMUL: Pînă la capătul lu-
crărilor!

MAESTRUL DE CEREMONII: Tobo-
șarii vor îmbrăna întregul alai! un
rîm sălbăteț și foarte ordonat. În felul
acesta toată lumea nu va avea decât de
cîștigat. Picioarele ne vor duce sin-
gure. După tobosării, vor veni ca de
obicei, profesorii.

MAJORDOMUL: Acum, e drept, și aici
e fost o problemă destul de dificilă, dacă
ne gândim la faptul că în calitatea mea
de bibliotecar ar fi trebuit să fiu și în
fruntea acestora.

MAESTRUL DE CEREMONII: Și atunci i-ați des-
fîlțat și pe profesori?

MAJORDOMUL: Ne-am gândit și la
asta dar, oricum, de profesori avem ne-
voie. Dacă n-ar fi ei cine ar mai ține
copiii în frîu?

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după profesori?
MAESTRUL DE CEREMONII: După
profesori vor veni, bineînțeles, copiii.

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după copii?
MAESTRUL DE CEREMONII: După
copii, părinții.

MAJORDOMUL: În felul acesta du-
bia influență educativă va fi desăvî-
șită.

MAESTRUL DE CEREMONII: Trei
prea repede peste aceste coloane. Muncă
noastră, așa zice, merită mai mult! Nici
nu-ți poți imagina cât am avut de făc
pînă să putem definitiva coloanele co-
piilor și ale părinților. Nici nu-ți poți
imagina! În primul rînd că toți părinții
au copii și toți copiii au merite. Pe cine
să omîți? Și dacă mai găsești pînă la
urmă, totuși, și un copil fără merite, nu
se poate să nu aibă totuși același pa-
rinți plini de importanță! Sincer să fiu,
am găsit, totuși, și un exemplar ca asta.
Dar ce era să fac eu cu el? Era un unice.
Nu puteam să fac o coloană aparte din
el, dar, pentru valoarea sa de excepție,
nici nu-l puteam lăsa de o parte. Așa că,
nu trebuie s-o știe nimeni, l-am consi-
derat și pe el cu merite și l-am înglobat
între ceilalți, undeva pe la mijlocul unui
rînd, eu să nu fie prea remarcant. Da,
dar crezi că astfel am scăpat de aceste
două blestemate coloane?

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după copii?
MAESTRUL DE CEREMONII: După
copii, părinții.

MAJORDOMUL: În felul acesta du-
bia influență educativă va fi desăvî-
șită.

MAESTRUL DE CEREMONII: Trei
prea repede peste aceste coloane. Muncă
noastră, așa zice, merită mai mult! Nici
nu-ți poți imagina cât am avut de făc
pînă să putem definitiva coloanele co-
piilor și ale părinților. Nici nu-ți poți
imagina! În primul rînd că toți părinții
au copii și toți copiii au merite. Pe cine
să omîți? Și dacă mai găsești pînă la
urmă, totuși, și un copil fără merite, nu
se poate să nu aibă totuși același pa-
rinți plini de importanță! Sincer să fiu,
am găsit, totuși, și un exemplar ca asta.
Dar ce era să fac eu cu el? Era un unice.
Nu puteam să fac o coloană aparte din
el, dar, pentru valoarea sa de excepție,
nici nu-l puteam lăsa de o parte. Așa că,
nu trebuie s-o știe nimeni, l-am consi-
derat și pe el cu merite și l-am înglobat
între ceilalți, undeva pe la mijlocul unui
rînd, eu să nu fie prea remarcant. Da,
dar crezi că astfel am scăpat de aceste
două blestemate coloane?

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după copii?
MAESTRUL DE CEREMONII: După
copii, părinții.

MAJORDOMUL: În felul acesta du-
bia influență educativă va fi desăvî-
șită.

MAESTRUL DE CEREMONII: Trei
prea repede peste aceste coloane. Muncă
noastră, așa zice, merită mai mult! Nici
nu-ți poți imagina cât am avut de făc
pînă să putem definitiva coloanele co-
piilor și ale părinților. Nici nu-ți poți
imagina! În primul rînd că toți părinții
au copii și toți copiii au merite. Pe cine
să omîți? Și dacă mai găsești pînă la
urmă, totuși, și un copil fără merite, nu
se poate să nu aibă totuși același pa-
rinți plini de importanță! Sincer să fiu,
am găsit, totuși, și un exemplar ca asta.
Dar ce era să fac eu cu el? Era un unice.
Nu puteam să fac o coloană aparte din
el, dar, pentru valoarea sa de excepție,
nici nu-l puteam lăsa de o parte. Așa că,
nu trebuie s-o știe nimeni, l-am consi-
derat și pe el cu merite și l-am înglobat
între ceilalți, undeva pe la mijlocul unui
rînd, eu să nu fie prea remarcant. Da,
dar crezi că astfel am scăpat de aceste
două blestemate coloane?

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după copii?
MAESTRUL DE CEREMONII: După
copii, părinții.

MAJORDOMUL: În felul acesta du-
bia influență educativă va fi desăvî-
șită.

MAESTRUL DE CEREMONII: Trei
prea repede peste aceste coloane. Muncă
noastră, așa zice, merită mai mult! Nici
nu-ți poți imagina cât am avut de făc
pînă să putem definitiva coloanele co-
piilor și ale părinților. Nici nu-ți poți
imagina! În primul rînd că toți părinții
au copii și toți copiii au merite. Pe cine
să omîți? Și dacă mai găsești pînă la
urmă, totuși, și un copil fără merite, nu
se poate să nu aibă totuși același pa-
rinți plini de importanță! Sincer să fiu,
am găsit, totuși, și un exemplar ca asta.
Dar ce era să fac eu cu el? Era un unice.
Nu puteam să fac o coloană aparte din
el, dar, pentru valoarea sa de excepție,
nici nu-l puteam lăsa de o parte. Așa că,
nu trebuie s-o știe nimeni, l-am consi-
derat și pe el cu merite și l-am înglobat
între ceilalți, undeva pe la mijlocul unui
rînd, eu să nu fie prea remarcant. Da,
dar crezi că astfel am scăpat de aceste
două blestemate coloane?

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după copii?
MAESTRUL DE CEREMONII: După
copii, părinții.

MAJORDOMUL: În felul acesta du-
bia influență educativă va fi desăvî-
șită.

MAESTRUL DE CEREMONII: Trei
prea repede peste aceste coloane. Muncă
noastră, așa zice, merită mai mult! Nici
nu-ți poți imagina cât am avut de făc
pînă să putem definitiva coloanele co-
piilor și ale părinților. Nici nu-ți poți
imagina! În primul rînd că toți părinții
au copii și toți copiii au merite. Pe cine
să omîți? Și dacă mai găsești pînă la
urmă, totuși, și un copil fără merite, nu
se poate să nu aibă totuși același pa-
rinți plini de importanță! Sincer să fiu,
am găsit, totuși, și un exemplar ca asta.
Dar ce era să fac eu cu el? Era un unice.
Nu puteam să fac o coloană aparte din
el, dar, pentru valoarea sa de excepție,
nici nu-l puteam lăsa de o parte. Așa că,
nu trebuie s-o știe nimeni, l-am consi-
derat și pe el cu merite și l-am înglobat
între ceilalți, undeva pe la mijlocul unui
rînd, eu să nu fie prea remarcant. Da,
dar crezi că astfel am scăpat de aceste
două blestemate coloane?

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după copii?
MAESTRUL DE CEREMONII: După
copii, părinții.

MAJORDOMUL: În felul acesta du-
bia influență educativă va fi desăvî-
șită.

MAESTRUL DE CEREMONII: Trei
prea repede peste aceste coloane. Muncă
noastră, așa zice, merită mai mult! Nici
nu-ți poți imagina cât am avut de făc
pînă să putem definitiva coloanele co-
piilor și ale părinților. Nici nu-ți poți
imagina! În primul rînd că toți părinții
au copii și toți copiii au merite. Pe cine
să omîți? Și dacă mai găsești pînă la
urmă, totuși, și un copil fără merite, nu
se poate să nu aibă totuși același pa-
rinți plini de importanță! Sincer să fiu,
am găsit, totuși, și un exemplar ca asta.
Dar ce era să fac eu cu el? Era un unice.
Nu puteam să fac o coloană aparte din
el, dar, pentru valoarea sa de excepție,
nici nu-l puteam lăsa de o parte. Așa că,
nu trebuie s-o știe nimeni, l-am consi-
derat și pe el cu merite și l-am înglobat
între ceilalți, undeva pe la mijlocul unui
rînd, eu să nu fie prea remarcant. Da,
dar crezi că astfel am scăpat de aceste
două blestemate coloane?

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după copii?
MAESTRUL DE CEREMONII: După
copii, părinții.

MAJORDOMUL: În felul acesta du-
bia influență educativă va fi desăvî-
șită.

MAESTRUL DE CEREMONII: Trei
prea repede peste aceste coloane. Muncă
noastră, așa zice, merită mai mult! Nici
nu-ți poți imagina cât am avut de făc
pînă să putem definitiva coloanele co-
piilor și ale părinților. Nici nu-ți poți
imagina! În primul rînd că toți părinții
au copii și toți copiii au merite. Pe cine
să omîți? Și dacă mai găsești pînă la
urmă, totuși, și un copil fără merite, nu
se poate să nu aibă totuși același pa-
rinți plini de importanță! Sincer să fiu,
am găsit, totuși, și un exemplar ca asta.
Dar ce era să fac eu cu el? Era un unice.
Nu puteam să fac o coloană aparte din
el, dar, pentru valoarea sa de excepție,
nici nu-l puteam lăsa de o parte. Așa că,
nu trebuie s-o știe nimeni, l-am consi-
derat și pe el cu merite și l-am înglobat
între ceilalți, undeva pe la mijlocul unui
rînd, eu să nu fie prea remarcant. Da,
dar crezi că astfel am scăpat de aceste
două blestemate coloane?

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după copii?
MAESTRUL DE CEREMONII: După
copii, părinții.

MAJORDOMUL: În felul acesta du-
bia influență educativă va fi desăvî-
șită.

MAESTRUL DE CEREMONII: Trei
prea repede peste aceste coloane. Muncă
noastră, așa zice, merită mai mult! Nici
nu-ți poți imagina cât am avut de făc
pînă să putem definitiva coloanele co-
piilor și ale părinților. Nici nu-ți poți
imagina! În primul rînd că toți părinții
au copii și toți copiii au merite. Pe cine
să omîți? Și dacă mai găsești pînă la
urmă, totuși, și un copil fără merite, nu
se poate să nu aibă totuși același pa-
rinți plini de importanță! Sincer să fiu,
am găsit, totuși, și un exemplar ca asta.
Dar ce era să fac eu cu el? Era un unice.
Nu puteam să fac o coloană aparte din
el, dar, pentru valoarea sa de excepție,
nici nu-l puteam lăsa de o parte. Așa că,
nu trebuie s-o știe nimeni, l-am consi-
derat și pe el cu merite și l-am înglobat
între ceilalți, undeva pe la mijlocul unui
rînd, eu să nu fie prea remarcant. Da,
dar crezi că astfel am scăpat de aceste
două blestemate coloane?

MAESTRUL DE CEREMONII: Bine, uite ce
mai voiam să-ți spun: la
un moment dai coloana copiilor amenința
să devină foarte eterogenă: pur și sim-
plu este o treabă foarte dificilă să con-
stați cine are dreptul la statutul de co-
pil și cine la statutul de părinte. Să luăm,
de exemplu, un bărbat de cincizeci de
ani care are un fiu de douăzeci și cinci
de ani, un nepot de șase și un tată de
șaptezeci și cinci. Ce constatăm? Că
avem nu mai puțin de trei părinți și trei
copii într-un total de patru persoane. Și
ce persoane? Una de șase ani și alta de
șaptezeci și cinci... Pe aștia să zicem
că-i excludem pe motiv că n-ar putea
menține ritmul tobosărilor. Dar ce te
faci cu cel de cincizeci și cel de douăzeci
și cinci de ani? Unde îi pui? Nu există
nici o prozărie în această privință, o
reglementare cu care să le poți astupa
gura. Și atunci în practică cîntărea se
obănuiește să apeleze la banul lor simț.
Dar ei, săracii, avînd dubii, avînd sta-
tut dublu, atît de părinți cit și de fii,
cei cum ar alege tot n-ar fi bine. Dacă
ar opta pentru coloana părinților ne-am
pomeni cu doi bărbați care se află în
această coloană fără a avea în prima co-
lonă asupra cărora să-și arunce influența
educativă. Precizez, încă o dată, dacă ar
opta pentru coloana părinților ar avea
numai statut de părinți dar dacă ar opta
pentru coloana copiilor? Ar rămîne a-
tunci această coloană fără părinți care
să-i influențeze.

MAJORDOMUL: Acum să te văd
ce faci!

MAESTRUL DE CEREMONII: Păi, să-i des-
fîlțat atît pe părinți cit și pe copii.

MAESTRUL DE CEREMONII: Ai în-
ceput să vorbești brambura! Nu poți să
desfîlțezi chiar totuși. Ne-am gândit
asa: facem o coloană de oameni între
cincizeci și șaptezeci de ani, toți cu con-
știința să aibă cel puțin un copil. Aceștia
vor forma coloana părinților. Mai făc
un rînd o coloană de oameni între două-
zeci și cinci și cincizeci de ani, cu con-
știința ca toți să aibă sau să fi avut, în
viată, cel puțin un copil. Aceștia vor
forma coloana copiilor. În felul acesta am evitat
și un aspect este necăzut, care ar
putea surveni din copiii mai înalți și co-
pii mai mărunți. Adulții acestora cu sta-
tutul de copii vor fi selecționați din cei
de aceeași înălțime. Va fi foarte fru-
mos.

MAESTRUL DE CEREMONII: Și după aceste co-
loane cine va mai urma?

MAJORDOMUL: După copii și pă-
rinți am ajuns la capătul alaiului. După
cum probabil bănuiești, la sfîșit vor
veni ceilalți cei care nu au fost cu-
prinși în coloanele pe care le-am enu-
merat.

MAESTRUL DE CEREMONII: Dar aștia ce merite
au?

MAJORDOMUL: Ei vor simboliza
obiectul pentru care tu, învingătorule,
ai justificat triumful. Dacă n-ar fi ei,
n-ar fi existat o rațiune pentru care
să-ți se mai multumescă ție pentru că
ai eliberat soarele.

MAESTRUL DE CEREMONII: Și dacă cei care
nu au început în celelalte coloane vor
veni odată cu ultima, cine va mai sta
pe margini să mă aclame?

MAESTRUL DE CEREMONII: Fii li-
ber, va fi cine să stea și pe margini.
Eventual istoricii. Cu toate că, sincer să
fiu, dacă n-ar fi nimeni, nu te-ai mai ex-
pone fluerăturilor.

MAESTRUL DE CEREMONII: Nu știu nici acum
cine ar avea interesul să mă fluture pen-
tru tot ce am făcut, dar chiar dacă ar fi
unul care s-o facă, tot nu s-ar auzi din
cauza toboșării.

MAESTRUL DE CEREMONII: Da, dar
poate să arunce cu oă călcăie sau cu
alte obiecte asemănătoare. Pe asta tobele
nu le pot ampuca. Pentru că, așa cum
ți-am spus, va mai fi și cine sta pe mar-
gini.

MAESTRUL DE CEREMONII: Cine? Dacă am
înțeles bine, numai eu nu am fost în-
clus de către voi în alaiul pe care l-ați
constituit în cinstea mea. Eu voi fi cel
care va sta pe margini pentru a să acla-
ma pe voi?

MAESTRUL DE CEREMONII: Ne-am
gândit și la soluția asta dar a trebuit s-o
abandonăm din o mie și una de motive.
N-are rost să le înșirăm acum, dar în
nici un caz nu te putem lăsa pe tine
singur, prea ești josi în evidență. Pe mar-
gini vor sta femeile, obșii, bolnavii, co-
pii și bătrînii. Ei vor fi cei care te vor
sărbători.

MAESTRUL DE CEREMONII: Dar eu, eu stăd voi
sta în acel timp pentru a gusta...

MAJORDOMUL (Pretentiv): Lasă!

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

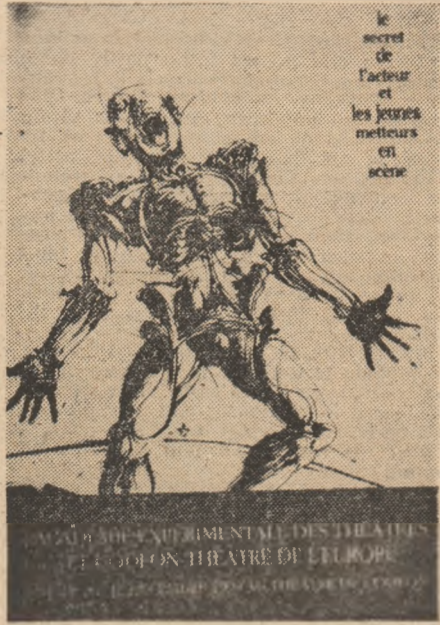
MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-
tul acesta cit mai strălucitor, cit mai bine
gîndit, în așa fel încît să nu supărăm
pea tare pe nimeni, tu nici nu erai încă
de față. Totuși, noi nu te puteam ignora
cu totul, pentru că dacă nu izbîndea tu
nu mai aveam nici un pretext să facem
serbările în cinstea izbînzii tale. Dar pu-
team noi să știm care dintre tinerii ple-
cați să înfrîngă zmeul va fi cel care se
va întoarce victorios? Puteam știți noi
unde să-l situăm pe acesta, în moment
ce nici nu bănuiam cine este?

MAJORDOMUL: Și, în fond, n-ai de-
ce te plînge! Noi puteam foarte bine
să începem serbările din clipa în care am
văzut din nou soarele pe cer. La urma
urmel, asta ne interesa pe noi, nu în-
toarcerea ta. Pe tine nici nu te cumș-
team pînă astăzi. Dar n-am făcut-o,
te-am așteptat, deși, uite, coloanele sînt
de mult constituite, rîndurile stau ali-

MAESTRUL DE CEREMONII: Cu tine
este o poveste întreagă. Învingătorule, o
poveste întreagă. În primul rînd că în tot
timpul cit noi ne străduim să facem ată-

Desen de Vladimir Velickovic, emblemă a Academiei Experimentale a Teatrelor, pentru Secretul actorului și tinerii regizori, manifestare organizată la Teatrul Odeon din Paris

— In calitate de secretar general al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru aveți o activitate profesională foarte bogată și diversă. De curând ați fost unul din întemeietorii unei noi instituții care și-a câștigat un binecunoscut prestigiu în mișcarea teatrală mondială. Cum s-a născut Academia Experimentală a Teatrelor?

— În Franța a apărut la un moment dat pericolul unei centralizări și instituționalizării extreme a activității teatrale. Astfel s-a resimțit tot mai acut nevoia existenței unui cadru care să asigure comunicarea între artiști din diferite țări, din diferite generații, nu numai prin intermediul turneelor. Acum trei ani am organizat sub egida Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru un stagiu pentru tinerii regizori unde au fost invitați și doi directori de scenă români, Alexandru Dărie și Dominic Dembinschi, care nu s-au putut prezenta, neprimind acordul forurilor culturale din țară, de atunci. Lucrul în timpul acestui stagiu, rezultatele sale în plan teoretic și practic, ca și întâlnirea cu doamna Michelle Kokosowski, ne-au impus necesitatea de a organiza această *Academia Experimentală a Teatrelor*. Numele său sună poate puțin paradoxal. Un paradox ce exprimă un adevăr profund al teatrului contemporan. Pe de o parte dorim ca acest organism să fie o Academie, deci o instituție conducând spre ideea unei științe care se poate păstra și transmite, și pe de altă parte să fie un spațiu unde să promovează și să propage experimental. Cel de-al treilea termen ne duce

Cu GEORGE BANU despre

Academia Experimentală a Teatrelor

spre concluzia că astăzi în lume nu mai există un teatru, ci teatre, forme diverse de manifestare teatrală. La început, *Academia* nu a avut un sediu precis, principiul său de funcționare fiind al alianțelor. Noi punem în contact institute, organizații profesionale. În Franța sau în străinătate, încercăm să fim la originea proiectelor de cercetare, a seminarelor și festivalurilor născute din realitățile concrete ale artei spectacolului. Ne-am propus, de asemenea, să conservăm și să consacram prin mijloace audiovizuale, publicații și cărți, mărturiile despre aceste căutări originale în domeniul teatrului. *Academia* urmărea să-și afirme o vocație importantă, aceea de a transmite cunoștințe profesionale mai ales tinerilor, venind în același timp în întâmpinarea dorinței lor de a se întâlni cu mari artiști, cu personalități capabile să le împărtășească din experiența lor creatoare.

— V-aș ruga să ne prezentați modul cum s-au desfășurat cele trei acțiuni care au consacrat Academia: Artă și libertate dedicată lui Tadeusz Kantor, Est-Vest: Teatru fără cortină de fier și Secretul actorului și regizorii tineri. Sunt manifestări la care au fost invitați și oameni de teatru români.

— Originalitatea manifestării dedicate lui Kantor constă în faptul că marele artist încerca să-i învețe pe tineri, nu teoretizând, ci lucrând efectiv cu ei. Douăzeci de studenți la teatru, la arte plastice sau la alte instituții de învățământ superior au pregătit împreună cu regizorul, timp de trei săptămâni, un spectacol. Textul, mișcarea plastică erau ca un fol de schiță a unui mare maestru. O reprezentare dramatică despre memoria lui Kantor, despre mărșălul unei nopți de Crăciun, despre misterul nașterii lui Iisus, în timpul exterminării evreilor. Montarea se intitula: *O, dulce moarte*, și începea cu regizorul prezent pe scenă care spunea: „Astă seară am invitați în care am incredere și am decis să-i las să intre în casa mea”. După aceea omul de teatru a coborât în sală, urmărind m'zanscena din avanscenă, ca și cum ar fi trecut de partea cealaltă a rului morții. Un gest premonitriu, a cărui semnificație am înțeles-o mai târziu, când Kantor a trecut în neființă. Până în acea seară el s-a aflat întotdeauna pe scenă, îndrumându-i direct pe interpreți. De data asta a simțit nevoia să fie printre spectatori, iar noi am înțeles că maestrul își lăsa casa amintirilor acestor tineri. A fost un adevărat triumf, una din marile revelații ale Festivalului de la Avignon. Cealaltă manifestare semnificativă a Academiei — *Secretul actorului* — a reunit un grup de 20 de regizori tineri și câțiva dintre cei mai importanți actori europeni. Aceștia au evoluat în recitaluri sau au colaborat cu tinerii participanți în ateliere de lucru. În acest program, Ștefan Iordache a prezentat un recital intitulat *Noaptea regilor*, format din monoloage din teatrul lui Shakespeare, în regia lui Alexa Visarion. Arta marcelui interpret român, viziunea incitantă a directorului de scenă au cucerit asistența. Menționez câteva acțiuni deosebite de interesante din cadrul atelierelor de lucru: Judi Dench și regizorul Sam Mandes ne-au propus o călătorie prin câteva texte shakespeariene, evidențiind relația dintre sunet și sens, universalitatea versului, capacitatea sa de a transcende barierele limbii. Brian Cox a împărtășit și el despre experiența miraculoasă a întâlnirii cu teatrul marcelui dramaturg. David Warrillow și Joël Jouanneau au făcut un periplu în lumea textelor lui Beckett. Guatemalezul Mario Gonzalez ne-a invitat la o lecție de improvizatie. Împreună cu Nuria Espert, o figură emblematică a teatrului spaniol modern, și cu regizorul Luis Pasqual am înțeles mitul Medeea care a dat naștere mitului Espert. André Marcon și Jean Pierre Vincent au ilustrat complexitatea drumului spre un personaj celebru. Figaro al lui Beaumarchais. Bruce Myers a vorbit despre etapele b'osale artistice ce l-au condus de la Royal Shakespeare Company la Centrul Internațional de Cercetări Teatrale de la Paris al lui Peter Brook, arătând gravitatea f'ecărei experiențe traversate. În cadrul acestei reuniuni s-au născut dialoguri care au impus una din direcțiile programatice ale Academiei, aceea de a veni în întâmpinarea preocupărilor tinerii generații din toate domeniile: critică, scenografie, regie, actorie. Un proiect interesant a fost și *Est-Vest: Teatru fără cortină de fier*, unde Ion Caramitru a făcut o impresie deosebită prin reflecțiile sale asupra raportului dintre actor și societate, iar Sanda Manu — prin modul de a analiza experiența învățământului de teatru și diferențele dintre cele două zone culturale. Cu acest prilej a apărut și ideea organizării unui teatru franco-român. El se va concentra pe realizarea împreună a unor spectacole, iar pe de altă parte pe acțiuni privind formarea reciprocă a tinerilor artiști francezi care pot veni să se specializeze în România sau români care pot studia în același scop în Franța.

— Până acum Academia a fost o instituție pe care să se nască, începând din acest an ea a fost acceptată definitiv ca o structură a vieții teatrale franceze, urmând să aibă și un sediu permanent în centrul

Parisului, în vechiul teatru al lui Jean Louis Barrault — L'Odeon. Care vor fi proiectele de viitor ale Academiei Experimentale a Teatrelor?

— În acest an marele actor japonez Tamassaburo va prezenta, în cadrul unor demonstrații, câteva din secretele artei sale, încercând în același timp să se deschidă spre formele teatrale din Occident, preocupat de a păstra și de a îmbogăți o tradiție milenară. O întâlnire așteptată este aceea cu Grotowski și principalii săi colaboratori. Ne propunem să conturăm o biografie artistică integrală a regizorului, începând cu primele experiențe de la Teatrul Laborator, continuând cu cele de la Centrul de la Pontedera, Italia, înglobând și ultima parte a activității lui, necunoscută încă. Se știe că Grotowski lucrează în secret. Sperăm că examinarea sensului metodologic și tehnic al acestui drum îi va pune în valoare importanța pentru artiștii timpului nostru. Cu acest prilej vom publica două volume, unul dedicat lui Grotowski și altul actorului emblematic al teatrului său, cel care l-a înfrunțat pe Principiul Constant — Ryszard Cieslak decedat anul trecut. Intenționăm să organizăm cât mai multe acțiuni în diverse țări, în special în Polonia, România, Italia. Astfel, regizoarea Cătălina Buzoianu este invitată la Avignon la discuțiile privind crearea unui *Institut mediteranean al teatrului* care să concentreze forțele artistice din această zonă. În primăvara lui 1992 va avea loc un ciclu de conferințe, însoțit de o bogată documentație audiovizuală, intitulat *20 de ani de teatru în Europa* și care, probabil, va fi publicat într-un volum.

— În programul Academiei a fost inclus și Stagiul Internațional al tinerilor critici, organizat la Costinești de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru, UNITER și Ministerul Culturii din România. Apreciați această manifestare ca o reușită? Cum a fost reînvierea dumneavoastră cu teatrul românesc?

— Festivalul tinerilor actori de la Costinești, prezența stagiului în acest cadru mi se pare inițiativa excepțională. Mai puțin contează reușitele individuale, important este spiritul, faptul că aici putem avea la revelația unor tinere talente. Sint butoarea ca secția de critică română, afiliată la Asociația Internațională, a avut inițiativa de a organiza un stagiu profesional de o asemenea tinută intelectuală. De altfel, este prima acțiune care atestă existența acestei secții pe plan internațional. Am venit în România pentru Festivalul de la Costinești și, de asemenea, pentru a participa la vizita lui Peter Brook la București. Aș vrea să vă mărturisesc că marele regizor a fost impresionat de artiștii români și de viața teatrală. A fost foarte sensibil la marea deschidere spirituală a spectatorilor și a oamenilor de teatru români.

Ludmila Pat'anjogu

PLASTICĂ

Salomon Gessner și epoca sa

ÎN CADRUL manifestărilor consacrate bicentenarului Muzeului Brukenthal, s-a deschis recent o expoziție înfățișând celebrul ciclu de gravuri-illustrații *Idilele* al elvețianului Salomon Gessner, ciclu din care muzeul sibian deține un număr de exemplare.

Gândită ca o evocare a vieții culturale de la sfârșitul secolului XVIII din Europa centrală (caracteristică reprezentată de multipla activitate a lui Gessner — editor, pictor și gravor, om politic, filantrop), expoziția, pe lângă opera gravată și scrisă a lui Gessner, cuprinde și pictura, gravură, obiecte de artă decorativă, cărți elvețiene, germane, austriece, transilvănene și ediții în limba română din scrierile lui Gessner, tipărite la Buda în 1818 (traducere Al. Beldiman), în 1822 la Iași, în 1840 la Buzău, în 1842 la București, ca și prelucrarea lui Gh. Asachi, *Myrtii și Chloe* după Gessner (Iasi, 1850). În acest fel, sugerând întâlnirile în spațiu și timp, am încercat, prin grupări și reidentificări, să semnalez câteva aspecte interesante ale unuia din momentele privilegiate ale spiritualității europene. Pe cei care nu agreează iluminismul secolului XVIII, reamintirea cunoscutelor lui contraste — neoclasicism și romantism, rațiune și plonjiri în irațional, grație ușoară și diabolisme complicate, idilă și melancolie — îi va face mai indulgenți. Gessner și ambianța lui creează ocazia unor asemenea rememorări.

Salomon Gessner s-a născut la 1 aprilie 1730 la Zürich, în familia unui editor. La 19 ani, în plină ucenicie editorială, se hotărăște să învețe pe cont propriu pictura și gravura. Este deci un „amator”, la acea vreme net deosebit de „diletant”, căci era capabil să contribuie la propășirea artelor. Maestrul lui se află în trecut: ei sînt Poussin, în primul rînd, dar și Rubens, Berchem, Salvator Rosa. O operă de debut, *Noaptea*, în 1753, îl situează în plin preromantism.

Activitatea scriitoricească și-o începe în mediul oarecum pedant dar nu lipsit de umor și imaginație al intelectualilor de

vază ai Zürich-ului (unde, la acea vreme, din 50 000 locuitori, 8 000 semnaseră ceva scrieri), în preajma lui I. I. Bodmer, filosoful, Lavater-fizionomistul și I. G. Sulzer-istoricul, în ambianța prieteniei cu Winckelmann, Lessing, Goethe, cu admirația față de Diderot. Gessner publică primele *Idile ilustrate* în 1756 urmate în 1762 de o altă serie. În acest interval apar *Moartea lui Abel* (1758) și o culegere de *Opere* (1762), dar accentul cade pe gravurile și picturile „în gust antic” și „cu figuri mitologice”.

Plină de surprize se dovedește comparația dintre textele lui Gessner în spirit anacronic, discret moralizatoare, și imaginile gravate care le însoțesc. Aici idila înseamnă de fapt melancolie, are caracterul, poate, chiar al unei parodii, dacă ar fi să acordăm încredere diagnosticului fizionomic al lui Lavater care identifica pe chipul lui Gessner, pe lângă trăsăturile unui om bun, blînd, acomodabil și reflexiv și faptul că „în linia gurii lui se poate citi capriciul, iar tăcerea lui ascunde umoristul”. Oricum, din analiza atentă a peisajelor se desprinde un contrast straniu între calmul cu adevărat idilic al unor anumite porțiuni peisagistice — alei sau pașjiști, uneori prezențe animaliere — și gravitatea melancolică a personajelor, în ciuda vestimentației bucolice, ori formele contorsionate, de-a dreptul romantice-expressioniste, ale unor copaci desfrunziți, trunchiuri uscate, case infricoșătoare, parcă anume puse pentru efectul disonant, în scopul de a atenua sau chiar spulbera iluzia idilei. Lumea simbolurilor pare a-i fi familiară și de necesitate artificialului în viziunea estetică este din ce în ce mai convins pe parcursul opereii sale. Toată această față a lui Gessner era bine ascunsă de chipul jovial al cetățeanului activ, deputat în Consiliul Federal, mereu preocupat de binele obștei. La „Societatea helvetică” înființată împreună cu amicii lui în 1760, va proiecta și înfăptui numeroase instituții de folos social și cultural, culminînd în 1780 cu fondarea binecunoscutului ziar *Neue Zürcher Zeitung*. Și totuși, din acești ani datează ci-

teva desene nepublicate, proiecții de ilustrații la fabulele lui La Fontaine, care sînt departe de a exprima o viziune idilică. În 1779 îl vizitează Goethe; a fost o întâlnire memorabilă între doi experți ai alianței dintre idilă și demonie. Peste doi ani, în plină glorie, Gessner se retrage în apropierea Zürich-ului și moare la 2 martie 1788.

Cit de cunoscut și discutat a fost personajul Gessner o dovedesc numeroasele opinii exprimate în epocă, dar și mai târziu, despre el. Winckelmann îl admira „patriotismul” și „sensibilitatea pentru armonie, finețe și virtute”. Herder, în 1796, vedea în el un „copil printre copii, unul din primii noștri inocenți” care știa totuși „să iluzioneze oamenii”. Schiller îi reproșea faptul că idilele sale se întorc spre Arcadia în loc să se îndrepte spre cimpurile Elisee. Anunțînd pragmatismul secolului XIX, Hegel îl dojenește cam obtuz pe Gessner, susținînd că „omul nu are voie să trăiască pur și simplu într-o asemenea simplitate idilică a spiritului, ci, dimpotrivă, el trebuie să muncească și, în raport cu ceea ce-l atrage, să-și atingă fericirea prin activitate”. Mult mai profund a fost modul lui Hermann Hesse de a-l înțelege pe Gessner cînd, în prefața din 1922 a *Idilelor*, scria: „fiecare epocă își are realitățile și modul ei de a înfrumuseța cotidianul, dar și felul ei propriu de a se refugia din real”. Cea mai autentică și surizătoare mărturie îi aparține însă lui Gessner însuși care, cu puțin înaintea sfîrșitului, se întreba: „atunci cînd toate cele cite le-am scris și le-am făcut vor fi uitate, se va putea măcar spune că Gessner așa al nostru a fost un om cumsecade?”

Expoziția de la Brukenthal, care și-a propus să semnaleze câteva din aceste aspecte, s-a deschis în prezența domnului Jacques Lauer, atașat cultural al Elveției la București, și marchează un moment consacrat aniversării a 700 de ani ai Confederației elvețiene.

Amelia Pavel

■ A ÎNCETAT din viață actorul Gheorghe Leahu, unul din artiștii însemnați ai celui de-a doua jumătate a veacului. A creat într-un chip personal eroii ai dramaturgiei naționale — de la Ștefăniță Vodă la Anton Pann (al lui Blaga) — și ai dramaturgiei universale — de la shakespeareanul Prospero la durren-mattianul Moebius (din *Fiziicienii*). Și-a făcut studiile la Conservatorul din Iași. A fost, o vreme, directorul Teatrului din Pitești. Apoi directorul Teatrului Național din Timișoara. A mai lucrat în teatru din București și Craiova. A sprijinit, timp de mulți ani, mișcarea teatrală din ținuturile sîrbesti locuite de români. A scris (în colaborare) o istorie a teatrului timișorean. Lasă în urmă nu numai un mare număr de realizări actoricești, ci și amintirea unui animator al vieții teatrale. (V.S.)

O mare artistă a cîntului

NU SÎNT — o mărturisesc — un „operist” înnăscut, nu-mi place să compar, de pildă, glasurile de soprană sau de tenor după criteriul lui „cine ia mai bine pe de de sus”. Și totuși, unele din cele mai durabile impresii și amintiri artistice mi le-au lăsat marii cîntăreți care se dovedeau și marii artiști în genere. Nu pot să uit năvala lui Mark Rejzen, în chip de **eneaz Galițki**, în primul act din **Cneazul Igor** de Borodin, cînd intră ca un trăsnet și umple de groază fetele aflate în preajmă, deși faptul se întîmpla pe fosta scenă de la teatrul „Regina Maria” unde se a-lăpășise într-o vreme Opera Română (apoi opereta) și care era atît de mică încît din doi pași uriașul bas se lovea cînd de un perete cînd de celălalt. Din care cauză, obișnuiți cu spațiile de la „Bolșoi”, aproape nu concepea să-l cînte aici pe **Boris Godunov**, pîrindu-i-se că ridiculizează dimensiunile țărului însuși. În genere, cred că vocea contează în măsura în care o stăpînești total, punînd-o în slujba unui ideal elevat și am adorat-o pe **Elisabeth Schwarzkopf** deși în mod obiectiv îmi dădeam seama că alte glasuri sînt mai mari sau mai calitative pentru că spiritul, hazul, mobilitatea ei erau incomparabile, prelungind harul unor **Elisabeth Schumann** sau **Lotte Lehmann**. De aceea, am așteptat cu emoție să o ascult pe **Mariana Nicolesco**, despre care citisem aprecieri superlative în revistele americane, știam că a fost asemuită cu **Maria Callas**, că triumfă pe marile scene ale lumii, că are o voce cu totul deosebită etc. Însă, am ajuns să mă tem de prea multe comentarii și laude care lasă loc adesea unor relative decepții. Am aflat apoi cu bucurie că **Mariana** este soția lui **Radu Varia**, un critic plastic care a făcut o carieră internațională importantă, ocupîndu-se mult de **Brâncuși** și fiind legat de expoziția consacrată acestuia la **New York**; el mi-a telefonat, cu o gentilețe exemplară, invitîndu-mă la concertele unde locurile erau asaltate și epuizate cu mult timp înainte și aducîndu-mi aminte de împrejurările întîlnirii noastre în Olanda, cu decenii în urmă. În casa doamnei **Isabela Kerkhoven-Constantinescu**, care se ostenea în felul ei să promoveze arta românească, între timp, **Mariana** avăduse la televizor convorbînd cu **Iosif Sava** se anunțase că toate concertele ei sînt date în folosul **Ateneului**, al orfanilor etc. — și totul se ordona într-o **orchestrație** care mi se părea prea perfectă.

Dar apoi a venit **concertul** însuși, în timpul căruia m-am simțit curîns de emoția generată doar de contactul cu arta cea mai mare. Nici nu mai ai timp să te întrebzi dacă vocea este extraordinară, pentru că glasul se dovedește doar vehiculul unei suferințe totale în fata adevărului dramatic. Pilduitor este felul cum **Mariana Nicolesco**, dezvălie miezul fierbinte al ariilor talmăcitate, cum găsește esența

expresiei fără să se refere la nici un model, fără să semene cu nimeni. Am citit și recitat **interview-urile** ei (de pildă din „România liberă”) și m-am oprit la subtilizarea importanței pe care o acordă faptului că a studiat temeinic vioara. Alte mari cîntărețe se referă la învățarea pianului — pînă la a ajunge la un nivel concertistic. În toate cazurile, aprofundarea unui instrument apare vitală, eliberînd artistul de obsesia unică și prea strîmă a glasului. În cazul **Marianei Nicolesco**, am impresia că vioara i-a înlesnit varietatea uimitoare de ruanțe sonore pe care o obține din vocea ei, presiunea degetelor pe coarde putînd sugera inflexiuni infinite ale **spunerii** melodiei. Pentru că acesta este adevărul: fiind apreciată ca o exponentă desăvîrșită a **bel-canto-ului**, artista ne uimește totuși prin referirea permanentă la sub-textul emoțional, ideatic, al literii muzicii. Fără să sugereze nici o clioă preocuparea pentru originalitate, ea reușește să fie unică prin descoperirea unor accente, respirații, culori inedite, însă rezultate exclusiv din citirea proaspătă și lipsită de prejudecăți a aceluiași elaborări componistice infățișate tuturor interpretelor paginilor abordate. Fără îndoială **linia** apare perfectă (spre exemplu aria **Casta diva** din **Norma** de **Bellini**): însă ai impresia că desăvîrșirea rezultă nu din preocupări tehnice ci din urmărirea firului neabătut al **sentimentului**, care el dictează natura rezolvărilor vocale. Deci, stăpînînd o voce splendidă — mare, dramatică, suplă, capabilă, de tunet ca și de soaptă, de o noblete de timbru specifică și specială — reușește totuși să nu atragă inadins atenția asupra unor asemenea calități printr-o inteligență și o cultură ieșite din comun. Se dovedește (pentru a cita oară?) că factorul sportiv al virtuozității se cuvine să fie privit ca de la sine înțeles pentru că impactul artistic să fie într-adevăr total, important, covîrsitor.

Totuși, există elemente obiective care se cuvin subliniate la justa lor valoare. Sînt multe cîntărețe care consideră atît de mare avantajul de a fi ascultate încît risipesc două-trei arii într-un program întreg pentru a-și economisi forțele cu o prudență adusă pînă în pragul zgîrceniei. **Mariana Nicolesco** ne-a cîntat, trei seri consecutive, unul după altul, cele mai „tari” numere ale repertoriului, fără să se gîndească la binele ei ci numai la semnificația întîlnirii cu un public avid să o cunoască și să o asculte, căruia i s-a dăruit cu o generozitate fără seamăn. Un program complex, complet, care începea cu o culme (**Aria Donnei Elvira** din **Don Giovanni** de **Mozart**), statuînd de la început principiul coroborării interesului celui mai desăvîrșit teatru muzical cu cel al etalării propriilor calități. Au urmat **Donizetti (Anna Bolena)** și **Bellini (Norma)**, amintindu-ne că maestrul „cîntului

Mariana Nicolesco

frumos” au mizat pe spîndoarea vocală în stare pură, fără să pretindă risipă de „temperament” însă punînd în valoare controlul suprem al emisiei, fiorul interior de o continuitate în care cea mai mică fisură se simte, planarea în înălțimi pe o urzeală sonoră erterică. În **Verdi**, emfaza și eroismul („**Ritorna vincitor!**” din **Aida**) lasă locul unei încordări esențializate a ființei, iar „**Addio del passato**” din **Traviata** ascultat de mii de ori pînă acum, se infățișează născut la o viață nouă de prospețimea de simțire a artei, care parcă îl rostește și îl compune ea însăși în momentul evoluției scenice: o lectie despre veșnica tinerețe a capodoperei, oferită cu o sinceritate — dar și cu o subtilitate — supreme. În încheiere, **Puccini**: „**Vissi d'arte**” din **Tosca** și „**Un bel di vedremo**” din **Madame Butterfly**. Pare de necrezut, dar ambele au semnificația unor prime audii, orice sentiment de uzură fiind alungat prin contribuția intuiției, științei vocale, regîndirii interpretării cu înțelegerea tradiției ca pe un îndemn de a privi totdeauna cu ochii o prîii un text aparent prea bine cunoscut. În vremea noastră, cînd integralele pe discuri compact se înmulțesc vîzînd cu ochii, cînd sintem cîntînduși supuși unui bombardament informational de o intensitate neobișnuită, singura cale este

probabil cea intuitivă și urmată de **Mariana Nicolesco**, pe un tîrim revelat odin oară și de alți mari artiști români, ca **Dinu Lipatti**. El își sfîștea discipolii să privească oricînd repertoriul abordat oricît ar fi fost el de rulat, cu prospețimea cea dintîi. Este, probabil, o comrone-tă esențială a amintirii imposibil de zdruncinat pe care ne-a lăsat-o în sufletele concertului de arii din opere al **Marianei Nicolesco**.

Dar împreună cu ea, eroul serii a fost și **Cristian Mandeal**. Un dirijor ontim de muzică de operă sensibil la inflexiunile partenerii, înnobîlînd toate paginile abordate, de un romantism vibrant, de o libertate bazată pe respectul absolut al gîndului compozitorului, reușind să alcătuiască un colectiv unitar cu instrumentaliștii din fata lui, emoționat și recentiv la trăirile încercate alături de el. Fără îndoială, **Mariana Nicolesco** care a cîntat în împrejurări din cele mai favorabile înfloririi actului artistic, va ține minte concertele din **București**, colaborarea cu orchestra **Filarmonicii „George Enescu”**, primirea **bucuresteanilor**, dovedită ne măsura unei asemenea măiestrii și a unei atare totale dăruiri artistice și umane. Cu siguranță, concertele **Marianei Nicolesco** vor intra, pe drept cuvînt, în istoria cea mai prețioasă a **Ateneului Român**.

ÎN EXCLUSIVITATE

Mariana NICOLESCO:

„Cred într-un reviriment rapid...”

DAM publicității un interviu pe care l-am realizat cu puțin timp înainte de începerea primului său concert pe scena **Ateneului Român**.

— *Ne mai despart puține clipe de prima dumneavoastră întîlnire cu publicul românesc, și de prima colaborare cu Filarmonica „G. Enescu”. Ce înseamnă acest moment?*

— Trebuie să vă spun că am trăit de cînd am sosit aici și pînă acum unele dintre cele mai exaltante momente din viața mea. Găsesc absolut sublim modul în care orchestra cîntă, modul în care arată că mă iubește și că mă înțelege și că m-a adoptat cu căldură. Și ce înseamnă pentru mine acest moment?! Înseamnă bucuria, dar și emoția unui debut extraordinar de important. Înseamnă debutul în fața publicului românesc! Cum știți bine eu nu m-am întors. Plecînd adolescentă, studentă, am parcurs deci invers drumul, pentru că toți ceilalți cîntăreți au fost îndrăgiți aici de public. Publicul i-a cunoscut, i-a urmărit, i-a încurajat, au devenit un nume aici, și după aceea au plecat, dar au rămas în sufletul oamenilor și dragostea a rămas intactă. Ori eu vin exact pe partea cealaltă și sper să fiu la înălțimea acestui moment și să fie într-adevăr un succes.

— *Din nefericire, în prezent, Opera Română din București trece printr-o situație foarte dificilă. Și această stare de fapt se datorează nu numai plecării de-a lungul timpului a unor cîntăreți buni; e și incapacitatea de a găsi forme viabile ca spectacol de teatru total. Credeți că se poate vorbi în general de o criză a opereii ca gen?*

— Mă surprinde ceea ce afirmați. Și nu cred că aceasta este principala cauză.

Vreau să spun că există o mare tradiție a muzicii de operă în România și de mari interpreți din trecut și de astăzi, care au avut dificultăți enorme. Să îi totuși fiacără vie, care chiar dacă nu arde, pilpîie, este un lucru colosal. Muzica este în fond lucrul cel mai misterios, este expresia cea mai misterioasă și în același timp cea mai fragilă și mai înaltă a spiritului, dar trebuie să ai o mare forță interioară și credință să faci lucrul ăsta. Ori în situații și circumstanțe dificile, intră în joc mai întîi dubiul, apoi frica și nu poți merge înainte cînd afară sînt 0°C, iar în sala de spectacol 5°C. Este aproape imposibil să-ți dai sufletul și să arzi ca o flacără, în astfel de condiții, eu găsesc că este minunat ce au făcut, adică au supraviețuit într-un mod genial. Noi dacă existăm astăzi lor le datorăm totul.

— *Și în această sală s-au dat concerte la 5°C.*

— Știu asta. Și mă gîndesc cît de grav poate fi să te lași pradă valului ăsta al descurajării, pentru că vocea în fond ce este?! Sînt două corzi vocale, care nu sînt nici măcar niște mușchi, sînt doar niște membrane, ce vibrează ca sentimentul să devină voce și vocea să devină sentiment și atunci cum să faci lucrul acesta cînd tu ești cu inima la pămînt? Eu găsesc că dimpotrivă, pot fi foarte optimista pentru viitor.

— *Intr-adevăr, noi avem muzicieni excepționali.*

— Excepționali, acesta este cuvîntul. Deci vreau să vă spun că eu nu mă gîndesc o singură clipă ca să definesc ceea ce se întîmplă astăzi la Opera Română ca o criză. O consider o supraviețuire extraordinară, eroică. Și o să vedeți că vor putea avea loc curînd adevărate evenimente artistice. Important găsesc că este faptul că toată lumea vrea să facă ceva, toată lumea are speranța în reușită, și publicul va reveni.

— *În prezent, în Ateneul Român sînt săli pline, iar la Operă sînt la multe spectacole în jur de 100 de persoane în sală, din cauza nivelului artistic scăzut al reprezentațiilor.*

— Dar știți, acesta e un lucru care se propagă ca focul. Este important un singur eveniment artistic și lumea va ști, se va apropia, lumea va fi deja acolo. Eu observ și aici. Poate la suprafață apare o rețineră. O teamă că sîntem, că nu sîntem. Aici sînt neștermate și aceasta nu este o criză. Au fost momente foarte grele, care se resimt încă și asta-i tot.

— *Disculo de „cortina de fier”, de toate obstacolele, de predică, au reușit să treacă cîțiva mari muzicieni români ca Dan Iordăchescu, maestrul Cristian Mandeal, maestrul Horia Andreescu, Maria Stănișaru, Eugenia Moldoveanu, și ce să mai vorbim de Coru, Madrigal.*

— Da, bineînțeles. Și vreau să spun că toți ceilalți care nu au avut gansa să poată să fie în contact cu lumea artistică mondială, s-au perfecționat, au studiat și sînt muzicieni pe care eu îi descopăr astăzi ca extraordinari. Mă gîndesc la „**Requiemul**” de **Mozart** pe care l-a dirijat **Cristian Mandeal** în ianuarie trecut cînd poate că încă se mai trăgea aici. Am ascultat înregistrarea și am găsit-o sublimă. Niște voci pe care nu le mai auzisem. Sînt tineri și minunați. Nu, eu nu mă gîndesc la nici o criză. Găsesc că este, dimpotrivă, un ferment și o pulsație și viață în ei, ceea ce va duce la un reviriment rapid al vieții muzicale și artistice.

— *Și aș dori să mai punctați un lucru. A propoz de repertoriu, am văzut în re-*

peratoriul dumneavoastră multe opere mai rar cîntate, ca de exemplu cele două opere baroce de secol XIII: „Fetonte” de Jommelli și „Orfeo” de L. Rossi, plus paginile din Mozart mai puțin cunoscute la noi ca: „Lucio Silla”, „Clemenza di Tito”, „Idomeneo”. Sau opere ca „Anna Bolena” și „Maria de Rohan” de Donizetti, precum și „Beatrice di Tenda” de Bellini, care sînt foarte greu de interpretat. Este o tendință de a aduce în față aceste opere tocmai pentru a stimula și mai mult interesul publicului pentru acest gen de spectacol?

— Dificultatea partiturilor este principalul motiv pentru care aceste opere sînt rar cîntate și normal, dacă se găsesc acele voci capabile să facă față acestor dificultăți, se repun în circulație niște valori mai puțin cunoscute. „**Beatrice di Tenda**”, este o dragoste specială a mea dacă ne întoarcem în timp. „**Beatrice**” este prima operă de belcanto pe care eu am cîntat-o la Veneția, acolo unde ea a fost creată și eram niște pionieri pentru că după **Callas** s-a închis ciclul. Aceste opere de belcanto ea le-a repropus, iar lumea le-a redescoperit prin ea.

— *Eu personal la Scala am făcut șapte premiere de opere „rarissime”. Este un fel de întrecere în crearea acestor roluri. Bineînțeles că am cîntat și marile repertorii clasice la Scala. Iar, spre exemplu, la Metropolitan, am cîntat numai repertoriul bine cunoscut.*

— *În încheiere, să ne întoarcem la Orchestra Filarmonică G. Enescu. Vă gîndiți la alte colaborări, la sprijinirea acestei orchestre?*

— Da, alături de bunul meu prieten **Cristian Mandeal**, de directorul artistice **Nicolae Licareț**, căutăm căi pentru viitoare colaborări, și mai mult, cu ajutorul unor prieteni din străinătate, sperăm să găsim căile unei sponsorizări internaționale a orchestrei. Eu personal voi contribui, poate modest, la sprijinirea orchestrei și la opera de restaurare a acestui minunat edificiu, care este **Ateneul Român**.

Interviu realizat de **Ana Maria Pop**

Trei Ierarhi, condamnat?

ÎN EUROPA secolului 18, ideea de ocrotire, conservare, restaurare a patrimoniului cultural, intră cu drepturi legitime în istoria culturii, fiind însușită și transmisă generațiilor de către marii filosofi, istorici, artiști, arhitecți. În cazul țării noastre, în secolul 19, Al. G. Golescu instituie prima Comisie pentru cercetări istorico-arheologice (membri: Al. Odobescu, C. Bolliac, D. Papazoglu, Al. Pelimon și H. Trenk). În paralel, se inițiază primele proiecte naționale de restaurare, regele Carol I fiind ales președintele Comisiei de restaurare a mănăstirii Neamțului. Pe atunci părea de neconceput ca un rege să nu-și asume pe deplin gestul cultural. Ce vremuri!

Nu ni-l putem închipui pe Președintele României și președintele al Comisiei de restaurare a unui monument-reper ca Pingărații, rezidenți de Alexandru Lăpușeanu la 1560, pingărații astăzi de societatea de medicamente Plantavorel: sau a Birnovei lui Miron Barnovschi (1629) — din vecinătatea Iașilor — lăsată acum în paragină; sau a Trei Ierarhilor, durați de Vasile Lupu între 1638—1639, monument irepetabil prin unicitatea mesajului său adresat conglomeratului universal de istoricitate.

Pe fondul socio-politic actual, posedat de incertitudini și neliniști, Puterea are cu siguranță preocupări mult mai importante decât salvarea patrimoniului material, cultural și simbolic, depozitarul memoriei noastre colective. Se știe că ea, Puterea, a acordat de curind pentru întregul fenomen cultural, un procent rușinos care înșamnă cel puțin un act de inconștiență. Din acest procent (0,23% din bugetul statului), Ministerul Culturii a alocat pentru anul în curs 3 milioane lei numai pentru cercetarea unui monument care se povestește singur, cu calmul detașat al generoasei indiferențe așa cum vom vedea mai jos.

Piatra bolnavă a Trei Ierarhilor se macerează anulând simbolurile străni ale celor 30 de frize ce îmbracă monumentul. Linile secrete (prilejuri de studiu și descoperire) ce desenează motive de certă sursă caucaziană sau (și) orientală, sau ornamente care își au originea în creația artistică autohtonă, sînt practic eliminate de depersonalizanții muschi lioicioși. Acțiunea complexă a agenților poluanți înegrește zidurile. Negreata nepăsării nemăsurate, a ignoranței și iresponsabilității suprimă fastul arhitecturii întemeietorului Academiei Vasiliei. Splendoarea împinsă pînă la exacerbare prin poleirea integrală a fațadelor cu foită de aur este protejată numai de blindetea aburului învăluitor care îi tulbură pe toți aceia care (mai) simt Dumnezeirea locului. Adinea tăcere a spațiului sacral, bîntuit de întunecat mister al unei lumi care nu-i desparte pe cei vii de cei morți, „conservă” urmele ultimelor mișcări seismice. Zidurile igrasioase se dezintegrează iar fisurile ce scotocescă cupola naosului (semnificanța bolții cerești în care se pot citi semnele divine), încearcă să pună capăt conversației monumentului cu timpul. Subsolul trapezei (sala gotică) unde altă dată, într-o liniște impersonală, își luau masa monahii, este inundat.

Rețeaua intimă a orașului, strada, atît

Trei Ierarhi — gravură după o acuarelă de Rey din 1845

prin mișcarea continuă cit și prin atmosfera sufocantă a aerului impregnat cu praf, anhidride carbonice și sulfuroase, accentuează cu fiecare zi degradarea pietrei, deci, implicit, a monumentului care a primit vîlga acestui timp de criză.

Ideea păstrării, preocuparea de a crea condițiile științifice de conservare a celor două volume arhitecturale rămase din vastul ansamblu mănăstiresc dispărut, i-a determinat pe specialiștii ieșeni să solicite Primăriei, încă din primăvara anului 1990, deversarea circulației rutiere. Transformarea acestei zone — care oferă și surpriza pinzei freatice — într-una pictonală, ar fi însemnat în fapt o precauțiune sănătoasă. Atitudinea putea tempera acțiunea relativ rapidă de macerare și distrugere a pietrei. Cererea, susținută pe de o parte de argumentația că între străzile Trei Ierarhi, Ștefan cel Mare și Max Wexler există o serie de clădiri ale Iașilor de altădată, rămase, grație întâmplării, nedemolabile, iar pe de altă parte de faptul că structurile nu prea adînci ale locului ascund sigur o serie de vestigii a căror cercetare este obligatorie pentru cunoașterea vechilului centru istoric — a primit un răspuns inadmisibil: Autorizația nr. 141 din 11 iunie 1990, prin care fostul primar al Iașilor, inginerul Constantin Orhei, aviza favorabil demolarea unor construcții delimitate de cvartalul mai sus menționat, în vederea ridicării unui dom romano-catolic în imediata vecinătate a bisericii Trei Ierarhi și a Mitropoliei Vechi a Moldovei și Bucovinei, adică în zona saturată de istorie a orașului. Semnătura fostului primar, actualmente deputat FSN în Parlamentul României, a băgat spaima în sufletele ieșenilor. Intimidată, Prefectura a tăcut. Aceeși semnătură însă a pus la adăpost Episcopia Romano-Catolică a Iașilor de o eventuală acuzație de complicitate la un act ce divulgă o foarte ioasă treaptă de gândire și conduită. Fără a ține seama de normele elementare de comportare moral-profesională și de obligativitatea obținerii acordului organismelor de spe-

cialitate existente precum: Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, Departamentul pentru Urbanism și Amenajări teritoriale și Comisia Națională de Avizare a Lăcașurilor de Cult, arhitectul șef al județului, Gheorghe Cheptea, a încuviințat începerea săpăturilor pentru fundațiile viitoarei construcții. La toate nemericiile urbanistice prin care au trecut și Iașii, i-a căruia destin e parca acela de a fi în permanență deteriorat, se adaugă și aceste sondaje arheologice efectuate cu excavatorul pe un amplasament ce îndeamnă nu numai la respect, dar și la efortul de cunoaștere prin stratigrafie și prospecție geofizică, în primul rînd.

Dacă ne rezumăm la aspectul juridic al acestei nereguli care ne face să tresărim, ne putem permite o întrebare: cum de un primar a putut semna în urmă cu un an, un **Aviz de demolare într-un sit istoric**, fără a se raporta măcar la Articolul 1 (pe care îl cităm noi) al **Decretului nr. 91**, iscat de președintele Ion Iliescu la 5 februarie 1990?

„Se inițiază, pe lângă Ministerul Culturii, Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice. Comisia Națională a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice este instituție autonomă și coordonează toate activitățile de evidență, protejare, conservare, restaurare și punere în valoare a monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice din unitățile teritorial-administrative, avînd regimul proprietății de stat, obștești sau particulare.

Hotărîrile comisiei în domeniul său de activitate sînt obligatorii.”

Sîntem curioși să aflăm cum va arăta luarea de poziție și de cuvînt a dlui Orhei în momentul în care în Parlament se va pune în discuție proiectul de **Lege a Patrimoniului Cultural Național**. Probabil că se va folosi de răspînditul slogan „nu ne vindem țara”, firește în abuzivele fraznetice ale majorității parlamentare.

Ariadna Zeck

TELEVIZIUNE

Un film pentru confuzia noastră

NU ȘTIU cum, dintre multele filme americane despre ziaristi, TVR a programat, săptămîna trecută, tocmai unul cu pramății fără scrupule. Telespectatorul neprevenit, care culege informații cum poate și face generalizări din ceea ce i se ivește, și-o fi închipuit, văzînd filmul, că atît de mult lăudata presă americană nu e decît afacerea unor profitori cinici care nu fac altceva decît să răscolească în viețile oamenilor, provocînd confuzie și suferință. E drept că, în urmă cu cîteva luni, am văzut un film despre o fotoreporteră, corespondentă de război, o biografie exemplară a unei femei care a reușit în viața cu aparatul de fotografiat, însă cum la noi, deocamdată, fotoreporterul e privit drept un personaj secundar în cadrul paginii de ziar, probabil că și impactul filmului la public a fost de același fel.

Pentru publicul din România, ziarist e omul care scrie, așa încît filmul de săptămîna trecută, cu gazetari care ticluiesc istorii de amor („Și cite n-or mai fi inventînd ticlăoșiștia?”), se va fi înfiorat privitorul inocent, amintindu-și ba de acuzele prezidențiale, ba de alergiile redactorilor de la Actualități la „o anumită parte a presei”, care dau fuga să ia interviuri condamnaților la moarte, în loc să le respecte ultimele clipe („N-au nimic sfînt în viața și în moartea ei”) și care nu se dau înlăturî și angajeze hoști și femei ușoare ca să vire omul în belea („ți-am spus eu!”), filmul, deci, întrunește destule șanse de a stîrni omului neinformant neîncredere în rostul presei.

După cum bine știți, și TVR, sau, mai bine, zis Departamentul de știri are ce are cu ziarele și revistele care semnaleză dependența televiziunii de politica puterii și manevrarea vinovată a informațiilor oferite pe post. Astfel că omul cre-

dul din fața televizorului, în loc să se gîndească la cine trebuie, cu acestea o fi făcut legătura văzînd filmul cu pricina, fiindcă TVR nu programează mai niciodată un film numai așa, de dragul cinefilului. La rîndul său, telespectatorul s-a deprins cu ideea că tot ce se dă la TV are un tîlc și bate în ceva. Acel ceva, și-or fi zis fidelii micului ecran, bate în „o anumită parte a presei”. Asta după ce și-or fi zis mai întîi că nu-i nici o scofală cu presa liberă de peste ocean.

Nu-mi amintesc ca la Actualități să fi adus careva vorba despre scandalul provocat acum cîțiva ani de reporterița cîștigătoare a premiului Pulitzer cu un text care s-a dovedit o spectaculoasă fabulație. Ziarista cu pricina n-a calomniat pe nimeni, n-a adus daune, nimănui, atît doar că a relatat un fapt inexistent. Debutantei i-a fost retras premiul, după ce tot niște gazetari au dovedit cum stăteau lucrurile. Și asta pentru un reportaj ale cărui fapte ar fi putut avea loc, de vreme ce toată lumea le-a luat de bune.

Libertatea gazetarului american e ea totală — și am avut prilejul să mă conving de asta — dar în condițiile în care legile vin în sprijinul cetățenilor, ferindu-i de eventualele abuzuri ale ziaristilor. Această libertate nu-i îngăduie jurnalistului să mintă sau să calomnieze, nu mai vorbesc de eventualele aranjamente cu oamenii plătiți. Puterea presei de peste ocean vine în primul rînd din respectabilitatea ei, nicidecum din libertatea de a recurge la abuzuri. Increderea americanilor în presă și efectele acestei încrederi asupra opiniei publice au dus la schimbarea administrației Nixon după dezvăluirea afacerii „Watergate”. Așa ceva n-ar fi fost cu puțință dacă reprezentanții massmediei americane ar avea reputația de aranjeri sau de mitomani.

La noi, confuzia pe care o stîrnesc revistele de scandal nu ia naștere din pricină că ne lipsește o lege a presei, ci pentru simplul motiv că legile care să-i protejeze pe cetățeni ori lipsesc, ori sînt prost făcute. Executivul a propus o lege a presei vag formulată la capitolul definirii abuzului de presă, dar foarte precisă și drastică în partea privitoare la pedepse. O lege menită de altfel să apere puterea de ațururile presei și nu pe cetățeni în general. Dacă am avea o lege severă (și precis formulată) pentru a pedepsi calomnia pur și simplu, nu neapărat aceea apărută în presă, ori legi care să prevadă plata unor despăgubiri substanțiale persoanelor cărora li se aduc daune, indiferent dacă acestea sînt provocate de instituții de stat sau de particulari, cei care s-ar fi cuvenit să se simtă vizați de filmul de săptămîna trecută, lucrătorii de la **România Mare**, **Europa** sau de la **Democrația**, n-ar mai aduna proces după proces, fără să clipească, ba mai și lăudîndu-se cu ocaziă jalnică performanță, vezi cazul C.V. Tudor.

De altfel, atunci, nici redactorii de la Actualități n-ar mai confunda un xerox cu o mașină de fabricat valută și ar fi ceva mai grijulii cu știrile pe care le difuzează. Probabil însă că în asemenea împrejurări, deocamdată ideale, nemulțumirea față de presă pe care o nutrește actuala conducere a televiziunii și echipa de la Actualități s-ar îndrepta și ea încotro trebuie.

Pînă atunci, între un telegen și altul, muzică ușoară și sport!

Cristian Teodorescu

Ziua de luni

CITEVA dintre modificările avansate de noul program radiofonic ni se par a fi binevenite și mă voi referi expres la două dintre ele, înscrise în orarul zilei de 1 iulie. Cea dintîi: **Radioenciclopedia** pleacă din structura canalului **România-tineret** (canal radiofonic ce depinde de condiții tehnice de emisie menite, în principal, a diminua numărul ascultătorilor) și poposește (sperăm nu numai peste vară) în programul **România-cultural**. Cea de-a doua: difuzarea **Cărții frumoase** seara, la 22,30, oră cînd măcar cei maturi găsesc răgazul favorabil unei audiențe atente. Am ascultat, așadar, aceste emisiuni, exemple pentru felul în care au fost construite. Iată, așadar, că maturizarea experienței radiofonice românești ne permite să relevăm nu numai ce tratează diferitele rubrici, ci, mai ales, cum este organizată „materia”, cum este condusă demonstrația, atenția fiindu-ne atrasă nu numai de temă, ci și de procedeele de compoziție. În cadrul **Radioenciclopediei** de luni, Elena Ene și Constantin Aslam ne-au propus un mini-scenariu radiofonic (de 30 de minute) după **Numele trandafirului**, selectînd, cu deosebite argumente vizînd decăderea și mărirea comicalului. Un scenariu propulsînd, cu mijloace extrem de convingătoare nu numai pentru tineri, o dezbateri cu implicații filosofice, etice, estetice care va putea, în edițiile viitoare, să fie reluată cu mijloace specifice dezbaterii de idei, căci pregătirea a fost făcută și drumul spre înțelegerea terției, deschis. Abia se încheia **Radioenciclopedia** și dorința de a reciti romanul s-a ivit cu putere, o recitare selectivă, desigur, ce viza în primul rînd acea splendidă reconstituire a „cărții fatale”, prin care Eco, spre sfîrșitul **Numelui** ne oferă șansa iluzorie de a citi paginile pentru totdeauna (?) pierdute ale **Poeticii** lui Aristotel: „În prima carte am tratat despre tragedie, și cum ea, cerînd pietate și teamă, produce purificarea unor asemenea sentimente. Așa cum am făgăduit, vom trata acum despre comedie (și de asemenea despre satiră și despre mimă) și cum, producînd plăcerea ridicolului, ea duce la purificarea unor asemenea pasiuni. Despre cit de demnă de considerație este asemenea pasiune am și spus în cartea despre suflet, intuitiv — auză, el dintre toate animalele — omul are puțința de a rîde. Vom defini deci de ce tip de acțiune este mimesisul comediei, examinînd astfel modulele în care comedia dă naștere risului, și aceste module sînt faptele și vorbirea. Vom arăta cum... În 1534, **Viata extrem de înfricoșătoare a marelui Gargantua, tatăl lui Pantagruel** se va deschide, în filiație direct aristotelică, prin cea dedicată adresată **Ciitorilor**: „Prietenii cititori, citîndu-mi opul De pînărtiri vă dezbărați, și patemi / În cartea mea nu scîndela e scopul / Nici stricăciuni, nici răul demn de-anatemi / Ce-i drept, desăvîrșirea-n ce dezbaterem, / Nu-i multă; dar a risului, e sigur / Subiect, alt, n-are anima-mi, v-asigur, / Văzînd grijii cite prind să vă-ncoltească; / Scriu despre ris nu despre plîns, desigur, / Căci risu-i însușire omenească”. Cu nici un sfert de secol în urmă, la celălalt capăt al continentului, Neagoe Basarab încheia redactarea **Învățăturilor** sale, scriere aflată în atenția ediției de luni a **Cărții frumoase**. Nu ascultasem, cu o săptămîna în urmă, prima parte a cercetării radiofonice dar, grație înțelepciunii redactorului (Arșaluis Ceamurian) care a introdus cîteva scurte, dar relevante, reluări, ne-am putut forma o imagine de ansamblu. Ca totdeauna, **Cartea frumoasă** propune un punct de vedere încitant asupra textului analizat și radiografierea diferitelor straturi și semnificații ale **Învățăturilor**, a fost pe deplin slujită de esul lui Pavel Chihaița ce a cuprins și referiri la fresca fostei mînăstiri Căluș. Surpriza emisiunii, o surpriză de natură intelectuală, evident, a constituit-o integrarea **Învățăturilor** într-un sistem de fine relații intertextuale, de la cuvîntul domnitorului medieval, ajungîndu-se, motivat, la metafore obsedante ale universului poetic eminescian și argehian. Fidel **Cărții frumoase**, actorul Ion Caramitru a reușit, ca totdeauna, să dea cuvîntelor lumină. Salutăm calitatea acestor emisiuni care prin actualul lor loc în programul săptămîni vor putea fi, sperăm, ascultate de mai multă lume.

Antoaneta Tănăsescu

Anchetă. Starea cărții

1. Cite manuscrite existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri).
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial este mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITORI : GRETE TARTLER
STELIAN TABĂRAȘ

1-8. LITERATURA anului 1991 pare a fi carterizată prin „visele de sertar”. Cum arată niște proaspeți editori plini de bune intenții? După luni de a-lergătură pe la notariate, tribune, camere de comerț, registre de comerț, bancă etc. se odihnesc bătând pe la ușile tipografiilor, comisiei de repartitie a hirtiei, depozitelor (fabricilor) de hirtie, culegătorilor de texte (no stele), întreprinderilor de transport, difuzorilor (cu „micile” lor pretenții)... Era pe vremuri o caricatură celebră, o piramidă întoarsă cu un tânăr care ținea pe umerii lui toate categoriile sociale — așa ar putea fi desenat în ziua de azi editorul, ducându-și în spate grămețile de hirtioage administrative și, dacă mai are loc, cărțile editate. Altminteri, ca la noi în Orient: ferească Dumnezeu să intri într-un birou înșesat cu funcționari, să te recomande cineva „editor particular”, să n-ai servietă-diplomat (bună de iluzii), să nu observi lucrurile ochilor și zicerile aferente („s-a scumpit toate...”), să mai ai apoi de lucru și în încărcătorii (precum în adecdotă cu Spitalul 9: „doi încarcă, doi descarcă...”) Unde ești tu, Maiakovski, cu celebrul fâu vers futurist: „peste tot hamalu-mi zimbeste: / Pe gratis îți duc geamantanul!”. Și încă așteptăm cu mare bucurie sfârșitul anului, când vorba verșurilor populare „vine al de la Adas / ca să ia ce-a mai rămas” (cum folclorul are variante, propunem: „vine ala de la fisc / să-ți ia ultimul fisc”). Dacă astă sărăcie te inspiră, cîntă, barde!

Lăsînd însă gluma la o parte, să punem o întrebare retorică: merită? Merită numai dacă ești scriitor care vrea să cîștige o experiență de viață în plus, dacă ai umor și dacă ai o pasiune editorială. În cazul editu-

rii noastre, pasiunea se confundă cu o necesitate culturală de neevitat. Marile valori spirituale ale Orientului, ceea ce există pozitiv în meditație, contemplație, imuabilitate, trebuie să fie cunoscute de omul activ, modern, potrivit nemiscării, europeanului adică, tocmai pentru că opoziția celor două naturi este evident exterioară, și, într-un nucleu al spiritualității, se transformă în convergență, complementaritate, armonie a principiilor de bază. Trebuie să existe o editură în care operele poetice și filosofice ale Orientului să apară în condiții de profesionalism, rigoare științifică (să fie, de pildă, un etalon al transcrierilor, întrucît scrieri orientale au mai apărut și vor mai apărea la alte edituri, dar fiecare după cum îl taie capul pe traducător, cu transcrieri învechite sau inventate, fără a mai vorbi de traduceri prin intermediar, care sînt curată crimă).

În ce ne privește, avem multe „vise de sertar”, însă din pricina cenzurii economice ne mulțumim, pentru început, cu acele cărți care au intrunit un număr suficient de comenzi pentru a fi rentabile. Au apărut, astfel, primele două numere din cărțile trimestrială **Ali-Baba** — pentru copiii isteți, care familiarizează copiii cu jocurile de cuvinte, fabulele, maximele orientale, animalele fantastice și teritoriile imaginare orientale etc. Gata să apară sint **Colierul porumbitei** de Ibn Hazm al-Andalusi (sec. X) și tratatul filosofic al lui Ibn Tufayl, **Hayy ibn Yaqzan**. Realist vorbind, s-ar putea ca abia în 1992 să apară monografia **Moise** de G.G. Florescu și citeva lucrări de filosofie chineză pe care le aveam în plan pentru acest an. Unele traduceri apărute în revista **Orient** pot da cititorilor imaginea „sertarelor” noastre. Practic vorbind, sistem o editură „de specialitate” (care va publica totuși și alte cărți, de pildă avem acum sub tipar o restituire: un roman de Mite Kremnitz și Carmen Sylva, **Astra**, într-o nouă traducere, cu tabele bio-bibliografice, note și comentarii). Contăm pe un public „al nostru”, restrîns, dar fidel.

Calendar

● 12 IULIE. S-au născut: Constantin Noica (1909), Radu Enescu (1925), Alexandru Ivasiuc (1933), Radu F. Alexandru (1943). Au murit: Ienăchiță Văcărescu (1797), Richard Hillard (1977).

● 13 IULIE. S-au născut: Const. Z. Buzdugan (1870), George Acșinteanu (1905), Josef Puvac (1913).

● 14 IULIE. S-au născut: Bucur Stănescu (1916), Mihail Cosma (1929), Szász János (1927), George Anania (1941). A murit Tudor Arghezi (1967).

● 15 IULIE. S-au născut: D. Th. Neculuță (1859), Aurel Iordache (1919), Ileana Hoge-Veliscu (1936). A murit Octavian Neamțu (1976).

● 16 IULIE. S-au născut: D. Anghel (1872), Ion Ionescu-Quintus (1875), Ilie Cristea (1892), Alexandru Calais (1928), Mariana Ceaușu (1928), Gheorghe Buzoianu (1932), Victor Crăciun (1934), Ion Velican (1938), Horia Vasilescu (1940). A murit E. Lovinescu (1943).

● 17 IULIE. S-au născut: A. T. Laurian (1810), Tabéry Géza (1890), George Almosnino (1936), Daniel Dimitriu (1945), George Sănpetrecan (1945). A murit Pantazi Ghica (1882).

● 18 IULIE. S-au născut: S. Damian (1930), Balogh József

(1931), Micaela Ghițescu (1931), Nicolae Neagu (1931), Mircea Constantinescu (1945).

● 19 IULIE. S-au născut: Teodor Murășanu (1891), N. Carandino (1905), Tamara Gane (1909), Constantin Toiu (1923), Traian-Liviu Birănescu (1924), Tania Lovinescu (1924), Norman Manca (1936), Maria Luiza Cristescu (1943). A murit Mihai Tunaru (1989).

● 20 IULIE. S-au născut: Paul Bujor (1862), Ștefan Popescu (1912), Iuliu Rațiu (1930), Corneliu Leu (1932), Adrian Păunescu (1943).

Masă rotundă

● În ziua de 4 iulie la sediul Fundației Culturale Române a avut loc o masă rotundă cu tema **Naționalism, Antisemitism, Creștinism, Iudaism** avîndu-l ca invitat pe Jean Ancel, cercetător științific la institutul Yad Vashem din Ierusalim și reputat istoric, în prezența unor scriitori și istorici români: Nicolae Manolescu, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Z. Ornea, Cezar Baltag, Eugen Simion, Daniela Crăsnaru, Carmen Firan, Gheorghe Buzatu, Cristian Popișcanu, Vasile Pușcaș, Ștefan Andriescu, Silviu Angelescu.

Dublă sărbătoare la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra”: 7 iulie a însemnat nu numai premiera cu **Deșteptarea primăverii** de Fr. Wedekind, dar și aniversarea celor 68 de ani împliniți de creatorul spectacolului, regizorul Liviu Ciulei. Urările de „La mulți ani” ale lui Andrei Pleșu, ministrul culturii, ale oamenilor de teatru, ale publicului, acordarea titlului de Membru de onoare al UNITER de către Ion Caramitru, președintele acestei uniuni de creație, au contribuit la atmosfera de emoție, caldă afecțiune și prețuire pentru arta acestui mare maestru al teatrului românesc (Fotografie de MIHAI CUCU)

În librării

● **Dimitrie Bolintineanu** — **LEGENDE ISTORICE**. Volum în colecția „Arcade”. Postfață și bibliografie de Gabriela Omăt. (Editura Minerva, București, 206 p., 49 lei).

● **Mihail Sadoveanu** — **CINTECUL AMINTIRII**. Povestiri. Antologie și tabel cronologic de Tudor Păcuraru; prefață de Constantin Cubleșan. (Editura Minerva, București, XXXII + 270 p., 30 lei).

● **Dimitrie Stelaru** — **CASA VEVERIȚELOR**. Proze. (Editura Ion Creangă, București, 24 p., 30 lei).

● **Stefan Bănulescu** — **IARNA BARBATILOR**. Nuvele. Prefață și notă bibliografică de Gabriel Dimisianu. (Editura Minerva, București, 292 p., 49 lei).

● **Florența Albu** — **COPILĂRINDA**. Versuri pentru cei mici. (Editura Ion Creangă, București, 48 p., 40 lei).

● **Paul Goma** — **SOLDAȚII CÎNELUI**. Volum în colecția „Totalitarism și literatura Estului”. (Editura Humanitas, București, 224 p., 65 lei).

● **Henri Wald** — **TENSIUNEA GINDIRII**. Eseuri. (Editura Cartea Românească, București, 214 p., 50 lei).

● **Al. Zub** — **ISTORIE ȘI FILOSOFIE**. Eseuri. (Editura Academiei Române, București, 204 p., 125 lei).

● **Vasile Velisanu** — **DESCHIDERI FILOSOFICE ÎN CULTURA TRADIȚIONALĂ**. Eseuri. (Editura Eminescu, București, 288 p., 85 lei).

● **Anais Neresesian** — **TERASE DE APĂ**. Versuri. (Editura Eminescu, București, 100 p., 35 lei).

● **Ioana Pârvolescu** — **IE NEVIND ÎNTR-UN OCHI**. Versuri. (Editura Eminescu, București, 96 p., 35 lei).

● **Cristina Tașoi** — **FASCINAȚIA CLYPEI**. Versuri. (Editura Eminescu, București, 84 p., 35 lei).

● **Mihail Diaconescu** — **ADEVĂRUL RETORICULUI LUCACI**. Roman, ediția a II-a. (Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 496 p., 3 rub.50 cop).

● **Paul Grigore** — **ANLUMINURA**. Micropoem. (Editura Litera, București, 56 p., 45 lei).

● **Clementina Voinescu** — **EROLINA E IRINA**. Versuri pentru cei mici. (Editura Ion Creangă, București, 36 p., 28 lei).

● **Ponson du Terrail** — **REGELE ȚIGANILOR**. Roman; traducere de Gabriela Agent. (Editura Cogito, Oradea, 152 p., 52 lei).

● **Camilo Castelo Branco** — **UNDE ESTE FERICIREA?** Roman. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Micaela Ghițescu. (Editura Minerva, București, XXXIX + 276 p., 39 lei).

● **Camilo Castelo Branco** — **UN OM DE ONOARE**. Roman. Traducere și note de Micaela Ghițescu. (Editura Minerva, București, 222 p., 31 lei).

● **Kostas Assimakopoulos** — **COPACUL CARE DANSEAZĂ. CLOPOTELE DE SEARĂ**. Traduceri de Elena Lazăr în colecția romanului de dragoste „Eros”. (Editura Eminescu, București, 352 p., 69 lei).

Întîlnire cu Camilo José Cela

● La cel de-al IX-lea Salon Internațional de Carte de la Madrid, la care a participat și tinăra editură bucuresteană **Libra**, reprezentanții acesteia s-au întîlnit cu scriitorul Camilo José Cela, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în anul 1989. Întîlnirea a fost prilejuită de apariția în țara noastră a romanului **FAMILIA LUI PAS-CUAL DUARTE**, în traducerea semnată de Ana Vădeanu și s-a constituit într-un schimb de impresii care va sta la baza unei fructuoase colaborări între scriitorul spaniol și Editura **Libra**. Tot cu prilejul acestei manifes-

tări, domnul Ion Tomescu, directorul editurii, s-a întîlnit și cu scriitorul Andreas Sorel, secretarul general al Asociației Scriitorilor din Spania, consemnîndu-se o benefică colaborare.

Colocviu

● În perioada 9-17 iulie se desfășoară la Sinaia și București primul colocviu al scriitorilor româno-israelieni organizat de Uniunea Scriitorilor și de Fundația Culturală Română. La sediul Uniunii în zilele de 12, 13 și 14 iulie vor fi susținute comunicări de către scriitorii israelieni.

TOPUL VÎNZĂRII DE CARTE...

(Librăria Eminescu, șef unitate: Elena Dumitrescu, 1-30.VI.1991)

Autorul, titlul, editura și prețul cărții.	Nr. de exemplare vîndute	Locul în top
Maxim Pop — Ghid de conversație român-englez , Ed. Sîrnu, 119 lei	4 500	1
Mircea Eliade — Nouăsprezece trandafiri , Ed. Românu, 80 lei	3 000	2
James Clavel — Tai-Pan , Ed. Meridiane, 179 lei	3 000	3
Alexandre Dumas — Regina Margot , Ed. Mondero, 120 lei	2 200	4
Régine Andry — O femeie singură , Ed. Eminescu, 65 lei	1 200	5
Nae Ionescu — Metafizica , Ed. Humanitas, 90 lei	1 000	6
Frații Grimm — Povești , Ed. Venus, 199 lei	1 000	7
Agatha Christie — Zece negri mititei , Ed. Signata, 42 lei	950	8
Camilo José Cela — Familia lui Pascual Duarte , Ed. Libra, 80 lei	800	9
Karl May — Insula giuvaierelor , Ed. Venus, 122 lei	600	10

...ROMÂNEASCĂ

(Librăria Sadoveanu, șef unitate: Georgeta Munteanu, 1-30.VI.1991)

Autorul, titlul, editura și prețul cărții	Nr. de exemplare vîndute	Locul în top
Mircea Eliade — Nouăsprezece trandafiri (proză), Ed. Românu, 80 lei	5 000	1
Mircea Dinescu — Proprietarul de poduri (versuri), Ed. Seara, 62 lei	1 200	2
Constantin Niculică — O frunză-n poartă (proză), Ed. Universitaria, 60 lei	800	3
C. W. Schenk — Testament (versuri), Ed. Labirint, 30 lei	280	4
George Astalos — Poeme retorice (versuri), Ed. Militară, 40 lei	140	5
Ion Iancu — Detectiv particular (Ed. Signata, 46 lei)	140	6
Emil Mladin — Ano Domini 1989 (proză), Ed. Glykon, 62 lei	110	7
Alexandru Ciccălteu — Gheață la mal (proză), Ed. Eminescu, 52 lei	95	8
Dan Claudiu Tănăsescu — Iarna e zută-n genunchi (proză), Ed. Poru, 49 lei	60	9
Lică Rugină — Vasile cel neluat în seamă (proză), Ed. Porto-Franco, 16.50 lei	40	10

Legea lui Coriolis

«TOTUL are o explicație, o rațiune de a fi sau de a dispărea. Singurele legi care ne guvernază sînt cele ale fizicii și ale mecanicii. Ele conțin însăși alcătuirea lumii. Nimic mai plăcut decît să te simți propriu între evidențele și certitudinile materiei.»

«Isi spunca asta in sinea lui și mergea. Era o după-amiază blîndă. Tocmai se bărbierise.»

«Forța lucrurilor este superioară celei a oamenilor.»

«Isi aprinse o țigară, se lăsă încîntat de incandescența fierbinte a sulfului și își continuă plimbarea, gîndindu-se la teorema lui Coriolis și la vortex: «Umpleți o cadă, goliți-o și observați sensul de rotație a apei cînd se scurge în sifon. În emisfera nordică, ea se răsucește de la dreapta la stînga. În emisfera sudică, de la stînga la dreapta.»

«Se așeză pe o bancă și se gîndi la propria lui viață. O așeză în perspectiva inversării sensului de rotație a apei menajere și se întrebă dacă tot ceea ce mergea anapoda în existența lui în această emisferă, a Nordului, s-ar întoarce pe drumul cel bun dacă ar trece dincolo de linia ecuatorului. Teorema emisă de Coriolis era, mai presus de orice altceva, o teoremă a speranței. Ceea ce mergea prost undeva se aranja prin forța împrejurărilor în altă parte.»

«În fond, oare e important să știi dacă vei părăsi lumea scurgîndu-te de la dreapta spre stînga sau de la stînga spre dreapta? Nu știu. Dar nu trebuie să mă sperii dinaintea de vidul și de mărimea canalului de scurgere. Teorema este o abordare a neantului care nu ține cont de destinul ființei, ci de ordinea pămîntului care o va acoperi. Este o

NUVELA pare să fie un gen puțin cultivat în Franța, unde romanul domină piața cărții. Una din excepțiile notabile este Jean-Paul Dubois. Reporter la *Nouvel Observateur*, prozator și eseist, în luna martie a acestui an a publicat la editura Robert Laffont un volum de nuvele. Titlul, *Vous avez de mes nouvelles* (butadă ce face inutilă mențiunea genului pe copertă și care în românește are sensul din titlul textului), măsoară cu nonșalanță tonalitatea gravă a cărții. Lumea acestei culegeri de povestiri este dominată de prezența bărbatului solitar care se plimbă prin lume fără țintă ducînd cu el amintirea unei femei pe care a pierdut-o și resemnîndu-se sau nu la singurătatea care îl așteaptă. În jurul lui, cîinii mor, parcă molipsiți de tristețea incurabilă a lumii, cite un desperado se lasă arestat la frontiera mexicană, cupluri se destramă în tăcere, călători singuratici se pierd anonimi în lume. Cu un savant simț al dozajului, Dubois face suportabil acest univers al derizoriului și al descompunerii cu cîte o tușă salvatoare de umor, sarcasm sau poezie nostalgică. Cele trei nuvele care urmează — printre cele mai scurte din culegere — constituie un exercițiu al stilului Jean-Paul Dubois.

observație, nu un punct de vedere. Oare plecarea este mai puțin dureroasă la sud decît la nord?»

Mîntea lui era pradă unei mari confuzii. Simțea că boala se propagă în el ca un zvon, insidios. Nu-l uitase niciodată pe Coriolis din cauza lui Coriolis de Beethoven. Nu era nici o legătură între unul și celălalt. Dar ce legătură există între un bărbat și o femeie, o frunză și un arbore, un tată și fiul lui?

O durere familiară deja îi brăzdă spatele. Nu-i acordă o atenție specială. Lumina apusului se reflecta în vitrinele magazinelor. Bulevardul îl ducea drept spre ocean. În clipa aceea, i-ar fi plăcut să se spele pe mîni. Și pe urmă să se ducă odată cu apa, răsucindu-se în el însuși, în acord cu legile Terrei. Se simțea pregătit.

Lacrimile peștilor

DUPĂ ce-am divorțat, Judith, soția mea, s-a recăsătorit cu un director de garaj pe care a ținut mortșis să-mi prezinte, Francis este detestabil. Are o mașină imensă, un ceas imens de oțel, o brățară groasă de aur, doi copii grași dintr-o căsătorie precedentă cu o femeie grasă, buze groase, obraji umflați și treizeci și doi,

Să auzim de bine!

poate chiar treizeci și patru de dinți mari. Are o gură mai impresionantă decît o capcană pentru lupi. Francis este un individ josnic, iar Judith trăiește cu el. Și, ceea ce e și mai rău, pare fericită. Copiii mei mîncîncă la masa acestui mocofan și mă îmbolnăvesc numai la gîndul că sint nevoiți să asculte în fiecare zi mestecatul acelor maxilare de fier. Dar ce e mai rău abia urmează. Francis miroase a benzină. Miroase, într-adevăr a benzină. Din pricina meseriei lui, fără îndoială. În orice caz, e insuportabil. Cînd dai mina cu el, ai impresia că apuci furtunul unei pompe de benzină super.

De cînd îl cunosc pe acest om, sar din somn noaptea, acoperit de transpirație. În coșmarurile mele, îl văd pe Francis zimbîndu-mi cu toți caninii lui și pe Judith mușcîndu-mă de picior pînă la sînge, îmi văd copiii plîngînd la ușa unui orfelinat, îi văd pe toți învîrtîndu-se în jurul meu ca niște planete ostile.

Mi se întîmplă uneori să mă gîndesc că Judith ar putea rămîne însărcinată cu Francis. Cred că n-aș putea suporta asta. Nu pot accepta ideea că fosta mea nevastă ar putea purta în ea sămînta unui asemenea monstru. Îmi aduc aminte de ziua în care mi-a spus că așteaptă un copil, primul nostru copil. M-a sărutat îndelung înainte de a intra la baie să se spele pe cap. Prin ușa întredeschisă, i-am admirat formele pieptului aplecat peste cadă. Îmi amintesc că pe vremea aceea o găscam plină de viață. În seara aceea, pentru mine nu mai exista nici o altă femeie pe lume.

Se pare că Francis suferă din pricina răcelii mele. Ar vrea să fim prieteni. Nu voi fi niciodată prieten cu un tip care miroase a benzină super. Ieri, Judith a crezut nimerit să-mi mărturisească ce drăgut și chiar tandru este Francis în intimitate. Se gîndea mai ales la copii și voia să mă liniștesc.

Îndreptîndu-mă spre casă, eram atît de deprimat încît am mers cîteva clipe de-a lungul rîului. Apa era neagră și învolburată. Apă dulce, în care se amestecau, sint sigur, lacrimile peștilor.

În seara asta mi-a telefonat Francis. Mi-a propus să facem împreună proba noii lui mașini.

Doi ochi roșii

DE luni de zile mergeam fără vreo destinație precisă, înaintînd iradiat de soare, secătuit de căldură. Tot străbătînd acele drumuri în lung și în lat, învățasem să recunosc: diferitele granulații ale asfaltului și să-l măsoar rezistența la caniculă. Mă familiarizasem cu mirosul întepător pe care îl degaja înmuindu-se și care îmi amintea uneori de acela al tulpinii topite de lemn-dulce.

Mi se întîmpla să mă odihnesc la marginea unor drumuri puțin frecventate. Dacă observi pămîntul cu atenție — și după ce capeți o oarecare obișnuință — vei zări întoldeauna cite un bondar, o lăcustă, o cîrtiță, sau un fluture agonizînd în spasme printre firele de iarbă.

În ziua aceea, pornisem încă din zori și după-amiaza era pe sfîrșite. Mă găseam pe un drumetag neted, mărginit de o landă cafenie, deșertică. Cerul căpăta culori prăfoase și cîteva smocuri de nori urcau la orizont. Aerul era încă apăsător și fierbinte, pămîntul încă nu începuse să se răcească.

Am auzit camioneta de departe. Zgomotul răgușit al motorului a ajuns pînă la mine înainte de-a o zări. Cînd era pe punctul de a mă depăși, m-am întors s-o privesc. Am stat în cumpănă dacă să fac semn șoferului să mă ia. Frumusețea apusului m-a convins să nu mă desolidarizez de peisaj. Făceam parte integrantă din el, eram unul din elementele care îl compuneau, o ființă care înainta în mijlocul acelei întinderi. Cînd vehiculul a ajuns în dreptul meu, a făcut pămîntul să tresară, și deplasarea de aer pe care a provocat-o mi-a dat iluzia efemeră de răcoare. O clipă mai tîrziu, n-am mai zărit decît cei doi ochi roșii ai farurilor din spate, care săltau peste neregularitățile drumului. Deja la o distanță bună de mine, căzînd parcă într-o tranșă subită, luminițe de poziție începuseră să valseze dintr-o margine în cealaltă a drumului. Camioneta păru să se ridice de la pămînt, se răsturnă pe o parte, după care cașotă și se dădu de trei sau patru ori peste cap.

Crepusculul tresări de vacarmul metalului zdrobotit, apoi liniștea serii se așternu peste grămada de fierărie ca o draperie grea de catifea. Mi-au trebuit cîteva minute ca să ajung la locul accidentului. Șoferul fusese proiectat de pe locul lui și fără îndoială fusese zdrobotit de vehicul. Zăcea în iarbă, inconștient, cu picioarele și brațele scuturate de rare și slabe contracții nervoase. M-am așezat lingă el pe cărare. Era tot ce puteam face. Să rămîn acolo și să mă uit cum moare printre surorile lui lăcustele și cîrtițele. I-am ținut mina într-a mea pînă cînd membrele au încetat să-i mai tresară și respirația i s-a oprit. În jurul nostru, în aer, insectele dansau, iar înserarea se umplea de cîntecul greierilor. Cînd totul s-a terminat, am acoperit trupul cu un sac vechi pentru îngrășămintă pe care l-am găsit pe podeaua camionetei. Farurile din spate erau și acum aprinse. Am pornit mai departe în noapte, lăsînd cei doi ochi roșii să-l vegheze pe mort.

Prezentare și traducere de
Angela Jianu

CRONICA FRANCEZĂ

„Impietatea” lui Andrei Șerban

DACĂ exceptăm un detaliu, a-nume faptul că Andrei Șerban a optat pentru traducerea în franceză a cîtorva expresii din versiunea românească a *Noptii regilor*, n-ar exista nici un pretext francezesc pentru această cronică. Nimic francezesc poate, în afara privirii unui străin care a avut contact cu montările pariziene și avigoneze și care încearcă să exprime un punct de vedere.

Două piese văd lumina scenei în două montări care nu sint atît de diferite cit ar părea la prima vedere: *Noaptea regilor* de Andrei Șerban și *Visul unei nopți de vară* de Liviu Ciulei.

Cu ajutorul lui Shakespeare, oamenii de teatru au reușit să vădească și să dovedească totul precum și contrariul său, iar puriștii n-ar avea nici o șansă încapătîndu-se să raporteze fiecare creație la o cîrticică a ortodoxiei elisabethane, Shakespeare nu e Wagner! Ne amintim aici de scena III din actul II al *Noptii regilor* (ce ni-l evocă pe Sachs din *Maestrul cîntăreți*): Maria: „Omul ăsta e uneori un fel de puritan”. Sir Andrew: „Oh! Dacă-s fi convins de asta l-aș bate ca p-un ciine”.

Că unii au fost surprinși de montarea lui Andrei Șerban nu ne miră. Ce și-a permis nelegiuitul? Și-a permis să aducă în *Noaptea regilor* o mașină de poliție (act III, sc. IV), a

inscenat aterizarea unui elicopter „Duce” (act V, sc. I) cu Ducele și suita sa, a băgat cuvîntul „golan” (în gura lui Malvolio, act V, sc. I) și fără îndoială și alte artificii pe care un francez nu reușește să le observe... Detalii deci, față de grosul piesei care, de altfel, acum cinci ani, a fost montată și ca o genială comedie muzicală.

Opțiunile unui regizor pot fi de-nunțate, b'neînțeles, dar asta nu-i îngăduie criticului să plutească în dulcegărie, în gargarisală și chîtîbușărie, uitînd esențialul: geniul artistului.

Astfel, marea cu dinți de fierăstrău, cu marinari pe fundal și proiectoarele care mătură platoul creează momente intense și de neuitat. Sau proiectul, care-l amintește pe mimul Marceau, sau „multiplicarea” femeilor cu voal care-i permit Olivici să scape îndrăzneților Violei (act I, sc. V), sau scena delirantă, jumate sado-maso, jumate operetă a debarcării lui Malvolio (act II, sc. III)... care sint adevărate perle de teatru shakespearian.

Banda sonoră e și ea de o rară bogăție. Sir Tobie Belch și Andrew Aguecheek (act I, sc. III) pe un hip-hop viu cu accente de Jackson, apoi „Non, je ne sui jamais seul avec ma softude” al lui Reggiani (act I, sc. IV) și chiar pomenita scenă a elicopterului pe un fond din Paolo Conte. Reproșul care i s-a adus lui Andrei

Șerban este că a intervenit prea vizibil. Dar l-a mustrat cineva pe Patrice Chéreau pentru Hamletul său montat ca balet-pantomimă pe muzică rock? Nu sint de reproșat nici jocurile cu televizorul (cînd sir Tobie aruncă: „Eu, unul, sint sigur că amărata e dușmanul vieții”), care contribuie, împreună cu celelalte jocuri ale lui Andrei Șerban, la menținerea unui excelent ritm al spectacolului, un ritm demn de Broadway.

E evident că Andrei Șerban își asumă mai multe riscuri decît Liviu Ciulei, dovedind mai mult posibilele adaptări, astăzi, ale lui Shakespeare, chiar dacă i se pot reproșa unele parti-pris-uri.

Cît despre decor, rezultatele în *Noaptea regilor* sint superbe. Arborii în formă de machetă de tren electric (act I, sc. V), cactusul din desert, marea, bistroul „Cinzano”, scenele de ansamblu mai ales sint veritabile minuni. Desigur, *Visul unei nopți de vară* al lui Ciulei este și el, pe acest plan, perfect. Dar estetica sa nu e cumva depășită, oarecum datată? Unele aspecte ale montării trezesc scepticism. El mesterește un Vis... într-un univers de un roșu viu amintînd de restaurantele „Le Poivrier” din Paris sau perdelele de plastic de la camerele frigorifice ale măcelărilor. De acord, există „măcelări” în ambele piese. Nu cea a uciderilor satanice din *Macbeth* — montarea lui Mathias Langhoff la Chaillot era de zece ori mai provocatoare decît cea a lui Șerban —, nici cea a omorurilor patiserice din Titus... Nu, *Visul...* și *Noaptea...* sint măcelăriile dorinței. „Cu cît îl urăsc mai mult, cu atît se ține de mine”, zice Hermia. „Cu cît

îl iubesc mai mult, cu atît crește ura lui”, replică Helena.

Liviu Ciulei e la o mie de leghe de povestea feerică și de mizanscena Walt Disney, de altfel foarte criticată, a *Visului unei nopți de vară* a lui Jérôme Savary (Avignon, 1990). Bălețul său sub pinze de voal este oare mai coavîngător? Ce să spui despre actorii lui Ciulei care bubuie podelele și declamă (această critică se potrivește și multor actori ai *Hamlet*-ului de la Bulandra), Hermia și Helena (și chiar Bottom și Puck) par roluri principale insuficient lucrate. Li s-ar putea prefera Hermia, Lisandru sau Tisbea din montarea lui Al. Dărie de la Teatrul de Comedie.

Dar scopul nostru nu a fost să criticăm spectacolul, în rest excelent, al lui Liviu Ciulei (cu atît mai mult cu cît ne e greu să apreciem traducerea, extraordinară din cite știm, și de o mare claritate). Am vrut doar să remarcăm că Andrei Șerban este și el un mare regizor și că spectacolul său e și el bun.

Eforturile sale de imaginație și pa-ririurile sale merită să fie salutate chiar dacă montarea sa e poate prea brutală pentru un public care n-a asimilat încă integral libertatea de creație regăsită. Dar nu pe această cale va ajunge Shakespeare — și deci teatrul — să fie îndrăgit de către un public nou și nefamiliarizat. Aceasta pune și problema transunerii unei montări de pe un continent pe altul și pe cea a întoarcerii exilaților prodigioși în țara lor.

Félicien Monceaux

Paris, iunie 1991

Ernst Jünger - 96

Într-o noapte pentru scrisul lui Ernst Jünger a început din adolescență, dar nu a fost decât o scrișă de atunci, adăugând desigur (cum ar fi cazul lui Hölderlin) o serie de critici și ale lui însuși, nu au răcut decât să adâncească această înclinație și dragostea pentru unu pe care îl consider în continuare drept un scriitor de copiele, oarecum a secolului nostru, măcar indispensabil și frământat, dar apoi și, în anul 1914, unu din autenticii întâmplări a celor contemporani care mă onorază și mai dat fiind acest corp de opinii, am fost adine șocat de îndată ce am observat că în lumea anglo-saxonă numele lui Jünger e plasat undeva între îndiferență și ostilitate și că e de fapt absent din conștiința compatrioților mei. Este evident, dar mai tirziu, că păreri virulente-ostile se întâlnesc și în Germania, ba mai mult, ocazional și în lumea literară franceză unde în genere Jünger se bucură de stimă considerabilă. Și acum încă, după atâtea decenii, simt o bruscă strălucire de durere în momentul în care îmi cade sub ochi o nouă recenzie îngustă sau mușcătoare. Pentru mine unul, motivele de apropiere erau simple: crescut într-o dictatură totalitară, plind apoi în lumea largă a singurătății instrăinate (și ea cu constrângerile ei, mai subtile, dar poate la fel de apăsătoare) găseam în reflexile și în imaginile lui Jünger un formidabil reazem: o întemeiere a persoanei, a individului în toată demnitatea și libertatea sa, o rezistență împotriva puterilor măcinătoare, nivelatoare, înșirotoare din societățile ce mă înconjurau și mă înspăimântau. O apologie a omului (și toată nobilitatea sa) la ceas de restriște, așa îmi apărea mie acest scriitor. Dar care erau argumentele adersarilor lui Ernst Jünger și cum era să le răspund eu?

Întii, și cel mai ușor de înfruntat, erau obiectele politice. Da, sigur, în tinerețea sa, Jünger fusese un aventurier de extremă dreapta, colaborator la tot soiul de reviste și a găsit în lumea mișcărilor de corespunzătoare militar-aristocratice, iar apoi, chiar mult mai tirziu, rămăsese profund sceptic și rezervat față de funcționarea

democrației. Tind dreptă cumpăna acestor incontestabile fapte era împotriva-rea sa plină de dispreț față de hitlerism: otrăgerea peintirizată și intransigentă din via a publică a dictaturii (inclusiv din „Camera scriitorilor” a cărei președinție i s-a oferit), întocmirea principalului roman german dizident al anilor 30 (*Falezile de marmură*, atacat în organele oficiale ale naziștilor), participarea la rezistența armată împotriva lui Hitler prin mșarea de la 20 iulie 1944 sfârșită prin de-gradarea și eliminarea scriitorului din forțele armate (ce și prin asasinarea îndirectă a fiului în vîrstă de 18 ani, căzut a doua zi după ce fusese arestat, iudecat și transferat punctiv în linia întâi a frontului pentru exprimări anti-hitleriste). Comparam aceste atitudini cu servilitatea unor Sartre sau Brecht sau Russell față de totalitarism (sau le comparam cu vînovățiile concrete ale unor Pound sau Céline) și echitatea mă obligă să trag concluzii diferite de cele ale anglo-saxonilor, după cum confortabilul exil californian al lui Mann, sau conștientia de soliditate a lui Günther Grass în aceiași anii grei nu mi se păreau de fel moralmente superioare. Admirația unui François Mitterand (care mai acum citiva ani îl primea la Elysees, iar apoi făcea un drum special cu heli-copterul la casa scriitorului) sau stima deosebită a unor alți repro-abili democrați precum Theodor Heuss sau Helmut Schmidt îmi confirmă părerile.

Mai complicat stăteau totuși lucrurile pe plan ideologic. Estetizarea violentă și a suferinței gloriificarea eroismului mortal, tîria nihilist-cinică, degustarea rafinată și neutră a răului au constituit sau măcar au putut constitui — auzeam spunindu-se — condiții prielnice și nutritive, pentru neagra neomezie, pentru varianta brută a totalitarismului. Eu nu eram convins că stau așa lucrurile, lectura mea era sensibil diferită. Eu vedeam în cinșa un fel de stoicism, iar din distanțările reci față de violență, moarte și rău, mi se păreau că decurg mai curind o reacție și încercare de apărare, că exprimă sensibilitate și nostalgie, că decurg dintr-o intensă

ferință și chiar teamă față de copleşitoarele mase acvatice ale unui viitor istoric năvalnic, irezistibil, simțeam adică față de aceste poziții mai mult un soi de înțelegătoare compasiune, decît de suspi-cioane care să mă indemne la minie, chiar dacă ajungeam să înțeleg și punctul de vedere opus.

PENTRU mine însă, argumentul principal, confirmator, îl aduceau chiar scrierile lui Ernst Jünger pe măsură ce treceau anii și deceniile. Se constituia o operă enormă care, ființă vie, inevitabil (în acest caz, ca și în cazul oricărei opere literare de amploare) schimbă proporțiile și sensurile lucrărilor scrise anterior. Spre deosebire de aproape toți criticii literari jüngerieni, eu tind să minimalizez opera de tinerețe a lui Jünger, și să o consider mult mai importantă pe cea scrisă după 1947 (sau, potrivit, după 1933). A-l judeca pe Jünger în funcție de opera de tinerețe este ca și cum l-am judeca pe Goethe nu după *Faust* și *Wilhelm Meister*, ci numai (sau mai ales) după *Werther* și *Goetz*: adevărată copilărie! Or, în fond abia în 1933 apare o completă filozofie a istoriei (*An der Zeitmauer* — la zidul timpului) în care Jünger plasează ciclurile și desfășurările istorice într-un cadru geologic și cosmologic amplu, vede era istorică a patriarhatului scufundindu-se încet înapoi în matca mai cuprinzătoare și mai durabilă a unei ere matern-feminine, începe să elaboreze distincția între nihilist, anarhist și „anarh” (cel fără de stăpin), prezintă cea mai elocventă teorie a dizidenței politice cunoscută mie (în *Der Waldgang* din 1951), și fundamentează simptomatologia concretului. Într-un cuvint Jünger făurește un cadru impunător și abundent în interiorul cărui opera de tinerețe apare ca un minz năvăș, antipatic poate, dar nu mai mult decît o variantă posibilă a unei constante mult mai senine și mai generoase. Sursele acestora din urmă le găsesc la Hamann și la Fechner mai mult decît la Nietzsche, vād și o descendență din Chateaubriand (cu natura sa spiritualizată, cu dialectica sa între individualism liberal și pesimism față de modernitate), acestea mi se par acum lucrurile cele mai importante, trecute cu vederea de mulți critici. În plus, perioadei post-belice îi aparțin trei din cele patru romane indispensabile pentru conturarea valorii estetice a lui Jünger (*Heliopolis* — 1949, *Die Ziville* — 1953, *Eumesio* — 1977).

Ultimele 10 sau 15 ani au fost prodigioși

pentru un creator de atare patriarhală vîrstă. *Siebzig verweht* (2 vol. Klett-Cotta, Stuttgart, 1981) conține notații din perioada 1965-1979, e de unu om căruia nu-i sunt străine dezamăgirea și amărăciunea, dar nici bucuriile contemplației, călătoriei și ale vizitelor (notez cuvintele calde nu numai față de vechi prieteni români ca Eliade sau Vintilă Horia, dar și față de Dan Hăulică, Petre Stoica, sau Aurel Rău, care trec pe la Wilflingen; personal țin minte proiectul nerealizat al lui Hăulică de a-l convinge pe Jünger să viziteze România și mai ales Delta, în speranța secretă, perfect rezonabilă de altfel, că marile fizionom al zonelor geografice va putea să ofere în schimb un memorabil portret al pisicurilor românești) precum și plăcerea lecturii neîncetate, a diagnosticului social tăios, și a vitalității fizice neatinse (la peste 80 de ani scriitorul însoată voinicește în ocean).

Dar meditațiile asupra longevității și apoi a morții și/sau a eternității își fac și ele treptat loc în texte. *Die Schere* (Stuttgart: Klett-Cotta, 1990) sugerează prin chiar titlu (Foarfecea) intervenția Parcelor, rețezarea firului vieții. În stilul adus acum aproape de perfecțiune al fragmentelor și textelor scurte rinduite în ascensium aluzive pînă la alcătuirea unui întreg, Jünger oferă o imagine nobilă a unei morți pline de substanță și de sens, integrată scurgerii universale, imanență și transcendență totodată. Rar s-au scris pagini atît de calm-înțelepte pe această temă, profunde și consolatoare totodată.

Perfect conștient că opinia mea este minoritară încă, susțin totuși că opera lui Ernst Jünger este în esență opera unui umanist de seamă. Ultimele lucrări critice, masive și impresionante ca erudiție și sofisticare exegetică par să meargă și ele în această direcție. Mă refer întii la Karl Heinz Bohrer, *Die Aesthetik des Schreckens* (München: Beck, 1973) care îl plasează pe Jünger în continuarea suprarealismului și a romantismului, ca pe un explorator al fenomenologiei momentului panică și spaimă. Mă refer de asemenea la cartea foarte recentă Martin Meyer, *Ernst Jünger* (München: Carl Hanser, 1990) care îl plasează admirabil pe autor în contextul intelectual al vremii. Încep să se pună astfel temelii pentru o mult mai echilibrată judecată critică viitoare, care să vadă în Jünger un autor, nu al fixităților și nici al conversiunii, ci al creșterii, și orizonturilor în expansiune.

Virgil Nemoianu

Michel DEGUY

Caută caută adevărul
Aceasta face mare zarvă în suflet
Ah! cum micul joc de copii s-a făcut mare

Caută caută adevărul

Sufletul
E ca o bucătărie de țară
In august după vecernii

Scundă și caldă și mirosind a grăsimi
Unde mustele vorbărește atacă
Ghicitori de miere de cireșă și de sînge nchegat

Sufletul
E ca un cîmp cu bolării nemuritoare
Unde ciinii fugăresc lăzănite greoaie
Sufletul
E Don Quijote
Jurindu-se e drept cam tirziu că nu-l mai prind pe acolo

El se foiește și chelește în pat
El a umplut toti peretii
Cu un fagot numai mari de vînt

Aerul o cuprinde de mijloc
Restul îndrăgostit îi suflă obraji
Un strungor nevăzută îi ajustează brațele

Împrejurul își potrivește rotirea pe șolduri

Ea transpune visarea de care zidurile sînt în stare
Lucrurile se-aliniază cu femeile ei de cameră

Ea adună în ea visarea de care sînt în stare culorile

Mijlocu-i e orizontul picioarele
drumurile brațele cerul

Mijlocul pădurea brațele perspectiva
Vidul îi face aripi
Culorile hainele sale pregătite pe scauna corsetul atent

Universul un dansator

Prag

Senza cînd intru în pădurea somnului meu, cu ochelari de umbră pe ochii-mi ai, dînd la o parte tufșuri de licăriri, pe ntunecoase cărări umblind spre izvorul lacrimilor, lictorii nopții îmi merg în față. Ce rămîne încă din zi înaintează spre ochii nemiscați.

Noaptea gemind de vinat, ea nu știe oare lega mîinile poemului? Și oș vrea să-mi fie dragă ar deveni mi-ești dragă...

Dar veghează, mai bine! căci pămîntul e marea rămășiță.

Dezgroapă obirșia ce-o păstrează, marea urmă unde absentă se-ncheogă.

N-dajdea încă înaintează că te-așteaptă o țară căreia dragostea scrisului îi e a lui de nastere.

Asonanta călăuzind un sens în spre albia poemului
Cum vom numi ceea ce dă tonul?
Poezia oiodoma iubirii riscă totul pe semne

Castelul din Breeze de pe lîngă Beauce
unde nu mă duceam
Maita vinturilor prin orzuri
Și urmele de cimșir în prașma mor-mintelor

Zidurile văruițe galben sau roz
Ca oglinzi de-acum străbătute
Zămoțele apropiate prea tari în auz
Fremătări prin semne...

viața cum un cîmp inegal gal și cîmpul
cum un olog ce-i purtat la soare oare și soarele
cum un stîlp de hotar unde soarele va vira ra și pămîntul
cum un text ce un miop si-l aduce sub ochi ochi și

Dacă podul de funtri al pămîntului oscilează

Poetul se clatină ca un mus

Intimitate mai mare ca aștele
Și-n noaptea cercetată mai adînc
În noaptea apropiată pămîntul
Se scurge n soare această stea mîrită

Chei gîti de unde momeala zăpezii cade

In inima nopții ziua
Noapte a nopții cunoaște
O stea mai strălucitoare

Zilele nu sînt numărate
Spre a ști să alcătuim un convoi de denotați care cîntă
Arhori cu solduri de pietre
Ofelia la plutăritul timpului

Ziua se-nclină spre jumătatea sa
Omul și femeia își schimbă chipul
Vinul e domol în tablou
La trecerea-l prin clesidra de sticlă
Si artitul iute de inimă prin simboluri
Înzestrat cu încredere șovăie:
Piatra să fie mai frumoasă în zid?

Să știu de ce-mi plăci atît de mult
pădurea de farmec pe unde au trecut vacile
Ca un copil mulțumită absenței proporțională
Cu forța săriturii

pădurea viorie mărginită de rariști unde fulgerul a demis stejarul
Cînd te-ndepărtezi ca un mal
Gravitezi atît de aproape totul e sunet
Lipsit de legătură literală

pădure unde pînda lucrului străpunge uneori desisul
Pe cînd copiii atît de depărtați
Că vorbele lor sînt o fabulă
Unde vorbesc ca niște oameni

taie ca inima turbelor de apă
Fericit cine crede și nu te-a văzut
Chipul tău ascuns mă-mpresară atunci
păoia cu unghii de soră oarbă pe scorta castanilor
Scriu să nu înțelegi

Acum voi grăi un grai între noi
O femeia mea nepereche
Corneea ta înroșită și rochia-ți pentru plins
Tu mă lăsa în labirint
(Loc al femeilor care plîng, al privegherilor „personale”
Scăla unde eu numărăm o sută zece pași din lat în lat
Cum un poem cu mers lent străbătut de un cititor
Si încet încet cum un poem se umple de sens
Pașii urcau spre ora fixată pentru distanța
Pusă-ntr-o noi ca-ntr-o eroi de film
Din pricina avantajului revenind soției din pricina lacrimilor
Îți știu secretul avem un secret)
Tu mă lăsa inconjurat de uscat
Dar departele se magnetizează
Oh nevoie de absentă pentru a dori
Plecarea lasă cuvîntul lată
Că tăcerea se lasă-nărcată dintr-un condei
La fel de sigură ca și scrisul

In senră pe celălalt mal greeri instelați
Aeroșiți în atmosfera lămpilor
Întră învîrtește Ocean marea fluviu indiguit

In românește de Aurel Rău

Festivaluri literare

● În fiecare an, Departamentul de literatură din Consiliul Britanic publică o listă adnotată a viitoarelor festivaluri de literatură din Marea Britanică. Versiunea pentru anul 1991 ne informează despre:

● Festivalul de literatură de la Cheltenham 1991 se va desfășura în zilele de 12-20 octombrie, având ca temă Europa, atât cea de vest cât și cea de est. Peste 60 de manifestări, desfășurate de-a lungul a nouă zile, vor evidenția numeroase aspecte ale continentului, în anul în care se celebrează centenarul Rimbaud, bicentenarul Mozart și 700 de ani de la întemeierea Elveției.

● Festivalul cărții de la Edinburgh 1991, care se va desfășura între 10 și 26 august, va avea în centrul atenției Conferința internațională a scriitorilor (19-21 august), consacrată centenarului nașterii romanțelor scoțian Neil Gunn (în imagine), al cărui roman *The Silver Darlings* a

adus recunoașterea internațională.

● Totodată, timp de trei zile, optzeci de romancieri din lumea întreagă vor dezbate probleme ale romanului. Lista participanților include pe Mario Vargas Llosa, Amos Oz, Richard Ford, Josef Skvorecky, Marilyn Buwering, David Malouf, Brian Moore, iar din Marea Britanie pe Caryl Phillips, Candia McWilliam și Allan Massie. (LITERATURE MATTERS, mai).

Gore Vidal și Norman Mailer

● De mai bine de 20 de ani, cei doi scriitori „amabilități” de genul: — Vidal: „Henri Miller... Norman Mailer... Charles Manson... o progresie logică”. — Mailer: „Mincinos... ipocrit... poluezi curentele intelectuale”. Cearta lor pare să fi luat sfârșit într-o după-amiază din iarna trecută, la Hotel Plaza din New York, chiar dacă n-au ajuns încă la îmbrățișări. Au ajuns, însă, la concluzia că au trăit experiențe de viață asemănătoare. În armată, Mailer a fost bucătar iar Vidal îngrijitor la poșta ofițerilor. De obicei mari consumatori de alcool, acum erau, mai

mult sau mai puțin, în regim. Dar nu regretă nimic. Cu simțurile încercate asupra cărților celuilalt? Mailer: „N-aș fi aici dacă nu i-aș aprecia munca. Dar nu-l îndrăgesc, așa cum nici eu nu-i sunt simpatic”. Vidal: „Nu cred că autorii contemporani își consumă timpul liber citindu-i pe alții. Cu atât mai puțin cind sint conaționali”. Mailer: „Nu-i citeșc pe ceilalți scriitori pentru că scriu tot timpul. Nici nu este indicat să citești un autor care are stil atunci cind lucrezi”. Vidal: „Ca să nu perturbăm propriul stil”. LA QUINZAINES LITTÉRAIRES, iunie 1991).

Scrisori inedite de Kafka

● Hannoversche Allgemeine anunță că doi editori, Josef Cermak și Martin Stavos, au avut ideea să publice ultimele scrisori pe care Kafka le-a adresat părinților săi. Astfel, se ridică vălul asupra ultimilor ani de viață ai marelui romancier. În corespondență, Kafka încear-

că să depășească prin scris descompunerea fizică, întinzând asupra greutăților materiale. Dar scrisorile nu sînt triste, reiese bucuria de a trăi, disponibilitatea de a fi prezent peste tot, pînă cînd va fi constrins să se interneze în sanatoriul Kierling (LIRE, iunie).

După două mii de ani

● Teatrul grec din Palazzetto Acreide, în apropiere de Siracusa, a găzduit un eveniment inedit, oferit de Institutul Național de Dramă Antică (Italia), în colaborare cu Festivalul teatrului clasic din Merida (Spania): dubla punere în scenă, în limbile italiană și spaniolă, cu aceeași regie și scenografie, a piesei *Cureulius*, cea mai scurtă

și cea mai puțin jucată comedie a lui Plaut. Nu se știe într-adevăr dacă este prima reprezentare a acestui text în ultimii două mii de ani, dar cu certitudine nu se cunosc ediții moderne de referință. (În imagine, detaliu din afișul spectacolului plautian cu *Cureulius*). (CORRIERE DELLA SERA, 19 iunie).

Parsifal în viziunea lui Robert Wilson

● Alegerea de către Robert Wilson, pictor, arhitect și regizor texan cu puneri în scenă ambițioase, a unei lucrări din Richard Wagner era intrinsecă previzibilă. Wilson pictase deja din anii '70 decorurile pentru *Parsifal*. El prezintă acum la Opera din Hamburg o punere în scenă a acestei opere. Pateticul wagnerian a dispărut practic: castelul lui Graal nu este decît un inel scenic puternic luminat, (vezi imaginea), vinzătoarele de flori care simbolizează erotismul la Wagner sînt acum ingeri cu lire; corurile care ocupă — de obicei — toată scena, cîntă în parte în culise ori de undeva din spatele spectatrilor. Cîntăreții și cîntărețe se mișcă de parcă ar fi manechine iar decorurile par des-

cînsă din Dali. Wilson își permite chiar să glumească pe seama romanțismului bayreuthian. Ca întotdeauna relativ la Robert Wilson, criticii sînt departe de a fi unanimi în eronicele lor. Pentru cotidianul *Frankfurter Neue Presse* punerea în scenă reprezintă un fiasco, în timp ce *Frankfurter Allgemeine Zeitung* o apreciază ca una din „reprezentările cele mai sugestive”. La Hamburg, Wilson a făcut, de asemenea, senzație la teatrul Thalia. El a scuturat de colb opera lirică a lui Karl Maria von Weber, *Freischütz*, renunțînd la „gestica academică și adunătura de măști”. Spectacolul său se bucură de succes și se joacă cu casa închisă. În curînd va fi prezentat și la New York. (SCALA, iunie).

Premiul cinematografiei germane

● *Malina*, filmul realizat de Werner Schröder după romanul cu același nume al scriitoarei Ingeborg Bachmann, a fost distins la Berlin cu premiul Cinematografiei germane pentru cel mai bun film al anului 1991. Interpreta rolul principal, Isabelle Huppert, a primit premiul pentru cea mai bună actriță, iar filmul, coproducție franco-germană, a primit și premiul pentru cel mai bun montaj. (NRZ, 7 iunie).

Pe urmele lui Conrad

● Astfel se va intitula conferința internațională dedicată lui Joseph Conrad (în imagine), organizată în zilele de 7-18 septembrie 1991 la Universitatea Marie Curie-Sklodowska din Lublin (Polonia). Prelegerile vor fi precedate de vizitarea unor locuri legate de viața lui Conrad. (LITERATURE MATTERS, mai).

Miine este întotdeauna prea tirziu

● Federico Mayor, Directorul general al UNESCO, a publicat, recent, în limba franceză, o carte cu acest titlu, care reflectă urgența pen-

tru fiecare ființă umană „de a deschide drum celui mai bun dintre proiectele de viitor previzibile”. Prefațat de academicianul francez Jean d'Ormesson, volumul constituie un bilanț lucid al acestui sfârșit de secol și avansează idei concrete pentru a ne modela destinul. (SOURCEES UNESCO, iunie 1991).

Topul cărților

● În U.R.S.S. a fost publicată recent prima listă de best-seller-uri. Clasamentul nu se bazează însă pe vânzări efective ci pe tirajele anunțate. În virful piramidei, autobiografia lui Boris Elțin, care devansează mult *Primul cerc* al lui Alexandr Soljenitin. Acesta din urmă și poate consola doar cu gîndul că, pentru al doilea an consecutiv, sondajele îl prezintă drept cel mai popular autor din țara sa. Perestroika a determinat o ciudată schimbare la cititorii sovietici: s-a terminat cu textele marxiste ori biografiile istorice. Se vind cu succes cărțile religioase, cele polițiste și porno, alături de tot felul de rețete pentru fabricarea băuturii în casă, ghiduri de astrologie ori de autoapărare intelectuală care este dezolată. Se înțelege, de cînd editorii urmează gustul publicului, pentru a câștiga bani, s-a sfîrșit cu literatura... (NOVOSTI, iunie 1991).

Arrau vorbește

● Acesta este titlul volumului apărut recent, în care sînt cuprinse conversațiile lui Claudio Arrau cu Joseph Horowitz. În vîrstă de 88 de ani, Arrau continuă să fie un neobosit virtuoz al pianului. *Le Nouvel Observateur* a publicat un amplu interviu cu marele pianist.

Bicentenar Shelley

● Pentru a marca bicentenarul lui Percy Bysshe Shelley, născut la 4 august 1792, la Gregoryog va avea loc o conferință internațională, găzduită de centrul de conferințe de la University of Wales în zilele de 15-17 august 1992. (LITERATURE MATTERS, mai).

SCRISOARE DIN PARIS

Avangardele

LA „INTILNIRILE” consacrate la Aix-en-Provence literaturii române o dimineată întreagă a fost nu se poate mai bine folosită discutîndu-se pe tema „les avangardes”. Există o specificitate a avangardei literare românești, chiar în măsura în care există o forță de mult recunoscută — dar și o slăbiciune — a acesteia. Loc mai potrivit decît Franța — spațiu al veșnicei dispute dintre „les anciens” și „les moderns” — pentru a medita la o astfel de temă, nu prea se află în lumea asta, să profităm, deci, și să „medităm”, în relativă tihnă...

Grupările și curentele literare nu sînt asocieri arbitrare de autori strînși laolaltă prin voia simpatiei și a hazardului — prin ele, prin exponenții lor, vorbește o stare de spirit, care se impune, o necesitate lăuntrică, un mod de a exista în lume și în literatură, un fel de a „respira” prin literatură... Lucru cu atât mai adevărat în cazul avangardei, aici hazardul asocierii e redus, încă mai redus ca în alte cazuri, de prezența unui ambițios proiect, a unui program conceput cu o mare voință de luciditate. Fapt îndeajuns de curios: niciodată devotamentul față de literatură, față de structurile și de „instituțiile” prin care viața literară se afir-

mă (asocieri, reviste, programe, manifeste) nu a fost mai pasionat decît la acești anti-literați, aparent decizi să distrugă literatura! Există la toți avangardiștii — în ciuda scandalului, a gesticulației distructive, — o mistică a fidelității, a iubirii de literatură, o iubire geloasă, exclusivă, absolută...

Caracterul ominamente deschis și puterea de a provoca noi serii de forme și de accepțiuni confirmă realitatea avangardei și îi explică rezistența — o realitate care, firește, nu întregăzică întreaga literatură valabilă a secolului 20, cum afirmă fanaticii mișcării și cum lasă să se înțeleagă simpaticii ei supraviețuitori; dar nici nu reprezintă zona periferică a acestei literaturi, teoretic interesantă, nu-i așa, dar modestă în realizări efective, cum se grăbesc să replice criticii ei condescendenți și criticii literari în genere, investiți a stabili mai repede și mai cu seriozitate adevărul, într-un spirit de istorică obiectivare.

Concluziile criticii: „avangardiștii au intrat în istoria literară mai ales prin ce nu era avangardist în opera lor”...

Lucrurile nu stau deloc așa. Acolo unde există o înțelegere esențială radicală, pînă la capăt trăită, a conceptului de avangardă, există și o mare literatură de avangardă — cazul unui André Breton, al unui Gellu Naum, al unui Eugen Ionescu, al unui Blecher; mai pot fi amintiți dintre români Brunea-Fox, Geo Bogza, Geo Dumitrescu...

În același timp — și în lumina aceluiași criteriu — se poate observa că relativă lipsă de vlagă a avangardei literare române luate în generalitatea sa, slăbiciunea acestei avangarde stă în caracterul ei șovăitor, neradical, parecî ne-convins... Un fenomen poate fi „depășit” (în sensul unei puteri de proiecție în absolutul valorii literare, dacă putem vorbi de așa ceva...) prin înțelegerea sa pînă la capăt, prin trăirea totală și epui-

zarca sa... Pentru ca un avangardist să „depășească” — în valoare — limitele acțiunii sale, altă cale nu este decît aceea de a se angaja în ea cu toată intensitatea. Literaturii române i-a lipsit uneori tăria de a traversa această experiență — a „limitelor” — cu acuitatea celei franceze sau germane, într-un spirit de maximă implicare, de continuitate... Manifestele sînt în majoritate de o violență programatică ieșită din comun („Jos Arta, căci s-a prostituat”, „Pernele voastre miros a putregai”, „Sculați-vă!” etc. etc.) comunicînd deciz voința de a încheia un ciclu al artei și de a instaura cu grabire altul — însă se vede imediat că violența aceasta e ușor grandilocventă, e una de cuvinte, una care nu exprimă adevăratul caracter al avangardei române...

Ceea ce rămîne specific acesteia este o anume relațare, o mișcare molatecă temperată, discontinuă, explicabilă și prin firea cumsecade, mai curînd distrată, a unor dîntre animatori, — în totul un fel ezitant, și o fragilitate a angajării într-o experiență ce reclamă altă intensitate și destulă „uitare de sine”... Avangarda, izbucnind în citeva valuri intermitente (la 1914, precum la 1924, 1934, 1944 și așa mai departe...), lăsînd între ele vagi spații inactice, de omenescă, desigur, voință de pace, de omenescă îndolență, se consumă prea lent, parecî aducîndu-și aminte, în răstimpuri, că există — și atunci, firește, manifestîndu-se cu exces, zgomotos, emfatic, mai mult formal, ca orice exces...

Excepțiile confirmă regula. Aceste sceptice considerații (pline de altfel de înțelegere și de simpatie...) nu pot „cuprinde” cazul exemplar al unui Gellu Naum — altfel nu s-ar explica de ce a simțit Mircea Dinescu — în august 1985 — la aniversarea poetului, imperioasa nevoie de a scrie articolul intitulat „De ce mi-e frică de Gellu Naum?”.

Lucian Raicu

La Rivista dei Libri

● Prestigioasa revistă americană *The New York Review of Books*, fondată în 1963 de Robert Silvers și Barbara Epstein după o idee a lui Jason Epstein (acum director editorial la Random House), lansează prima publicație străină: **La Rivista dei Libri**, care înregistrează un mare succes (în două săptămâni au fost vândute 65 de mii de exemplare). Al doilea tiraj va fi de 75 mii de exemplare. În primul număr, nume de prestigiu: Umberto Eco, Octavio Paz, Oliver Sacks, Vittorio Somenzi, Guido Fink. **(LE NOUVEAU OBSERVATEUR, 6-12 iunie).**

Istoria Navajos-ilor

● Amerindienii sînt din nou în actualitate. Dovada și volumul semnat de Jean-Louis Rieupeyrou, **Istoria Navajos-ilor. O saga indiană**. Specialistul francez în Far West povestește întâmplările acestui mare trib, de la coborîrea lui din nord-vestul canadian spre noul Mexic, unde învață agricultura, țesutul, zidăria. Dar viața lor începe să fie dură, tragică. Spaniolii îi iau sclavi, schingiindu-i pe cei care nu le „folosesc”. Tunicile albastre americane îi extermină, le fixează rezervații din care nu pot ieși nici azi. Adaptarea la lumea modernă se face cu destule eforturi și sacrificii. **(LIRE, iunie).**

Premiu

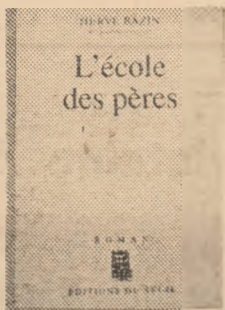
● Premiul Alexis de Tocqueville a fost remis de președintele Leopold Sedar Senghor profesorului François Furet. Acest premiu biennial (în valoare de 100.000 de franci) este decernat unei personalități pentru ansamblul operei sale, situată în linie tocqueviliană. De la crearea lui, în 1979, au fost distinși cu acest premiu Raymond Aron, David Riesman, Alexandr Zinoviev, sir Karl Popper, Louis Dumont și Octavio Paz. François Furet este un distins istoric, profesor universitar în Franța și la Chicago, cunoscut prin numeroasele sale cărți asupra Revoluției franceze. **(LE FIGARO, 12 iunie).**

Efectul bumerang

● Știți ce au comun Jacqueline Kennedy, Liz Taylor, Frank Sinatra și, de curînd, Nancy Reagan? Sînt victimele nepuțincoasă — mai mult sau mai puțin — ale autorealizării biografice lor „întepătoare”, Kitty Kelley. (în imagine) Efectul

bumerang, cum spune presa americană, se va produce în această lună la New York. În vitrinele librărilor va fi văzut volumul **Bimbo: the Kitty Kelley story** o necruțătoare biografie a biografiei scrise de George Carpozi. „Cred că femeia asta nu are nici un prieten”, a mărturisit autorul, în vîrstă de 67 ani, cu o „bibliografie” însumînd peste șaptezeci de cărți. Vom reveni, după lectură. **(LIRE, iunie).**

Școala taților

● **Experiență pe viu** ar putea fi subtilul noul roman scris de Hervé Bazin (în imaginea din stînga), apărut la editura Le Seuil. Se pare că tînrul său fiu, avut la o

vîrstă destul de înaintată, l-a îndemnat pe redutabilul scriitor să aștearnă pe hîrtie paginile cărții **L'école des pères** (**LIRE, iunie**).

Un dezamăgit : Spike Lee

● Regizorul american de culoare Spike Lee, prezent pentru a doua oară în selecția oficială de la Cannes, nu s-a ales cu nimic, sau aproape nimic (o diplomă de consolatorie). El a declarat că este dezamăgit, „dacă în 1988 am mai înțeles, acum nu” și de aici înainte se va feri de acest festival.

Jungle fever, filmul nominalizat la Cannes (în imagine, un cadru din film) este povestea a doi tineri care se iubesc, el arhitect negru, ea secretara lui, italo-americană. Ca în **Re-meo și Julieta** familiile sînt intolerante. **(PREMIERE, iunie).**

Thelma și Louise

● Cu noul său film, regizorul Ridley Scott a schimbat registrul cu care își obișnuise criticii și spectatorii. Prin **Thelma și Louise** a dorit să creeze — afirmă el — „o lume reflectînd starea de spirit a personajelor, traducînd drame, umor, trist sau pateticul situațiilor. Călătoria celor

doi femei (interpretate de Geena Davis și Susan Sarandon — în imagine) este un priel de a se întîlni cu nenumerabile tipuri de bărbați care, în totalitate, reprezintă imaginea arhetipală a bărbatului modern. Sper ca cei care se vor recunoaște să aibă umor. **(PREMIERE, iunie).**

Sfirșitul unui roman

● La 9 iunie 1870, Charles Dickens a înțeles din viață în urma unei hemoragii cerebrale, ducînd cu sine cheia romanului **Misterul lui Edwin Drood**, pe care l-a publicat în fascicole timp de cîteva luni. Editura italiană Frutterro și Lucentini a avut ideea, genială, după cum estimează François Nourissier, de a convoca într-un congres, la Roma, pe exe-

geții marelui scriitor pentru a găsi un final. Sponsorizat de japonezi, congresul a fost teatrul unei extraordinare desfășurări intelectuale, cu analize de text, deducții, mesaje sublimale etc. Rezultatul — romanul **Afacerea D. sau crima falsului vagabond** de Charles Dickens apărut în editura care a inițiat această originală operațiune literară. **(LE POINT 24-30 iunie).**

Enigma lui V.S. Naipaul

● Fiecare nouă scriere a lui V. S. Naipaul, 59 de ani, originar din Trinidad, dar considerat drept „cel mai mare prozator în viață de limbă engleză” (Mario Vargas Llosa), impresionează prin profunzimea gândurilor sale, prin originalitatea genului abordat, greu de circumscris în canoanele obișnuite. Ultima sa carte **Enigma sesirii** (ed. Christian

Bourgeois, titlu împrumutat de la de Chirico, — este o povestire care seamănă cu propria sa experiență: plecarea din Trinidad, instalarea la Londra, debutul ca romancier, trista reîntoarcere în patrie. Nici confesiune, nici roman, ci „artă de o valoare excepțională” — după cum apreciază Anthony Burgess. **(LE POINT, 24-30 iunie).**

REVISTA REVISTELOR FRANCEZE

LA NOUVELLE REVUE FRANCAISE

La Nouvelle Revue Francaise

● **NUMĂRUL** din iunie (461) își deschide paginile cu un omagiu-eseu adus de Jean Grosjean lui Claude Gallimard care a pornit pe drumul „cătrelor lumina necunoscută pe care știa că o descoperă în sferile abia născute”. N.R.F. are un număr bogat în proză și poezie, ambele diverse ca factură și tonalitate — **Les Têtards** de Pierre Bergouinioux, **Jardin Nain** de Jean-Pierre Chambon, **Solo** de Françoise Asso, **Anachroniques de Melun** de Gérard le Cam, **Comptes de Noël** de Catherine Axelrad, **Enigme** de Noël Devaulex, nuvele și schițe în care dominant este reflexul introspecției individuale căutate în cei din imediata apropiere sau în cei cu care contactul are o anumită continuitate, nuvele și schițe dovedind o varietate de moduri și interpretări, de exprimare stilistică. Poetii Hédi Kaddour, Jean-Claude Caer și Lorad Gaspar sînt prezentați prin cicluri sau poeme doveditoare ale universului inspiratoriu și ale mijloacelor specifice de exprimare. Un important loc în revistă îl ocupă comunicarea lui Jean Starobinski, reputat cercetător, critic și istoric literar, despre descoperirea unui manuscris aparținînd lui J.J. Rousseau la Biblioteca publică și universitară din Neuchâtel, pe o hîrtie îngălbenită, cu grafia oarecum stearșă, conținînd **Cincizeci și două de strofe** din traducerea, inedită, a Ierusalimului eliberat de Tasso. Manuscrisul nu este finisat, punctuația și accentele sînt indistincte. Rousseau și-a construit traducerea primului cînt în paragrafe ample, fără să urmărească versificarea și distribuirea originală în strofe, este o proză ritmată interior, modalitate pe care scriitorul francez n-a mai folosit-o în episodul **Olinde și Sophronie**. Comunicarea este însoțită de reproducerea faptelor descoperite, doveditoare încă o dată a preocupărilor lui Rousseau pentru opera lui Tasso. În **Opere** sînt introduse încă din editia 1791-1792 episodul **Olinde și Sophronie**, episod care l-a inspirat pe Delacroix în realizarea tabloului aflat acum la Neue Pinakothek din München, Jean Roudaut dedică un studiu **Scrupulelor lui Bavard**: **Louis-René des Forêts**. Folosind un amplu material de referință, este prezentată și analizată opera lui Louis-René des Forêts, supranumit Bavard. „Vă vorbesc, deci exist”, gîndește scriitorul, dar „a vorbi și a se exprima sînt două stări diferite: el vorbește numai pentru a accentua revelația acestui adevăr”. Împrumutînd titlul folosit de Gilbert Lely în publicarea în 1949 a primelor scrisori inedite ale marchizului de Sade, **L'airle, Mademoiselle...** Richard Blin analizează, concomitent cu opera poetului, și editia **Poésies complètes** apărută la Mercure de France, ediție critică a întregii opere poetice scrise de Gilbert Lely (1904-1965), stabilită și adnotată de Jean-Louis Gabin cu o prefață de Yves Bonnefoy. O incursiune în opera lui Bernanos este realizată de Philippe Deriviere — în **L'écriture réconciliée de Bernanos**, insistînd asupra singularității paradoxale atât a scriitorului citit și a operei. „Nu este de ajuns ca literatura să fie un simplu reflex al vieții, remarcă Deriviere, este necesară o experiență suplimentară care să sporască pe cea a scriitorului, să-i dăruiască strălucirea”: comentînd afirmația din **Correspondance 1934-1948** a lui Bernanos: „Pentru mine, opera artistului nu este numai suma decepțiilor sale a suferințelor, a îndoielilor, a binehuj și a rîului din întreaga sa viață, ci însăși viața, transfigurată, iluminată, împăcată”. În compartimentul dedicat cronicilor, N.R.F. este oglinda ultimelor apariții editoriale, prezentate cu seriozitate și profesionalism: **Poezie**: Michel Calonne — **Un silex à la mer**, Lionel Ray — **Une sorte de ciel**, Jude Stefan — **Stances** (recenzenți Gérard Bochelet, Jean-Claude Pinson și Philippe di Meo), Max Albau se ocupă de **L'Enfant méduse**, ultimul roman al scriitoarei Silvie Germain iar Jean-Claude Messon de traducerea romanului lui Pete Dexter — **Cotton Point** considerat drept model de atmosferă, frescă socială și psihologică, cronică judiciară și roman de suspans, Yves Leclair prezintă noul eseu al naturalistului, poetului și înțeleptului Jacques Brosse — **Le Chant du riot ou l'éternel instant**, iar Jean Blot esul **Ivan le simple** marcînd credințele populare și oficial-religioase ale rușilor, credințe întîlnite în lagărele prin care a trecut Andrei Siniavski — autorul lui, Hervé Cronel caută să pătrundă în substanța celor două studii de Krzysztof Pomian:

L'Europe et les nations și Yann de l'Écolais: Naissance d'une Nation, remarcînd continua căutare a unității europene de-a lungul istoriei, importanta „rupturilor” dintre Occident și Orient încă din vremea Imperiului Bizantin citîndu-l pe Pomian: „Cel mai mare dușman al Europei, pătuns ca un virus în patrimoniul său genetic, este particularismul național, de stat și ideologic”, sau comentîndu-l pe l'Écolais care susține că „nici creștinismul nici secolul luminilor, nici totalitarismul n-au reușit să construiască o Europă stabilă, conștientă de unitatea sa: înaintarea lentă dar reală a democrației, prosperitatea tehnică și economică, fără a uita teama față de mulțimea lumii a treia ajunsă la noi, vor reuși oare să o împlinescă?” Anouchka Vasak încearcă, metaforic, să arate importanța recentului **Le Grand Atlas des Littératures**, iar Jean-Louis Jacob pe cea a eseului-meditație **Le Chef d'orchestre** de Elisabeth Bernard și, în sfîrșit, Jacques Laurans relevă calitatea filmului **Straight no chaser** de Charlotte Zwerin, dedicat pianistului Monck, unul din interpretii vîrstei de be-bop a jazzului. (A.F.)

ACTEURS

● **REVISTA** de teatru — cronici, studii, interviuri, note, comentarii, anchete, statistici — „Acteurs” (Paris, no. 90-91, mai-iunie 1991) e o publicație completă, foarte serioasă, bine informată, excelent scrisă. E și una din puținele care se referă la întreaga viață teatrală din Franța. Biografiile (unor dispăruți) sînt veritabile fișe de dicționar: dramaturgul elvețian Max Frisch, actrița Silvia Monfort, scriitorul Jean Genet. E portretizat dramaturgul german Franz-Xavier Kroetz. Cronicile spectacolelor pariziene și ale celor din alte opt orașe sînt elegante și incisive. Un studiu întins e consacrat reprezentațiilor cu **Tartuffe** ce au loc acum pe scenele din Paris, Marsilia și Genevilliers. Din străinătate, o corespondență despre teatrul belgian. Se recenzează ultimele apariții editoriale în domeniul teatrologiei. Se publică piesa **Regele pescar** de Julien Gracq, Dl. Eric Belloc, secretarul de redacție, care ne-a vizitat de curînd, ne-a spus că în fiecare număr se tipărește o piesă franceză; de două-trei ori pe an, și cite o piesă străină.

Poate cel mai interesant material e documentarul amplu intitulat **Puterile publice**, de astă dată consacrat **Subvențiilor** pentru teatrele pariziene. La Paris există 115 teatre, cu 147 săli. Publicul are la dispoziție, în fiecare seară, 56.700 fotolii. Sînt patru teatre naționale, șase teatre municipale, patruzeci și opt de teatre particulare, cinci teatre pe care statul (ori municipalitatea) le subvenționează în regim special, nouăsprezece companii care fac turnee cu caracter periodic în capitală (ajutate de stat și de municipalități). Municipalitatea pariziană participă la finanțarea „Festivalului de toamnă”, cu două milioane și jumătate franci. Ea sprijină material și „Săptămîinile teatrului de marionete” (festival anual, cu participări internaționale). Se publică și alocuțiunea primarului Parisului, dl. Jacques Chirac, la prima ediție a noului festival numit „Parisul pe scenă” (aprilie 1991), care a reunit 93 de teatre și care e considerată „o operație benefică, un succes public prin noii spectatori pe care l-a atras, ca și prin atmosfera de sărbătoare care a domnit în săli... Prin ea, Parisul și-a sărbătorit teatrul său iar teatrul și-a sărbătorit publicul”. Numeroasele fotografii din mai fiecare pagină sînt alese cu grijă, elocvente pentru spectacolele pe care le ilustrează și fără porcării. (V.S.)

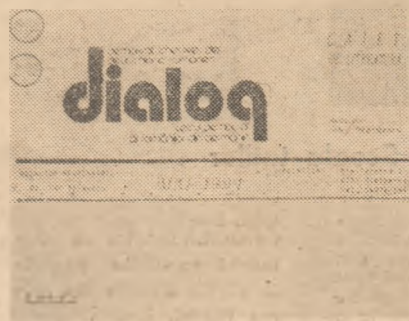
O revistă școlară

● In CONTRAPUNCT nr. 26, Ion Stratan prezintă 14 poeți tineri: Cezar Lukan, Sorin Lucaci, Carmen Duvalma, Mihaela Pătrașcu, Viorel Florin Costea, Radu Popa, Mihaela Feticiu, Victor Florin Homescu, Daniel Jacob Vorona, Luminița Cochinescu, Emerald Chismorie, Daniel Mileanu, Ira Lare și Sorin Vinătoru. Li se adaugă Bogdan Rădulescu, prezentat de Vasile Andru. Un concis text din prima pagină ne avertizează că revista nu afișează o generozitate de circumstanță, dar se simte obligată, „în aceste vremuri de restricție” pentru poezie, să-i incurajeze pe tineri. **De ce nu există generația 90** se întreabă I. B. Lefter într-un articol a cărui idee principală este aceea că, începând de prin 1977-1979, s-a afirmat o singură generație poetică, arbitrar decupată în optzeciști și nouăzeciști, ca urmare a propagandei din jurul fostului SLAST menită să creeze o „contramișcare”, intrucitva mai acceptabilă de către oficialitatea culturală comunistă, la literatura optzeciștilor. ● **PAȘI PE NISIP** se cheamă revista Școlii No. male din București (anul 1, nr. 1, iunie 1991). Așadar, tot despre tineri autori vorbim și în acest caz. Motto-ul din Argezi e optimist-interogativ: „E-o insulă? un munte? o apă? un deșert? / De ce-ar scriși-n pustie călătoria noastră?” Coordonatoarea revistei, dna. profesoară Ioana Triculescu, scrie în **Preambul** că revista a luat naștere din inițiativa unor eleve inimoase. Pe una dintre ele, o cunoaștem și noi, și am publicat-o cu o scrisoare către profesorii ei care a sîrnit rumoare și cu o pagină de poezie foarte promițătoare: Diana Zărnoveanu. „O revistă în care să ne luăm tinerețea în serios, așa cum își îndemna o dată Mircea Eliade propria generație”, scrie Claudia Hagianu. O tableta spirituală semnează Teodora Migdalovici. Cronici, recenzii, completează numărul. Notăm cronică de spectacol a Cristinei Stere. Dintre poezii, o semnalăm pe aceea, plină de umor, a Antoanetei Zaharia intitulată **Flori de plastic**. Aflăm, în fine, dintr-un sondaj de opinie că 90 din 100 de elevi reproșează propriei generații **vulgaritatea** iar generației adulte **duplicitatea**. Dublul diagnostic ni se pare exact și deopotrivă alarmant. ● **DIALOGUL** drului Solacolu publică în numărul său pe mai 1991 un **Caiet de literatură** redactat de Ion Negoitescu. Trebuie menționate amintirile dlui Virgil Nemoianu (dintr-o serie mai mare, probabil, judecând după faptul că am citit și altele, în alte reviste), în care sint descrise, la un moment dat, câteva din bibliotecile unor intelectuali bucureșteni de prin anii '50: aceea „frumoasă”; „adevărată capodoperă estetică prin jocul rafinat-savant al interacțiunii între formă, culoare, titlu și conținut”, a lui Ion Negoitescu; aceea „ordonată, completă, organizată, ca un șir de cavaleri înarmați și gata de bătălie” a lui Mihai Șora; aceea în formă de depozit, în care se putea surprinde o veritabilă dinamică a cărților, a faimosului anticar Sterescu. (Dl. Nemoianu își amintește și că datorează dlui. Strempel, care era funcționar acolo, accesul la B.A.R. Oare de ce dl. Strempel, care este astăzi director tot la BAR, nu mai permite accesul studenților?). Dna. Andreea Schneider scrie o recenzie la noua ediție a excepționalului dicționar al lui Tiktin, apărut sub îngrijirea prof. Paul Miron (vol. 1, 1986, vol. 2, 1988, vol. 3, 1989). La un moment dat, autoarea recenziei laudă valoarea indicațiilor oferite de Tiktin pentru cele dintii atestări în limba scrisă a unor cuvinte: astfel, **brăcinar** ar apărea într-un docu-

ment din 1509, **brad** într-unul din 1348 și **brădeț** în 1436. Nu se precizează în ce documente de dinainte de **Scrisoarea lui Neașu** din 1525, primul text românesc descoperit, apar aceste cuvinte. ● In **ACADEMICA** (nr. 7 și 8), într-un lung, documentat și minuțios studiu dl. Părvu Boerescu pledează pentru repunerea în drepturi a lui **ă**. ● Din **VIATA** (nr. 25), aflăm că noul șef al noului Departament de Informații din cadrul guvernului a trimis dlui. Savel Stipol, Directorul Arhivei Naționale de Filme, o adresă prin care îi solicită să predea toată filmoteca Ceaușescu **Studiului de filme documentare „Al. Sahia”**. Ați ghicit? **Studiul „Al. Sahia”** se află în directă subordine a Departamentului amintit. Faptul că nu posedă condiții de conservare a peliculelor, n-are depozit și nu-și asumă răspunderea gestiunii, toate acestea contează mai puțin în ochii Departamentului de Informații, interesat mai mult să se asigure că imagini din trecut eventual compromițătoare pentru personalități actuale nu vor ajunge la cunoștința publică. Să sperăm că dl. Savel Stipol nu se va lăsa convins să predea filmele cu pricina.

RAMURI, punct și de la capăt

● Tot în **VIATA** nr. 25, sub semnătura dlui. Mircea Micu, citim tableta intitulată **Cazul Smaranda**. Dincolo de malițiile autorului la adresa dnei Smaranda Enache, fiindcă de d-sa. este vorba, și a căror justificare o lăsăm pe seama conștiinței dlui. Micu, am fost surprinși să aflăm că dna. Enache a fost însoțită în multe sale călătorii în străinătate de către... cine credeți? De către directorul **României literare**, „care o prețuiește”. Ei bine, cum noi n-aveam idee de umbletele dlui. Manolescu peste hotare, i-am cerut colegial părerea. Directorul revistei ne-a spus că o prețuiește, în adevăr, pe dna. Smaranda Enache dar, că n-a avut plăcerea să călătorească niciodată în străinătate cu d-sa. Și ne-a mai spus că, de la o vreme, îi ies tot felul de vorbe... avantajoase, între care și aceea că s-a întors de la Washington (unde n-a însoțit-o pe dna. Enache) cu două milioane de dolari. Bogat și norocos, dl. Manolescu, dar, din păcate, numai în mintea dlui. Micu, ale cărui surse de (dez)informare nu le cunoaștem, dar le bănuim. ● „In anii din urmă, fiind prea slabi, sau prea lași, sau prea înțelepți ca să ducă o luptă directă cu un adversar atât de perfid, de monstruos, cum era puterea, mulți dintre scriitorii români s-au aplecat asupra cărților, sperând să obțină astfel, pe o cale ocolitoare, așteptata revanșă, necesara redempțiune. Nu angajarea în politic, ci

triumful estetic și, eventual, protestul printre rinduri, contestarea mascată în metafore și în texte cu cheie [...]. Acum, contextul este cu totul altul: a trecut vremea tăcerii sau a șoaptelor, a venit vremea strigătului. Scriitorii, poate și ca să se spele de neputința ori de lașitatea lor din timpul dictaturii, nu mai sînt dispuși să tacă, să închidă ochii, refuză orice complicitate vinovată, asumându-și riscuri considerabile”. Aceste expresive cuvinte aparțin editorialei semnat de dl. Gabriel Chifu și intitulat **RAMURI, punct și de la capăt** din revista craioveană cunoscută (nr. 4). Viu, atractiv, frumos paginat, întreg acest număr pe aprilie (apărut cu oarecare întârziere) merită a fi citit. ● In **POESIS** (nr. 5-6) de la Satu Mare, o cronică personală și bine scrisă consacără dl. G. Vulturescu poetului Liviu Antonesei. Lirica poetului ar cunoaște două tendințe și două registre stilistice: „elogiul” și „strigătul”. „Dacă elogiul creează o scriitură albă și ternă — scrie cronicarul — conducind aproape spre omogenitate, de care totuși poetul își dă seama și (față de care) reacționează la timp [...], strigătul smulge verbele din țifini, răstoarnă grămada de vrejuri a obiectelor pe care credeam că ne putem așeza proprietarii, întoarce oceanul cu bruschete...” ● Un interviu cu dna. Ana Blandiana, un studiu al dlui. Virgil Nemoianu despre anii '40 (și implicit despre Cercul Literar de la Sibiu), un eseu al lui I. Negoitescu despre Musil — iată numai câteva din lucrurile care ne rețin atenția în revista sibiană **EUPHORION**, care-și sărbătorește în acest nr. 4 un an de la apariție. Să-i spunem și noi la mulți ani! ● Cunoștința noastră de săptămîna trecută, dl. Dan Zamfirescu, merită o mențiune și săptămîna aceasta. Înțelegem să atenueăm riscul de a-l face vedetă pe adulterul lui Ceaușescu precizînd că prezența frecventă a d-sale în paginile **Revistei Revistelor** se explică doar prin faptul că n-avem un **Prostologhikon**, unde d-sa. și-ar avea locul asigurat și necontestat. Am citit în **ȘANSA** (nr. 6) un text memorabil, în care dl. D.Z. pretinde a deține de la „un om foarte bine introdus în treburile lumii actuale” știrea alarmantă și stupefiantă că S.U.A. au pus pe roate un plan de dezmembrare a României! Că unguții s-ar alege cu Transilvania, în senzaționalul plan, asta cred că nu mai trebuie să vă spunem. Dar că timișoreni sînt pe cale a-și proclama autonomia, ca urmare a aceluiași plan **made in S.U.A.**, asta nu v-a trecut prin cap, nu e așa? Mărturisim că nouă nu ne-a trecut. Și mai bănuim că nici dlui. D.Z. De ce totuși afirmă d-sa. neptiile cu pricina? Ei, Doamne, nu e greu de ghicit de ce destabilizează dl. D. Z. situația din România post-revoluționară. Nostalgii ceaușiste...

Permis de port-armă

● Poetul Liviu Antonesei este și autorul unui pamflet din **AZI** (5 iulie) semnat Gil Zamfir și intitulat **Un „disident” de 36 de ore...** Colaboratorul **Săptămînii**, ceaușistul convins Gil Zamfir, crede că are dreptul moral de a număra orele în care dl. Liviu Antonesei s-a aflat în arest la

domiciliu, în 1989, după ce se năpustise apelul lui Dan Petrescu împotriva dictatorului. Dl. Zamfir nu știe că disidența este o calitate care nu se poate măsura în ore sau minute. Unii au avut forța morală să fie disidenți, alții nu. Proverbul popular spune: mai bine o zi șoim, decît un an cioară. Diferența dintre dl. Zamfir și dl. Antonesei este exact aceea dintre o cioară și un șoim. **Același individ crede că e o ironie subtilă să scrie „tov. Tereza”** (e vorba de dna. Tereza Culianu Petrescu, soția lui Dan Petrescu și disidentă ea însăși). Oficialul FSN și-a pierdut într-atît simțul măsurii și justiției încît apelează la colaborările lui Gil Zamfir ca să murdărească oameni care, în timp ce denigratorul lor proslăvea PCR-ul și pe Ceaușescu, aveau curajul să se expună protestînd contra dictaturii. Dar de ce ne-am mira, cînd Xantipa (pe care n-o cunoaștem decît după picioarele pe care ziarul i le-a reproduș, nu demult, într-o expresivă fotografie de pe prima pagină) își permite să scrie negru pe alb în aceeași număr al ziarului că dna. Cornea este o „bătrînă” care a dat în mintea copiilor? Pentru mitocănie, să fim iertați, nu există explicație, nu există scuză. Și nici replică. O imensă greață ne cuprinde. ● În săptămînalul 23 (nr. 23), dna. Doița Uricariu relatează o întâmplare din decembrie 1939 cînd, la fostul CCES, au fost arse dosare conținînd documente probabil importante pentru viitorii istorici ai culturii noastre. Cine a dat ordinul arderii lor? Cu acest prilej ne amintim că unul din personajele cele mai detestate (și detestabile) din fostul minister al culturii comuniste, și anume tovarășul Dulea, și-a consumat liniștit pensioara de fost nomenclaturist, nestîngerit de nimeni și probabil cu conștiința perfect împăcată. Omul care a pus cele mai multe bețe în roate culturii naționale din ultimul deceniu de dictatură și din ordinul căruia au ajuns la crematoriu documentele amintite de dna. Uricariu, ei bine, omul acesta n-ar trebui să stea în atenția celor care instruiesc procesul comunismului? De ce dl. Dumitru Popescu-Dumnezeu, da și dl. Dulea, ba. Numai fiindcă dl. Dulea o fi avut și permisul necesar pentru pușca d-sale de vînătoare? ● **CONTRAPUNCT** (nr. 27) reproduce articolul dlui. Liviu Cangeopol din **Lumea liberă** de la New York intitulat **Dilema domnului Virgil Măgureanu**. Articolul se referă la asasinarea lui Petru Culianu și conține informația neastentată că dl. Virgil Măgureanu ar fi oferit FBI colaborarea la ancheta cazului. Opinia dlui. Cangeopol este că oferta, deosebit de semnificativă, poate indica două lucruri: fie că ordinul de asasinare a profesorului român de la Chicago a pornit de la conducerea actuală a SRI și directorul instituției dorește să „bruieze” pistele; fie că ordinul a pornit de la grupări rivale, provenite din alte sectoare ale fostei securități, și dl. Măgureanu dorește să le identifice și anihileze. Scrie dl. Cangeopol în concluzie: „Dacă americanii îi vor pune pe tavă asasinul și dacă acesta a acționat la ordinul său, dl. V.M. va cunoaște clipe grele. Dacă asasinul nu va fi prins și el lucrează pentru o grupare ostilă celei conduse de dl. V.M., clipele îi vor fi și mai grele”. Pe de altă parte, aflăm din unele speculații ale presei americane că nu e vorba de o crimă politică, ci de una crapuloasă, legată de o foarte mare asigurare pe viață contractată cu puțin timp înainte asasinării sale și de logodna sa — de asemenea recentă — cu o tinăra care frecventa dubioase cercuri hippies. Orice ar fi, nimic nu ne poate consola de tragica dispariție a cărturarului.

Cronica

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Adriana Fianu, Mogda Groza (telefone 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10) Aterioare 1001, 1200. Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Voădă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 184101. CORESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)